

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MENŲ FAKULTETAS
TAPYBOS KATEDRA

DALIA KULVYTĖ

Dailės magistrantūros (specializacija – meno istorija) studentė

Laikmečio dvasios kaita.

Mitologinės semantikos ženklų integracija ir interpretacija saldainių etiketėse

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas
Prof. hab. dr. V.Rimkus
Referentas
Lekt. M.Adomavičienė

Šiauliai, 2008

Turinys

Summary	3
I. Įvadas	4
II. Meninių epochų dekoru elementų paveldo panaudojimo galimybė saldainių etiketėse	9
1. Priešistorė ir primityviųjų tautų dekoru išraiškos priemonės	10
2. Senųjų civilizacijų palikimas:	12
2.1. Mesopotamija	13
2.2. Senovės Egiptas – menas amžinybei	14
2.3. Kretos – Mikėnų kultūra	15
2.4. Antikinis graikų menas	16
2.5. Etruskai ir jų „mirusiųjų miestų“ puošybos elementų visuma	17
2.6. Senųjų civilizacijų kelių sankryžoje – Senovės Roma ir Bizantija	17
3. Europos meno raidos kelias nuo V a. – XVIII a.:	18
3.1. Tamsiųjų Viduramžių dekoru palikimas	20
3.2. Romaninis menas	21
3.3. Gotikinis menas	21
3.4. Renesansas – antikinio meno atgimimas	22
3.5. Barokas ir Rokokas	23
4. Naujų ir Naujausių laikų menas:	24
4.1. Klasicizmas. Ampiras. Romantizmas	26
4.2. Realizmas	27
4.3. XX a. meno apraiškos saldainių etiketėse	27
4.4. Rytų šalių dekoras (Indija, Kinija, Islamo šalys)	29
III. Harmoninga saldainių etiketė kompozicija – meninių raiškos priemonių tikslingo panaudojimo prielaida	31
1. Taškas, linija, dėmė	32
2. Šešėlio panaudojimo galimybė	35
3. Faktūra, tekstūra, ažūras	35
4. Simetrija, asimetrija, disimetrija	36
5. Statika ir dinamika	37
6. Ritmas. Optinė iliuzija	39
7. Kontrastas ir niuansas	40
8. Geometrinių formų simbolika	41

IV. Ornamento vieta saldainių etikečių kūryboje (Ornamento kilmė ir raida. Lietuvių liaudies ornamentų motyvų panaudojimas saldainių etiketėse. Stilizacija. Simbolis)	48
V. Šrifto panaudojimo variacijos saldainių etiketėse (Šrifto komponavimas. Reikalavimai šriftui. Šrifto dermė su kitais kompozicijos harmonavimo elementais)	58
VI. Spalvos vaidmuo saldainių etiketėse (Spalvų psichofiziologinės savybės Spalvų deriniai saldainių etiketėse. Spalvos santykis su kompozicijos harmonizavimo elementais)	62
VII. Šokolado plastiškumo ir formos sintezė (Trumpa šokolado istorija. Šokoladinės skulptūros, kompozicijos, paveikslai)	66
VIII. Savybės, būdingos etikečių kūrimui. Autorinės ir kolektyvinės kūrybos problema	72
IX. Firminių ženklų panaudojimo galimybė saldainių etiketėse	74
X. Saldžios reprezentacinės dovanos	75
Išvados	76
Literatūros sąrašas	78

Summary

Alternation of the spirit regarding a certain spell of time. Intergration and interpretation of the signs of mythological semantics in the confectionary labels

Time is always the fairest assessor of the artistic values. A great number of names are bolted through while only the best ones remain in the cultural chronicle of the mankind. Due to them we possess amazing remembrance of the past as well as distinctive freedom of contemporary art and forms of its expression which is reflected in various things surrounding us, the latter being closely connected with materialistic society. Label, of candies is a consequence of the consumer's society.

Everything is included into that small piece of paper: a certain composition, combination of colours as well as graphics of various types of print matching each other. Here one can observe consecutive alternation of stylisties and symbolic signs in various epochs of art from the earliest touches on the caves of a prehistoric human till contemporary interpretations of modern art in various themes.

I. Įvadas

Susvetimėjimas, materialijų vertybių dominavimas, naujų technologijų klestėjimas ir amžinas visur skubėjimas – tai dominuojančios šio amžiaus bėdos. Dvasinis, subtilus asmenybės pasaulis lieka nugrimzdęs ir visų pamirštas. Saviraiška, savirealizacija ir asmenys, kūrėjai, šiandien atstovaujantys tą „pamirštąjį pasaulį“, paliekami tam laikui, tai ateičiai, kada žmogus bus patenkinęs visus savo fiziologinius, sociologinius ir dar keliolika savų poreikių, išvardintų A.Maslow Poreikių hierarchijos lentelėje, kol galės atsiduoti paskutiniam - saviraiškos poreikiui.

Svarbu pažinti, kaip meno kūrybą veikia kultūrinė aplinka, t.y. istoriniai stiliai, meno mokyklos, įvairios meno institucijos, skoniai, estetinės normos ir pan. Kiekvieno menininko kūryboje, valdomoje sąmonės ir nuojautų, svarbi kultūrinės aplinkos įtaka. Meno vertybės išskyla iš giluminės žmogaus psichologijos, bet ja nesiriboja. Išgyvenimus, patirtus stebint meninį kūrinį, galima pateikti kaip savotišką daiktišką reiškinį, kurį galima stebėti, kintantį.

Tačiau stabtelėkime ir pamąstykime. Mes maži, mūsų nedaug, bet pasaulis apie mus sužino. Sužino ne tik iš didelių darbų ar valstybinių skandalų, bet ir iš kieno nors mažų žygdarbių. Juk ir mažas žmogus gali būti didelis? Lietuva - krepšininkų, alaus gamintojų, gražių moterų kraštas... Bet ar žinome, kiek apdovanojimų yra pelnę Lietuvos šokoladų ir saldainių gamintojai? Ko gero, ne.

Dabar pasiūla viršija paklausą. Parduotuvių lentynos lūžta nuo siūlomų produktų gausos. Nebežinai net ką rinktis ir dėl ko? Dėl skonio, funkcionalumo ar grožio? Štai, kad ir saldainiai ar šokoladukai. Neragavęs, nežinai jų skonio, tačiau iš daugybės perki kažkokį vieną. Kodėl?

Saldainio etiketės ar dėžutės įpakavimas – viena iš vartotojiškos visuomenės išdavų. Esant didžiulei pasiūlai, gamintojas vartotojui akimirksniu turi pasiūlyti prekę, išsiskiriančią iš toje pačioje aplinkoje eksponuojamų tos pačios rūšies gaminių. Čia labai pasitarnauja plati ir gerai apgalvota produkto reklaminė kampanija. Ji viena nesugebėtų išlaikyti tam tikros rūšies saldainių įpakavimo išskirtinumo, jei būtų pilka, nuobodė ir netrauktų dėmesio. Etikečių kūrėjams keliamas uždavinys - nustebinti, patraukti ir išlaikyti vartotojus, skatinti tolesnį gaminių pirkimą.

Visų pirmiausia, žmogus „perka“ akimis, todėl pavadinimas su intriga ir patrauklus įpakavimas tiesiog būtini. Toje mažoje popieriaus skiautėlėje yra visko: ir tam tikros kompozicijos, ir spalvų derinys, ir ritmo, ir tarpusavyje derančių šriftų grafikos. Čia galima pamatyti ir egiptietišku hieroglifų, ir bizantiškųjų dekoru motyvų, pajusti Renesanso atgimimo dvasią ir aiškiai simbolių kalbą. Meno epochos su savo išskirtiniais ir savitais bruožais persipynę ir čia. Savaimė aišku, tik jų dėka, mes turime nuostabų praeities prisiminimą ir savitą dabartinio meno raiškos laisvę.

Kita vertus, žmogus, gavęs šokoladinę dovanėlę, jaučiasi pagerbtas. Tai iš pasąmonės kylantis jausmas. Kaip tik tas neapčiuopiamas impulsas, skirtingai kiekvieną iš mūsų verčia pasirinkti vienokią ar kitokią saldinių dėžutės pakuotę, formą ar atskirą saldžią šokoladinę kompoziciją. Vienus patraukia darni komponavimo visuma - tiesiog visų saldainio etiketėje ar šokolado pakuotėje esančių elementų darnumas, saikingumas, o tuo pačiu ir išskirtinumas. Kitus, sociologų priskiriamus žemesnei socialinei klasei, psichologiškai veikia etikečių blizgesys, aki rėžiančios spalvos, spalviniai kontrastai, tretį turi tam tikrą mėgstamą skonį, ketvirtą - pamėgtus gamintojus. Taip būtų galima vardinti iki begalybės, tačiau reikia pripažinti, kad nuomonių, pomėgių ar įpročių yra tiek daug, kiek ir žmonių...

Retas kuris užsakovas, vartotojas ar aptarnaujantis personalas susimąsto, kad į saldainio etiketę galima pažiūrėti iš daugelio pozicijų. Visų pirmiausia, ko gero, iš kūrėjo - skoningai ir tikslingai įgyvendinta idėja sukuria darnios kompozicijos regimybę. Idėjos realizacijai naudojamos kompozicijos harmonizavimo priemonės (tašką, liniją, ritmą, spalvas, atskiras elementų proporcijas ir pan.). Antra, dabartinė kultūra nebūtų susiformavusi, jei jos neįtakotų praėjusių amžių meninės epochos vertybių palikimas. Šiuolaikinėje etiketėje galima atrasti „kelia“ nuo pirmąsios dailės iki dabartinių šiuolaikinio meno apraiškų. Trečia, iš vartotojo pozicijos, kuri labiausiai traukia spalvos, formos ir šrifto neįtikėtini deriniai. Tai, kas gali stebėti. Ketvirta - šriftas, jo vieta etiketėse, gebėjimas perteikti vizualinę informaciją, tam tikros šriftų kompozicijos su atskirais kompozicijos elementais. Ir pagaliau, penkta, šokolado ir formos plastiškumo sintezė.

Darbe nagrinėjama problema. Menas lydi žmogų nuo pirmųjų laikų, tačiau visais laikais individas jį naudojo norėdamas ką nors perteikti, pasakyti, atkreipti į kažką dėmesį. Visų laikmečių žmogui būdingas siekis matyti grožį aplink save ir, svarbiausia, kad tas grožis būtų priimtinas tiek jam pačiam, tiek daugeliui kitų greta jo. Daugelis žmonių, greičiau atkreipia žvilgsnį į masyvius, stambesnius daiktus, kurių ar tai proporcija, ar tai spalva, ar dar kokia nors čia nepaminėta savybė, jį išskiria iš kitų. Bet ar susimąstome, kodėl mums „į akis krenta“ iš pirmo žvilgsnio „neįdomus“ objektas? Ir kuo gilesnį atgarsį pastarasis randa tarp aplinkinių, kuo tiksliau jis pats ar jo savybės atspindi ar geba atspindėti dabartinę tikrovę ir artimai bei prieinamai ją pateikti kiekvienam be išimties, kartu ugdant estetinis jausmus, tuo stipriau įsigali nuostata, kad tam tikros meno išraiškos atskirose veiklos sferose yra tik gerai atliktas darbas, besąlygiškai kontaktuojantis su grožiu, t.y. menu. Iš pirmo žvilgsnio ta saldainio etiketė lyg ir įprasta. Kyla klausimas, kodėl būtent ji yra išskirtinė? Net nepamąstome, kad toje mažoje popieriaus skiautelėje yra visko: ir tam tikros kompozicijos, ir tam tikrų spalvų, ir ritmo, ir, kad ten matyti mažutė kūrėjo dvasia. Nesvarbu, kad jis mažas, tačiau ištiestas ir išlygintas, „paguldytas“ prieš mus „visu grožiu“

popierėlis pilnas emocijų ir jausmų. Galbūt todėl jį ir laikome rankoje, nes jis kelia mums adekvačią reakciją, vildamasis mus prakalbinti.

Darbo aktualumas. Laikmečio dvasia atsispindi daiktuose, spalvose, mus supančioje aplinkoje bei glaudžiai pinasi su dabartine materialistine visuomene. Kasdien susiduriame su savotiška interpretacine meno raiškos forma – saldainio etikete. Šiandieninis menas „padeda“ parduoti, pirkti ar keisti. „Pripažįstama“ tik praktiškai pritaikoma dailė. O tai, kad žmogaus rankų darbas, kuriant „perkamasias“ vertybes, siejasi su jo dvasine veikla, pojūčiais ir patyrimais, „pamirštama“. Jis tarsi nueina į „antrąjį planą“. Aplinkinių priimamas kaip savaime suprantamas, kartais ir bevertis reiškinys. Antra vertus, menas, kad ir koks jis bebūtų, kad ir kokia forma jis reikštųsi, savyje „perneša“ estetinį grožio jausmą, skatina domėtis pačiu menu.

Darbo objektas – mitologinės semantikos ženklų integracija ir interpretacija saldainių etiketėse.

Darbo tikslas – išanalizuoti, kaip meninių epochų palikimas, mūsų laikmetyje pasireiškiantis per ornamentiką, simbolius, ženklus, spalvas, šriftus, mitologiją, tautosaką ir stilistiką, būdingą atskiriems meniniams laikotarpiams, gali būti interpretuojamas ir integruojamas saldainių etiketėse.

Darbo uždaviniai:

1. Įvertinti meninių kompozicijos raiškos priemonių tikslingo panaudojimo prielaidas, parinkti ir kūrybiškai pateikti surinktų pavyzdžių duomenis;
2. Pagrįsti ornamento vaidmens svarbą saldainių etikečių kūryme. Pateikti lietuvių liaudies meno motyvų interpretacijas saldainių etiketėse;
3. Argumentuoti, kodėl ir kaip pasirinkta medžiaga – šokoladas – gali būti naujai panaudojamas kuriant šokoladines kompozicijas, skulptūras. Šokolado plastinės raiškos galimybės;
4. Įvertinti šrifto svarbą saldainių etiketėse. Skirtingų šriftų kompozicijų kombinacijos saldainių etiketėse;
5. Išanalizuoti praeities ir dabarties meno epochų kultūrinį paveldą. Jo elementų panaudojimas ir interpretacija saldainių etiketėse;
6. Pagrįsti spalvos svarbą saldainių etikečių kūryme. Spalvų psichofiziologinės savybės;
7. Argumentuotai paaiškinti simbolių ženklų svarbą, savitas simbolio interpretavimas saldainio etiketėse.

Hipotezė – interpretacinio kūrinio – saldainio etiketės, kaip specifinės kūrybos, vertę sąlygoja skirtingų meninių epochų pasaulėvaizdžių santykis, jų pritaikymas šiandieninės visuomenės poreikiams.

Magistro darbo bazė:

Metodologija:

Magistro darbas remiasi:

1. Grafinio dizaino teorijos pagrindais –šrifto, spalvos ir formos pagalba informacijai suteikiama vaizdinė išraiška. Šriftinė grafika – įvairių šrifto tipų dermė saldinių etiketėse.
2. Taikomosios dailės kompozicijos teorijos pagrindai – kompozicijos raiškos priemonės naudojamos saldinių pakuočių kūrime (taškas, linija, dėmė, šviesa, šešėlis, optinė iliuzija, proporcijos ir t.t.).
3. Spalvų teorijos pagrindais – spalvų psichofiziologinės savybės. Pagrindinių spalvų simbolika.
4. Simbolika – vaizdai, įprasminantys tam tikrą sąvoką. Mene simbolis naudojamas kaip raiškos priemonė.
5. Nemaža dalis analizuojamų prototipų (savo atlikimo manieroje) turėjo eklektikos (gr.eklektikos – išrenkantis) elementų, t.y. praėjusių meninių epochų ar anksčiau gyvenusių menininkų stilistikos elementų ar motyvų naudojimas, trūkstant savų kūrybinių idėjų.

Metodika

Magistrinio darbo įgyvendinimui naudojami mokslinės ir meninės literatūros bei kitų šaltinių duomenų analizavimo, sisteminimo ir interpretavimo metodika. Prototipų ir pavyzdžių rinkimas, jų sisteminimas ir tikslingas interpretavimas. Vaizdinė medžiaga pateikiama Corel Draw, Microsoft Word ir Adobe Photoshop programomis.

Strategija

1. Temos suformulavimas;
2. Problemos suformulavimas;
3. Darbo tikslų, uždavinių formulavimas;
4. Informacijos (mokslinės ir meninės literatūros, kitų šaltinių), pavyzdžių ir prototipų rinkimas, sisteminimas ir interpretavimas;
5. Teorinės rašto dalies parengimas;
6. Galutinis darbo parengimas ir pristatymas.

„Mūsų amžiuje technika įgyjo demonišką galią. Jau XVIII a. rankų darbo gaminius palengva išstumė pramonės gaminiai, o patį darbą suskaidė į nedideles operacijas. Technikos

plėtotė buvo tokia sparti, jog anuometinę rinką netikėtai užplūdo daugybė mašinų ir daiktų gremėzdiškų ir brutalių“¹.

Racionalizmas, padvelkęs iš technikos, plūstelėjo į meną. Jis pretenduoja paversti logiką ir protą vos ne individo sąmonės pakaitu. Geriausi meno kūriniai atlieka savotišką kompensatoriaus vaidmenį, neleidžia įsigalėti mašinai, kuri darytusi sudėtingesnė, o žmogaus sąmonė – primityvesnė. Menas padeda atstatyti sutrikusią pusiausvyrą tarp Gamtos ir Kultūros. Išskyla poreikis suaktualinti klasikinės, senąsias meno formas, retro stilišką, panaudoti naiviai ir tyrą savamokslių, „primityvistų“ ar vaikų kūrybą.

XX a. ypač glaudus ryšys atsirado tarp technikos ir dizaino. Žmogaus sąmonė teikia pirmenybę taisyklingoms, paprastoms formoms. Jos neva neapsunkina suvokimo eigos, akies „triūso“. Individo sąmonė neapsiriboja formų atpažinimu ir jų sugretinimu su tais geštais (vaizdiniais), kurie glūdi jo atmintyje. Žmogaus sąmonė labiau linksta kurti naujas, sudėtingesnes struktūras ir formas. Tokią jos nuostatą sąlygoja praktinės veiklos įvairovė.

Atsiranda fotografija ir kitokios meno reprodukovimo priemonės. Mūsų laikais labai išsiplėtė mass media. Masinės komunikacijos priemonės – fotografija, radijas, muzikos įrašai, reprodukcijos – talkina menui. Nuo „persisotinimo“ menu atbunka individo dėmesys. Žmogus paprasčiausiai nebesugeba blaiviai pažvelgti į gyvenimą savo ir kitų akimis.

Visuomenėje sąveikauja įvairios estetinių vertybių sistemos, priklausančios skirtingoms žmonių grupėms. Jei pateiktume mūsų kūrinių vertinti jiems, tos grupės rungtųsi tarp savęs, todėl norėdami „parduoti“ ar tikėtis, kad kuriamas menas bus priimtinas visuomenei, svarbu perprasti vadinamojo meninio gyvenimo raidą: tuos veiksnius (sąlygas), kurie keičia vertybių hierarchiją visuomenėje. Socialinė kultūrinė aplinka ugdo žmogaus emocinį nusiteikimą atitinkamų meno formų ir temų atžvilgiu... „Žmogaus skonis ir pasirinkimas čia, iš pirmo žvilgsnio, atrodo nevaržomai laisvas. Tačiau, iš tikrųjų, taip nebūna Nors mene kūrinio vertinimo svertai būna įvairūs, bet jie, vis dėlto, turi objektyvumo. Vertinimo svertai – neatsiejami ir nuo žmogaus profesinės bei grupinės priklausomybės, ir nuo visuomenės, kurioje jie gyvena, kultūros bei tradicijų. Kuo labiau išpuoselėta kultūra, tuo didesnė atsiranda estetinio skonio ir vertinimo laisvė“².

¹ A.Gaižutis. Kultūros vertybės ir Erzacai. P 187

² Meno sociologija. P. 8, 9

II. Meninių epochų dekoru elementų paveldo panaudojimo galimybė saldinių etiketėse

... ir tuos senovinius kraštus
Su įrašais ir raidėmis lyg antkapy kokiam
Ir atspaudai nebesančių nūnai jau rankų,
Likimo datom sužymėtų...
Matau gyvenimus, ten bėgusius kadais,
Ir jujų patirtį laikau sava.

Thomas Hardy

„Praeitis paliko mums daug mįslių. Visur aplinkui šventos vietos, simboliški kraštovaizdžiai, senoviniai miestai ir pradingę kraštai, vienodai viliojantys mokslininkus ir nuotykių mėgėjus, įdomybių ieškotojus ir keliautojus. Tačiau praeitis neišduoda savo paslapčių.

Tos paslaptingos vietos kursto vaizduotę ir sužadina pagarbą baimę. Būtent jos kelia ir klausimus apie religiją, astronomiją, inžineriją, istoriją ir viso pasaulio senovės žmonių tikslus“³. Jos verčia suabejoti šiuolaikiniu mąstymu ir XXI a. technologijos bei mokslinių metodų pranašumu. Pasaulio paslaptingose vietose glūdinčios mįslės nuolatos griaua išdidžiai atlaidų požiūrį į vadinamąsias „primityviasias“ mūsų protėvių kultūras.

Šiuo metu labai sparčiai kinta meno formos. Vienos nueina užmarštin, kitos – liaupsinamos kritikų ir meno gerbėjų, dar kitos tiesiog kelia protų sąmyšį. Svarbiausia suprasti meno pokyčius visuomenės gyvenime kaip socialinį reiškinį, nes menas – visuomenė – kultūra tarpusavyje supinti sudėtingais saitais. Menas neišvengiamai būna socialus, o tų ryšių prigimtis sunkiai perprantama. Todėl paprastai iškyla iš giluminės žmogaus psichologijos, jo išgyvenimų ir sąveikos su kitais žmonėmis. Jis remiasi savo mitologine gentine atmintimi, o patį meną pateikia kaip savitą tos atminties atmainą. Atmintis bręsta pamažu, ugdant žmogų ir jam pačiam kuriant save. Kolektyvinė žmonių atmintis ir menas turi daugybę saitų. Menas – tai kultūros atmintis. Menininkas budi prie jos aukuro. Filosofas T. Hobesas (Hobsas) yra pasakęs, kad „iš patirties kyla atmintis, o ši, savo ruožtu, lemia sprendimus ir fantaziją. Sprendimai daro žmogų stiprų ir atveria pasaulio struktūras, o fantazija – ornamentus ir poetas“⁴.

³ Paslaptingos vietovės. Nepaaiškinamos pasaulio simbolinės vietos, senovės miškai ir pradingę kraštai. 1998. P. 6

⁴ A.Gaižutis. Meno sociologija. P. 7

1. Priešistorė ir primityviųjų tautų dekoru išraiškos priemonės

Kylančios civilizacijos palikimas – paprasti geometriniai ornamentai - taškai, linijos, kurių tolygus pasikartojimas, sudaro tam tikrą ženklų sistemą. Daugelio tų ženklų reikšmę galima suvokti, nes jie tolydžio kartojasi ir mūsų civilizuotame pasaulyje. Mes nuolat su jais susiduriame, tik neatkreipiame dėmesio, kad susidūrėme su akmens amžiaus mąstysena ir, kad tą meną kurdami remiamės gentine arba kolektyvine atmintimi.

„Daiktų forma ir kai kurių spalvų deriniai jau pirmą kartą žmogui asocijavosi su sudėtingomis idėjomis. Daugelis tokių formų ir derinių atrodė išpūdingi tik dėl tų asociacijų. Biologiškai paaiškinti meno atsiradimo neįmanoma. Civilizuotam žmogui grožis be galo svarbi vertybė“⁵.

Visiškai aišku, kad taškai ir brūkšniai, keturkampiai, trikampiai ir apskritimai ant akmens gaminių turi prasmę ir kažką vaizduoja. Mene ornamentas užima vieną iš žymesnių pozicijų. Jis ir yra vienas iš pirmiausių ir pirmųjų elementų, kuriais žmogus išreiškė savo grožio pajautimą. Ornamento atsiradimas siejamas su pirmą kartą žmogaus kova už būvį, atsispindinčia pirmuosiuose akmens, kaulo kirviuose, pirmuosiuose molio dirbiniuose. Tas primityvus ir paprastas, grynai geometrinis raštas buvo pirmasis saviraiškos blykstelėjimas primityvių bendruomenės sąmonėje.

Ne vienos primityvių genties mene galima nuosekliai išsekti visą raidą nuo piešinio iki dekoratyvinio ženklo. Pavyzdžiui, ksilografinių ornamentų eilė iš vienos Okeanijos salos rado, kaip sėdinčių vyrų eilė pamažu pereina į dekoratyvinį bordiūrą. Kvadratai ir lenktos linijos virsta vien tik sėdinčių vyrų eilės idėja be jokių fizinių žymių. Būtų visai neįmanoma suvokti, kas gi buvo ornamento pagrindas, jei neturėtumėme prieš akis visų tarpinių raidos grandžių. Ornamentas reiškia visiškai tą patį, ką reiškė sėdinčių vyrų piešinys. Šis sėdinčių vyrų ženklas Okeanijos salų gyventojams, turi tam tikrą simbolinę reikšmę, kaip, kad krikščionių kryžius, nes ilgą laiką prieš atsirandant krikščionybei, kryžiaus ženklas buvo vartojamas kaip ideoplastinis saulės ženklas.

Anksčiau manyta, kad įvairūs apskritimai, linijos ir taškai buvo meno pradžia ir, kad, tik vėliau, pirmieji menininkai pakankamai įgudo vaizduoti kažką panašaus norimą daiktą.

A. Lerua – Gurano nuomone, daugumą ženklų galima suskirstyti į dvi grupes – vyriškus ir moteriškus. Vyriško prado ženklas – ietys, žeberklai, brūkšniai, lazdelės ir kt. Moteriško prado – įvairios ovalios formos, trikampiai, kaiščiai ir kt. Ženkliukai pašventinimo olose vaizduojami poromis ir derinami su žvėrių poromis. Toks dualistinis pasaulio vaizdavimas kyla iš paleolito žmogaus siekio išvystyti gamtoje tam tikrą tvarką.

⁵ A. Gaižutis. Menų giminytė. P. 10

Priešistorinio laikotarpio žmonės įprastiniams namų apyvokos daiktams – akmeniniams įrankiams, moliniams indams, gyvulių kaulams, iš kurių gamindavo papuošalus, ietgalams – suteikdavo meninę išvaizdą (tai susiję su to meto tikėjimais). Juos puošdavo ornamentais, sudarytais iš ritmiškai pasikartojančių geometrinių ir vaizdinių elementų.

Urvuose nutapyti bei akmenyse išgraviruoti vaizdai, taip pat susiję su to meto tikėjimais. Žiūrint per dekoro užuomazgos prizmę, to meto sieninė tapyba, surasti pirmųjų žmonių raižiniai akmenyse, buvo vėlesnių amžių ir nūdienos puošybos pradžiamokslis⁶. Urvų sienose pavaizduoti to meto medžiojami stambūs gyvūnai (dabar jau išnykę) – mamutai, olų lokiai ir žmonės, tuos gyvūnus medžiojantys bei jų rankų atspaudai.

Priešistoriniai pylimai, pilkapiai, stati akmenys ir koridoriniai kapai susitelkę Airijoje, Myto grafystėje ant kalvos prie Baino upės maždaug 45 km į šiaurę nuo Dublino. Niugreindžo, Nouto ir Douto koridoriniai kapai yra Baino Vingio komplekso dalis, vienos didingiausių priešistorinių kapinynų Europoje. Įėjimą saugo spiralėmis išraižytas akmuo, ir dar dešimtys stačių koridoriaus akmenų, taip pat išgražintų. Išraižytos ir kelios lubų plokštės bei išsikišę skliauto akmenys, kartais viršutinėje jų pusėje, kurios iš apačios nematyti. Gražiausias raižinys interjere – triguba spiralė žemai ant vieno stačio sienos akmens. Lauke daugelis akmenų irgi išraižyti, bet vėlgi, kartais jų vidinė, nematomoji pusė. Be spiralių, kiti dažniausi Niugreindžo ornamentai yra rombai, zigzagai ir apskritimai. „Viena iš keliamų versijų labai savotiškai interpretuoja spiralių simboliką. Manoma, kad į vidų sukama spiralė reiškia mirusiojo iškeliavimą, o besivyniojanti išorėn – atgimimą. Tokiu atveju, Niugreindžas pavaizduotas, kaip simbolinis kosminio kiaušinio apvaisinimas, užtikrinant amžintąjį mirties ir atgimimo ciklą. Šis faktas dar kartą patvirtina, kad priešistorinis žmogus nebuvo nei nemokša, nei barbaras – jis turėjo žinių ir sugebėjimų, kurių mes negalime net įsivaizduoti“⁷.

Maltoje po žeme rastas Taršjeno šventyklos kompleksas yra vienas didžiausių senovės paminklų Europoje. „Didysis altorius pietinėje Taršjero šventykloje išpuoštas, spiralės motyvais, kurie, manoma, galėjo vaizduoti deives Žemės Motinos akis. Kasinėtojai atrado altoriuje akmeninį stalčių, o jame gyvulių aukojimo įrodymų – titnago peilį ir ožkos ragus, paliktus ją aukojusio žynio ar žynės“⁸.

Nuo priešistorės iki šumero imta naudoti bronzos. Ją apdirbti, lyginant su akmeniu, žymiai lengviau, nes galima lieti į formas ir šlifuoti. Todėl bronzos amžiuje gaminami įvairūs,

⁶ T. Vijrand. Jaunimui apie meną. P. 112

⁷ Paslaptingos vietovės. Nepaaiškinamos pasaulio simbolinės vietos, senovės miškai ir pradingę kraštai. 1998. P. 42

⁸ Paslaptingos vietovės. Nepaaiškinamos pasaulio simbolinės vietos, senovės miškai ir pradingę kraštai. 1998. P. 58

gausiai ornamentais puošti buities reikmenys, dekoruoti apskritimais, gyvatėmis, spiralėmis, banguotomis linijomis ir kitais panašiais motyvais.

Olų sienose vaizduojamose didingose medžioklės scenose matomi medžiotojai, gyvūnai, dažniausiai elniai, mamutai, meškos, ietys, kiti medžioklės įrankiai, įrankius laikusių rankų atvaizdai, mistiniai spiralinių ar tam tikrų linijų, trikampių atvaizdai ar fragmentai.

Iš pradžių pirmykštis dailininkas vaizdavo žvėris ir gyvūnus, kuriuos medžiojo, garbino ar prisijaukino. Vėliau imtas kurti paties žmogaus atvaizdas. Pirmykštis dailininkas kartais taip stilizuodavo vaizduojamus aplinkos daiktus ar žmones, kad iš jų likdavo tik įspūdingas ženklas, vadinamas piktograma. Retkarčiais ji vienokia ar kitokia forma atsikartoja saldainių etiketėse.

Saldainio etiketėse „Cloetta“ tarsi pirmykščio dailininko prisilietimo užuomazgos. Daug skirtingo dydžių rankų. Plaštakos pasisukusios skirtingais rakursais, sudaro savotišką ritmą ir šioki tokį chaotiškumo pojūtį. Rankų atspaudai – apeiginis ženklas, reiškiantis AŠ ESU. Taip žmogus pažymėdavo savo buvimą tam tikroje vietoje. Siejamas su iniciatija, nes randama daugybė vaikų ir paauglių rankų atspaudų.

Spiralė pirmykščiam mūsų protėviui buvo ir pradžia, ir pabaiga viso to, kas aplink jį egzistuoja. Dabar ji greičiau atlieka dekoratyvaus elemento funkciją, yra puošybinė detalė. Saldainio etiketėje „CNT Lietuva“ spiralės atrodo tarsi be ritmo išsivarsčiusios. Skirtingas jų dydis ir netolygus jų išsidėstymas sukuria dinamikos įspūdį ir kartu atitinka pačios spiralės vaizdinį.

Saldainio etiketėje „Rebusas“ spiralė panaudota tikslingai, nes judėdama besivijančia linija nueina kelią, per kurį galima daug ką apmąstyti, suvokti, išspręsti galvosūkį ar rebusą.

Saldainio etiketės „Снежное сердце“ centrinėje dalyje pavaizduotas elnio siluetas. Pastarasis silpnai stilizuotas, tačiau bendra linija šiek tiek apibendrinta. Pabrėžiamos tik svarbiausios elnio kūno sandaros detalės – galva su ragais, liaunos kojos, masyvus kūnas. Panašų medžiojamo gyvūno atvaizdą galima rasti ir olų sieninėje tapyboje.

2. Senųjų civilizacijų palikimas

Seniausias ir ilgiausias žmonijos istorijos laikotarpis buvo akmens amžius. Pirmykščių žmonių uolų piešiniai žavi mus taip pat kaip ir didžiųjų dailininkų kūriniai. Atradus uolų piešinius, net buvo manyta, kad juos sukūrė dabarties žmonės. Mat pastarieji labai panašūs į šiuolaikinę grafiką. Būtent paleolito laikais svarbiausia žmonių veikla – medžioklė paskatino meninės kūrybos atsiradimą.

Sakoma, kad europinė kultūra iškilo iš Viduržemio jūros bangų. Šumerų ir europiečių menas kupinas mitologijos paslapčių, keisčiausių ženklų, simbolių kalbos ir stipriai kanonizuotas.

Svarbiausi Mesopotamijos architektūros elementai – plytų mūras, podiumas arba pakyla, vidinis kiemas, puošnios kolonos, terasa (ant plokščio stogo). Garsiausias Mesopotamijos simbolis Zikuratas (iš asirų kalbos – kalno viršūnė). IV tūkst. pr. Kr. išrastas dantiraštis, paplito molio atspaudai, vadinami gliptika.

Senovės Egiptas – Nilo karalystė – upinės kultūros kraštas. Šios šalies gyvenime ir mene buvo daugybė tabu, o pats Egipto menas buvo bevardis, simbolinis. Jo pagrindas – tradicijos ir kanonai. Meno kūriniai – tarsi sustingusių siluetai viešpatija. Egipto architektūra davė būsimai pasaulio architektūrai vieną svarbiausių elementų – koloną (visas jos pagrindines dalis: bazę, liemenį, kapitelį ir abaką) ir architektūrinės erdvės tipą – baziliką bei svarbiausią architektūros ir dailės ypatybę – ritmą.

Egėjų menas, dar vadinamas Kretos – Mikėnų kultūra, paruošė dirvą graikų menui. Antikinė dailė, apimanti Senovės Graikijos ir Senovės Romos dailininkų kūrybą, pavadinimą gavo nuo lotyniškojo žodžio „Antiquus“ – senovinis. Senovės graikų menui svarbiausia gamtos ir žmogaus vienovė – harmonija, tobulo grožio idėja. Trijų pagrindinių graikų dailės bruožų (logikos, individualumo ir polinkio į vaizdingumą, kūno apimties vaizdavimą) poveikį sustiprina jos išskirtinė padėtis bendroje senovės meno evoliucijoje. Graikų dailininkai nusipelnė pagarbos iš esmės dėl to, kad jiems pavyko pažvelgti į vaizduojamąjį objektą iš optinio vertinimo pozicijų. Daile romėnai domėjosi tik tiek, kiek priklauso „ratio“ sričiai – kiek dailės kūriniai galima išreikšti pasaulietinės valdžios įtaką bei jėgą. Menas buvo visuomenės gyvenimo dalis. Roma augo kaip etruskų miestas, o pastariesiems netekus galios, perėmė kai kuriuos kulto elementus ir religinės dailės principus. Romėnai daugelį dalykų perėmė iš graikų, etruskų bei kitų tautų, juos aktualizavo ir taip sukūrė naują kultūrą bei civilizaciją, į kurią nuolat grėžėsi Europa ir padėjo pagrindus formuoti krikščioniškojo meno plastikai.

Bizantijos menas laikomas ankstyvosios krikščionybės meno dalimi – prabangus, spindintis, puošnus. Architektūroje tęsiamos romėnų tradicijos, nes meno paskirtis lieka tokia pat – demonstruoti imperijos galią.

2.1. Mesopotamija

Mesopotamijoje atsirado pirmosios valstybės. Kokie puošybos elementai buvo naudojami buityje ar nekilingųjų namuose, nėra išlikusių duomenų. „Žinoma, kad rūmų sienas puošė plokštės su žmonių, gyvūnų, augalų ir kitais išgaubtiniais atvaizdais. Reljefuose vaizduojamos

mūšių ir rūmų gyvenimo scenos („Gilgamešo epas“)⁹. Sienų ornamentus ir figūras dėsto iš ryškių glazūruotų plytų. Čia galima „rasti“ ramunes primenančių gėlių, jaučių, liūtų, fantastinių žvėrių. Skulptūros pagyvinamos ornamentais – barzdą imituoja susuktos smulkių spiralių ar suglaustų kvadratų eilės, smulkių juostelių raštai, apskritimai ir įspausti taškai.

Tam tikro stiliaus piramidė, laiptuotoji, dar vadinama Zikuratu, vaizduojama šokolado etiketėje „Venchi“. Ši piramidė žymiai stipriau stilizuota, dekoratyvesne nei tikroji, realybėje stovėjusioji.

Mesopotamijos mene labai dažnai sutinkami stilizuotų gėlių, ypač ramunių atvaizdai, (ant Ištarės vartų). Saldainių etiketėse „Krejuma“ ir „Milka“ vaizduojamos ramunės. Tiesa, šikart jos nėra taip stipriai stilizuotos kaip, kad realiai esančios.

2.2. Senovės Egiptas – menas amžinybei

Atmintyje neišdildomą įspūdį palieka puiki ir vientisa Senovės Egipto ornamentika bei dekoras. „Norint suvokti savitą dekorą panaudojimo paskirtį, reikia prisiminti, kad visą egiptietišką kultūrą persmelkia pomirtinio gyvenimo nuojautos. Egiptiečiai labiausiai rūpinosi užtikrinti amžinąjį gyvenimą valdovui – faraonui“¹⁰. Egipto menas ryškiai kanonizuotas ir struktūrizuotas. Stipriai naudojama stilizacija. Gausu nepaprastai kruopščiai atliktų animalistinių fragmentų. Senosios karalystės laikais garbinamas sužmogintas saulės dievo Ra kultas. Saulės simbolika labai įvairi: saulė buvo vaizduojama kaip sparnuotas kamuolys, kaip kamuolys su daugybe ištiestų rankų – spindulių, kaip sakalas arba veršis. Skritulys, panašus į saulės diską, dažnai pasitaikantis egiptietiškas ornamentas.

Mirusiajam faraonui sielos pomirtinę ramybę užtikrindavo išsaugomas jo turtas. „Egiptiečių religija – humaniška: ji nereikalavo žmonių aukų. Ji reikalavo tik meno“¹¹. Ant kapo sienų buvo išdėstytos tapybinės scenos ir reljefai, vaizduojantys ištisas įvykių virtines – kovas, belaisvių paėmimus, puotas, medžiokles, valdovų poilsį šeimos aplinkoje, jo vergų darbą laukuose, ganyklose ir dirbtuvėse. Judriame, įvairialypiame gyvenime egiptiečių dailė ieškojo nedaugelio, bet pastovių vaizdavimo formulių. Ji išstobulino plastinę kalbą, reiškiančią pastovumo idėją, taupaus grafiško ženklo, griežtos ir aiškios linijos, jautraus kontūro, kompaktiškumo ir didžiausio tūrių apibendrinimo kalbos.

Paprastam žmogui Egiptas asocijuojasi su piramidėmis, faraonais, sarkofagais, smėlynais. Saldainių dėžutės įpakavime „See’s Candies“ pavaizduotas pomirtinis faraono atvaizdas.

⁹ T.Vijrand. Jaunimui apie meną. P. 13

¹⁰ T.Vijrad. Jaunimui apie meną. P. 15

¹¹ N.Dmitrijeva. Trumpa dailės istorija. Seniausi laikai – XVI a. Apibraiža. 1972. P. 24

Meno istorijai geriausiai žinomas faraono Tutanchamono auksinis atvaizdas. Faraono portretinis atvaizdas atliktas panaudojant kongrevą ir „foliją“. Pirmasis iškelia vaizduojamąjį atvaizdą virš plokštumos, o atsiradęs šviesotamsos žaismas, sukuria erdvės, trimačio vaizdo regimybę. „Folija“, šiuo atveju, auksinės spalvos – imituoja aukso spindesį, taip gausiai randamą pomirtiniam gyvenimui puoštuose faraonų buities daiktuose, pomirtinėje kaukėje. Aukso, geltona, mėlyna spalvos – būdingos Senovės Egiptui. Beje, ir dėžutės fono spalva primena smėlynų spalvą. Senovės Egipto motyvai randami ir šokoladinių saldainių formose, pvz., „sarkofagas“ su faraono pomirtiniu atvaizdu.

Saldainių etiketėse, šokoladinėse kompozicijose naudojamiems egiptietiškiems motyvams būdingas dekoratyvumo, plastiškumo ir lakoniškumo įspūdis.

2.3. Kretos – Mikėnų kultūra

Antikinė graikų dailė turi savo priešistorę. Knoso rūmuose likę sieninės tapybos fragmentų. Freskuose nuolat aptinkama jaučio figūra – tai ramiai besiganančio, tai įniršusio ar šuoliuojančio. Manoma, kad jaučio simbolis kretiečių religijos atspindys, sudedamoji kulto dalis. Čia jaučiamas laisvas, kanonų nekaustomas, džiugus ir betarpiškas požiūris į gyvenimą. Gausu liūtų medžioklės, katės, gaudančios paukščius, scenų. Kretos mene akcentuojama grakšti, lengva linija, gražus siluetas, kur grafinių elementų tarpusavio dermė laisvai išvingiuoja raštą. Kaip ir pirmykštėje dailėje, Knoso rūmų sienų puošybą freskose pagyvina simbolinės spiralės, ryškios spalvos, judrūs delfinai (Kretos – Minojo kultūros emblema, reiškianti gyvenimo džiaugsmą).

Randama stilizuotų gėlių (lelijų) ar atskiro augalo vaizdų, jūros floros ir faunos motyvų, jūros sraigčių spiralės, dumbliai. Mėgstama asimetrija, vingrios formos. Kretos – Mikėnų dailė buvo puiki graikų dailės preliudija tam, kad VII – VI a. pr. m. e. atsirastų ryškūs ir stilistiškai vientisas graikų archaikos periodas.

Saldainių etiketėse „Narina“ ir „Крабики“ pavaizduota jūrinės fauna, būdinga Kretos – Mikėnų kultūrai. Čia jūros arkliukai, žuvis, kriauklės, medūzos, žvaigždės ir krabai – ryškūs ir žaismingi, gyvenantys nerūpestingą, dinamišką gyvenimą.

Kretos – Mikėnų epochos stilizuotas motyvas – kriauklės – atsikartoja ant saldainių rinkinio dėžutės „Baltija“ įpakavimo.

Stiprus stilizuotų gėlių motyvas ant „Lindl“ saldainių rinkinio viršelio taip pat primena džiugų ir žaismingą Kretos meno stilių. Stilizuotų gėlių motyvas būdingas ir daugeliui kitų epochų, tačiau pagal savo stilizacijos pobūdį ir augalų formą, gėlių motyvo vaizdas labiau artimas kretiečiams.

2.4. Antikinis graikų menas

Kaip žinia, naujas menas atsiranda senoje paruoštoje dirvoje ir formuojasi, kol užgimsta nauja struktūra, kurią įtakoja daugelis veiksnių ir faktorių tokių, kaip socialinis progresas, visuomeninių santykių atsinaujinimas. Graikų archaikos mene randamas Kretos – Mikėnų ir artimųjų kaimynų Rytų kultūros paveldo įtaka. Graikų menui būdinga simetrija, proporcija, mąstas, aiški ir tiksli tektonika, atskirų kompozicijos elementų visuma. Vazų dekoravime randami tam tikro pačiam graikų meno vystimosi laikotarpiui būdingi bruožai, pavyzdžiui Dipilono amfora iš X a. pr. m. e. Tai būdingas geometrinio stiliaus pavyzdys – kruopščiai suskaičiuotos gulsčios juostos, kiekviena juosta įrašyta vienodais geometriniais meandros tipo raštais. („Meandra – labai vingiuotos Mažosios Azijos upės Maiandros vardu pavadinta ornamentinė juosta. Meandru pasitaiko jau priešistorinėje keramikoje ir ikikolumbiniame mene tarp Meksikos ir Peru. Senovės Graikijoje meandra dažna frizų puošyboje; ji išsilaiko dar ir XII a. Viduramžių miniatiūrų tapyboje. Klasicizmas vėl atgaivino meandrą – tada ji buvo laikoma tiesiog graikišku ornamentu, esama įvairių jos variantų, bet dažniausiai aptinkama klasikinė meandra“)¹². Viena su kita gulsčios juostos nesusiję. Vienoje juostoje matomas siužetinis motyvas: laidotuvių procesija, bet iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad čia tik to paties geometrinio ornamento atmaina. Žmonių figūros sudarytos iš juodų trikampių ir lazdelių (brūkšnių), visos jos vienodos ir atstumai tarp jų vienodi. O štai, kito graikų menininko, vazų tapytojo Eksekijo „Iliados“ siužeto pagrindu sukurta vaza „Achilas ir Ajantas lošia kauliukais“. Ji nuo Dipilono vazos skiriasi konstrukcijos harmoningumu ir tikroviškumu. Pati vazos forma ryškiai skaidoma į dalis: apačioje apskritas tvirtas pastovas, ant jo kiaušinio formos liemuo, pereinantis į vazos kaklą, viršum kiek plėtėjantį, iš šonų dvi simetrinės ašos. Šįkart atskiros vazos dalys į visumą jungiasi kur kas organiškiau, o vaizduojamas piešinys laisvas ir gerai apgalvotas.

Graikų klasikiniame laikotarpiu būdingi nukrypimai nuo taisyklingo geometriškumo, taip sudaroma iliuzija į gyvą organizmą – labai konstruktyvų, bet anaipol neabstraktų ir neschematišką, gyvas skulptūrinių kompozicijų ritmas ir įvairovės vientisumas, kuris išgaunamas begale plastinių judesio motyvų. Emocijos perteikiamos ne verbaline, o plastiška kūno judesiu kalba, kuri perpasakoja didelius ir svarbius įvykius.

Meandra – viena iš labiausiai paplitusių graikiško ornamento motyvų dabartiniame laikmetyje. Naudojama lempų, sienų, smulkių buities daiktų, taip pat ir saldainių etikečių puošyboje. Saldainio etiketėje „Medėja“ meandros įrėmina centrinę saldainio dalį, kurioje

¹² Universalus meno žodynas. P. 296

pavaizduota moters galva, būdinga atėnų tapybai. Ji stilizuota ir schematizuota. Etiketės kompozicija statiška, dekoratyvaus pobūdžio. Pasirinktas dviejų spalvų derinys sustiprina ramios, stabilios kompozicijos vaizdą.

Saldainių dėžutės „Моhte Крicto“ viršelis puoštas korintiniu graikų kolonos fragmentu, kuris kelis kartus atsikartoja. Trapus stilizuotų akanto lapų motyvas įneša gyvumo, judrumo ir žaismingumo.

2.5. Etruskai ir jų „mirusiųjų miesto“ puošybos elementų visuma

VIII a. pr. Kr. Šiaurės Italijoje gyvenusių estruskų praeitį gaubia paslaptingo šydas. Apie jų kultūrą išliko labai mažai žinių, nes romėnai sunaikino jų miestus. Iš kapų, (dar vadinamų „mirusiųjų miestais“), matoma, kad buvo stiprus pomirtinis kultas. Mirčiai tarnaujantis menas pilnas gyvybės ir šviesos. Sienų tapyboje vaizduojamos šventės su muzika ir šokiais, čia nemažas dėmesys tenka „detalizuojamiems atskiriems elementams – muzikiniams instrumentams (jaučiama objektų stilizacija ir detalizacija), rūbų ornamentams bei fonui, užpildant jį stilizuotais, dekoratyviniais augalais, kurių smulkesnės skirtingomis kryptimis išdėliotas šakelės bei jų kryptį pabrėžiantys tolygiai pasikartojantys taškai, įneša labai daug gyvybės.“¹³.

Saldainio rinkinio „Торокий Шоколад“ viršelis dekoruojamas stilizuotų lapų ir atitinkamai išdėliotų taškų, simbolizuojančių ar tai žiedus, ar tai uogas, motyvu. Pastarasis tarsi atkartoja etruskų sieninės tapybos „mirusiųjų mieste“ fragmentą. Ornamento kūrimui naudojamos lapo ir uogos fragmentas, kuris sudaro naują ažūrinį nepertrūkstamos augmenijos, tarsi vijoklinio augalo, vaizdą. Šviesus, pastelinis fonas šį motyvą išryškina. Tiek etruskų freskose, tiek saldainių rinkinio dėžutės įpakavime augalai beveik vienodi, šviesios pastelinės spalvos, nedominuojantys.

2.6. Senųjų civilizacijų kelių sankryžoje – Senovės Roma ir Bizantija

I tūkst. pr. Kr. iškilusi Romos valstybė atneša dar vieną meninę epochą į meno istoriją. „Romėnų kultūra gyvavo tęsdama graikų kultūrą. Net daugybę savo tikėjimų ir mitų perėmė iš graikų. Romėnų sienų tapytojai vaizdavo erdvių perspektyvas. Namų grindis puošė mozaikos“¹⁴.

Žinoma, kad ankstyvosios krikščionybės užuomazgos Senovės Romos imperijoje. Pradžioje buvusi sekta, krikščionybė, laikui bėgant savo ideologija ir skleidžiamomis idėjomis darosi artima ir paranki Romai, nes skatina vergus ponams tarnauti pagal sąžinę, o ne iš baimės.

¹³ T. Vjrand. Jaunimui apie meną. P. 36, 37

¹⁴ T. Vjrand. Jaunimui apie meną. P. 43

Skelbia, kad po mirties esą visi lygūs. Todėl IV a. ji pripažinta oficialia religija. Ankstyvosios krikščionybės menas savo išraiška nedaug tesiskyrė nuo romėnų religijos. Tradiciniai antikinės mitologijos motyvai traktuojami simbolių kalba ir sugretinami su nauja krikščioniškąja simbolika, pvz., katakombų tapyboje figūruojanti žuvis traktuojama kaip krikšto simbolis, o balandis – taikos simbolis, Orfėjo, tramdžiusio žvėris muzika – aiškinama Kristaus, „sielos žvejo“, simbolis. Jaunuolio, nešančio ant pečių avele, figūra, tampa pirmuoju Kristaus, „gerojo ganytojo“, figūra, t.y. vėl simboliu. Tai, kas buvo vaizduojama, turėjo ir kitą, tik krikščionims, suprantamą prasmę.

Saldainių etiketėse labai retai galima rasti Senovės Romos dekoru ar puošybinių elementų vaizdų. Senovės romėnai išvystė skulptūrinį portretą, todėl idėjų saldainių etikečių kūrybai, daugiausia galima semtis iš romėnų architektūros. Štai, kad ir Romos Paneono kupolo vidaus puošybinė apdaila. Nedidelį panašumą galima įžiūrėti saldainių dėžutėse „Venchi“ korakso išdėstyme. Tolygus vienodo dydžio saldainių išdėliojimas sukuria trimačio vaizdo, gylio išpūdį, judėjimo ir šviesotamsos žaismą.

IV a. Romos imperijai skilus į dvi dalis, Rytų imperijos sostine tampa Konstantinopolis, įsteigtas ankstesnės graikų kolonijos Bizantijos vietoje. Viduramžių priešaušryje Bizantija buvo vienintelė šalis, kurioje tebegyveno helenistinės kultūros tradicijos, persmelktos Egipto, Irano, Sirijos dailės elementais. Šventyklų interjerus puošė mozaikomis. Tarp biblijinių motyvų, galima rasti imperatorių Justinianą su žmona Teodora (kiekvieną su savo svita). Menai būdingi tam tikri kanonai – žmonės rūsūs, prailgintų figūrų, plokšti ir lyg bekūniai. Reljefai puošiami augaliniais motyvais ir gyvūnų atvaizdais. Čia paplito šventųjų paveikslų – ikonų – tapymas. Dailininkai kūrė ne tik ornamentus ir simboliškas, nieko nevaizduojančios emblemas, bet ir peizažus. Bizantijos dailininkai nepiktinaudžiavo ornamentika ar perdėta puošyba, niekad neprarasdavo tauraus proporcijų ir saiko jausmo.

Bizantiškieji dekoru motyvai būdingi saldainių rinkinio įpakavimui „Lindt“, kurio forma primena rusiškąją matriošką, nes, iš Bizantiškojo meno vėliau išsivystė Senosios Rusios menas. Todėl dėžutės įpakavime susipina bizantiškieji ornamento motyvai su rusiška matrioškos forma.

3. Europos meno raidos kelias nuo V a. – XVIII a.

V – VIII a. barbariškasis menas yra priešingas graikų ir romėnų meno antropomorfizmui, įvairių tiesų reiškimuisi per žmogaus figūrą. Tai abstraktaus, dekoratyvinio pobūdžio, nuolatinę kaitą ir kovą išpažįstančios mitologinės pasaulėžiūros menas. Barbariškajai tradicijai būdingas abstraktaus

ornamento, dekoratyvios formos, tankios kompozicinės struktūros ir linijinio ritmo vaizdas, sudėtingi supintų juostų motyvai, kilę iš metalo dirbinių puošybos. Viduramžiai – scholastikos laikai. Jų menas – bažnytinis, realiginis.

Romaniškoji epocha atnešė racionalų Kryžiaus žygių sproginimą, įamžino misterijų ir stebuklų vietas. Romaninis stilius susiformavo XI a. ir plito kartu su Romos katalikų bažnyčia, skleidamas jos vieningumo, stiprumo bei triumfo idėją. Religinis vienuolynų menas – pirmasis vieningas Europos stilius. Jame galime išvelgti barbariškojo genijaus triumfą su jam būdingais grotesko bei karingumo elementais, laisvai interpretuojamais senosios Romos tradicijose su Karolingų „Renesanso“ ir ypač Reimso mokyklos palikimu.

Gotikos stilius, gyvavęs nuo XII a. vid. iki XV a., susijęs su daugybe visuomeninio gyvenimo permainų. Iš musulmonų atgauti antikos mąstytojų veikalai parengė dirvą ir Renesansui. Paveldėtoms iš antikos estetinėms idėjoms šio laikotarpio mąstytojai suteikė naują prasmę, įtvirtindami krikščioniškąjį požiūrį į žmogų ir pasaulį. Pagrindine tų laikų savybe tapo dvasingumas – natūra interpretuota dvasinių vertybių pagrindu. Gotikinis menas, ypač architektūra, tarnavo vienam tikslui – Dievo, Dievo namų šlovinimui.

Nėra vieningos nuomonės, kada baigiasi Viduramžiai ir prasideda Renesansas. Jo sąvokos kilmės pradai slypėjo jau pačiuose Viduramžiuose. Renesansas neturėjo tikslo kopijuoti antikinių darbų, jis tik siekė prilygti jiems ar juos pralenkti. Ir toliau statomas šventyklas, tačiau jos remiasi klasikinėmis antikos architektūros struktūrų studijomis. Renesansas atrado Žmogų ir pasaulį.

Pakitusios estetinės vertybės padiktavo naujas formas, naujus perteikimo būdus ir galiausiai išaugo į naują pasaulio suvokimą. Pakito ir meno funkcijos. Remiantis teologine Viduramžių koncepcija, menas turėjo jaudinti žiūroną – veikdamas didaktiškai, bauginti arba džiuginti. Jo tikslas buvo ne atvaizduoti pasaulį, o, pirmiausia, perteikti teologines bei moralines nuostatas. Menininkas kalbėjo perkeltine prasme, pasitelkdamas simbolių bei alegorijų kalbą, kurią to meto žmonės puikiai suprato.

Italų Renesanso kultūroje plastiniai menai, priklausomai nuo turinio, įgavo didžiulę reikšmę. Ji išaugo iš naujų kūrėjo funkcijų, iš naujo meno tikslo supratimo. Dailės kūrinys turėjo būti tikroviškų daiktų ar įvykių atspindžiu, menininkas turėjo įsisąmoninti jų pavidalus, iširti jų struktūrą. Iškilė nauja problema – išspręsti santykį tarp natūraliai gamtoje egzistuojančio objekto ir jo atspindžio paveiksle. Ši problema tapo pagrindine Renesanso epochoje, kuri buvo sėkmingai išspręsta.

Barokas naudojasi ta pačia formų sistema. Jis nedaro to, kas tobula ir išbaigta, bet teikia tai, kas juda ir tampa; ne tai, kas apribota ir aprėpiama. Barokui būdingas veržlumas,

dinamiškumas ir jausmingumas. Architektūroje ramios ir aiškios formos keičiasi į banguojančias, išlankstytas, iškilias ir įgaubtas, dominuoja dideli masteliai, šviesos ir šešėlių kontrastai, sudėtingi rakursai, begalinės erdvės iliuzija.

Rokoko laisvumas ir gyvumas, visų pirmiausia, susijęs su natūralistinio stebėjimo ir vaizdavimo triumfu. Palyginti su veržliomis ir stulbinančiais gyvomis baroko fantazijomis, kiekvienas rokoko pavyzdys yra gležnas, silpnas ir trapus.

3.1. Tamsiųjų Viduramžių dekorų palikimas

Ankstyvaisiais Viduramžiais užgroboje Vakarų Europoje kūrėsi barbarų gentys. Stipriausia ir patvariausia tapo Frankų valstybė. Labiausiai išsivystę buvo liaudies amatai. Barbarai turėjo savitą liaudies meno bei grožio supratimą. Jie gausiai puošė net ir kasdien vartojamus daiktus. Ypatingai mėgo pintą ornamentą. Jį sudarė begalinės juostelės, kurių pynės užimdavo visą daikto paviršių. Tarp pynių vaizduojami iškreipti, supaprastinti arba stilizuoti gyvūnų ir žmonių siluetai. Barbarai sekė antikiniu Romos menu. Tais laikais ypatingą vietą užėmė knygų menas. Knygas puošdavo miniatiūromis. Atskiruose vienuolynuose susikurdavo savarankiškos knygų meno mokyklos. Ypač geros miniatiūros sukurtos to meto Airijoje. Ypatingo žavesio joms teikia tradicinė vietinių gyventojų – keltų – ornamentika ir pirmųjų raidžių išpuošimas inicialais.

Saldainio etiketėje „Красные купол“ tipiškas pynių ornamentas įrėmina saldainio vidurinę dalį. Pynės išdėliotos veidrodinės simetrijos principu. Ritmiškas pynių pasikartojimas sukuria dinamiškos, impulsyvios kompozicijos išpūdį. Šis raštas užima beveik 2/3 viso etiketės paviršiaus, tačiau dėl savo judrumo netampa dominuojančiu. Deko jo, dėmesys nukreipiamas į ryškiai raudoną saldainio centą.

Būdingas karolinių – merolingų epochos ornamento fragmentas panaudotas kuriant saldainių rinkinį „Arabeska“.

Žinoma, kad viduramžiais suklestėjo knygų miniatiūrų menas, kur didelis dėmesys skiriamas pirmajai raidei. Pastaroji taip išpuošiamas ir dekoruojama, kad kartais net sunku suprasti, kokia tai raidė. Saldainių rinkinyje „Росо“, pagrindinis dėmesys atkreipiamas į pirmąją pavadinimo raidę.

3.2. Romaninis menas

Prireikė šimtmečių, kad Europos kultūra įveiktų nuosmukį, kuriame atsidūrė po antikinio pasaulio žlugimo. X a. atsirado romaninis menas, gyvavęs iki XII a. Bažnyčia visus valdė, jos įtaka buvo begalinė. To laikotarpio menui būdinga pasverta meninė kompozicija ir griežtumas, nėra nereikalingų detalių, nieko destruktivaus, kas įtakotų architektoninę logiką. Architektūrinis dekoras labai santūrus – vien tik armatūros, pabrėžiančias pagrindines linijas. Ant kolonų kapitelių, ant langų, sienų, durų reljefuose tūno ir kentaurai, ir liūtai, ir visokiausios chimeros. Šie padarai išnirę iš drožtinių ornamentų, dalyvauja „šventųjų pokalbiuose“. Bažnyčia tuos gyvius interpretavo simboliškai prasme, pvz. žaltys – simbolizuoja gundymą. Tačiau tikroji jų paveikslų esmė – labai sena: jie atėjo į romantinę dailę ir turi „barbariškų“ praeities pagrindus.

Romantinė dailė iš pradžių atrodė negrakšti ir grubi, palyginus su bizantiečių rafinuotumu. Bet „joje nėra dirbtinumo, o jos rūstumas anaipol neužgožia nuoširdžios ir aistringos ekspresijos“¹⁵. Tapyba puošusi bažnyčių sienas buvo naiviai rimta, plokščia, be šešėlių. Ypatingo žavesio bažnyčių interjerams teikė iš spalvotų stiklelių sudėlioti langai – vitražai. Langai įvairiaspalvių stiklų dėka įgaudavo gilių ir sodrių tonų, o tamsūs švininiai apsodai atstojo kontūrus.

Romaninis menas ryškiausiai pasireiškė architektūroje. To meto žmonės mokėjo mūryti arkas ir skliautus. Pagrindinis jo bruožas – pusskritulinė (pusapvalė) arka, kurią sutinkame visur – virš langų ir durų, angų, kitose statinio dalyse. Būtent pusapvalės arkos fragmentas randamas saldainio etiketėje „Барокко“. Ji čia pavaizduota linijos pagalba, veidrodinės simetrijos principu ir dėka etiketėje naudojamų dviejų kontrastingų spalvų, sukuria stabilios, ramios ir užbaigtos kompozicijos vaizdą.

3.3. Gotikinis menas

XII – XV a. susiformavo miestiečių sluoksnis (pirkliai, amatininkai). Gotikinis dekoras glaudžiai siejasi su krikščionių bažnyčia. Lengvumo ir grakštumo įspūdį stiprina akmens „nėrinių“ puošimai. Langų angose kartojasi atskiras ornamentas – rozetės. Būdingos „veržimasis aukštyn“, ažūras, lengvumas. Architektūroje puošnumo, grakštumo įspūdį stiprina žvaigždiškai besikryžiuojančios nerviūros, kurios remiasi į pluoštus siaurų ilgų kolonų, panašių į vargonų dūdas, o pastarosios iškyla be galo aukštai ir ten, grakščiai išsiskleidusios, susijungia. Gotikiniai pastatai išsiskyrė savo smailėjančios arkos formos vitražiniais langais. Kaip ir romantinio stiliaus pastatai,

¹⁵ N.Dmitrijeva. Trumpa dailės istorija. P. 145

gotikiniai irgi puošiami žvėrių ir augalų motyvais. Šįkart jie įkūnija gamtos pasaulį, sukurtą pirmomis sutvėrimo dienomis.

Gotikos menas fiziniam grožiui neteikė ankstesnės reikšmės kaip, kad antikos laikotarpiu. Gotika labiau mėgo reikšti įkvėptą ekstazę negražiam išsekusiame kūne. Gotikiniams paveikslams būdinga „atvirkštinė perspektyva“; dekoratyvinė gotikinių kompozicijų struktūra, dinamiškas, sudėtingas, neramus, kamuotas ritmas; S raidės pavidalo išlinkimas (labai dažnas ir skulptūroje).

Puošybinių ornamentų ir ritmą, būdingą gotikinei epochai, galime atrasti ir žvelgiant į brolių Limburgų paveikslą „Gegužė“. Damos suknelė puošta dekoratyvinių penkiažiedžių gėlių motyvu. Panašus puošybinių detalių fragmentas atsikartoja saldainio etiketėje „Elle“.

Saldainių dėžutės įpakavime panaudotas gotikinis puošybinių augalų motyvas. Gotikinėje architektūroje krabai puošiami grakščių lapų motyvais. Ritmiškas akinto lapų pasikartojimas sudaro kylančias arkos formą, kurioje įrėmintas lieka pavadinimas. „Arka“ rėmina ritmingos siaurų taškų eilės. Taškų „kolonas“ ir arką skiria dar smulkesnių taškučių, šiek tiek primenančių kryžiuokius, eilės. Dviejų kontrastingų baltos ir raudonos spalvos panaudojimas išryškina arkos vaizdą.

Saldainių etiketėje „Zelta Telins“ kairėje ir dešinėje etiketės pusėse esantis linijos, skirtingo dydžio taškų ir rombų ritmas savotiškai atkartoja Šatro katedros langų vitražų fragmentą: kur smulkesni taškai „laiko“ didesnius ir plastiškai „perauga“ į kitokių formų pobūdį.

Aukštai iškilę gotikiniai kapiteliai gausiai išpuošti vynuogių ir ažuolų lapų kompozicijomis. Jie, nors ir paliesti stilizacijos, pabrėžia origaliai lapų plastiką, lankščią formą. Saldainių dėžutės „Assorted Close Up Holly“ ir „Season’s“ toks lapų leitmotyvas tampa pagrindiniu pakuotės akcentu.

Rudame šokolado fone išpieštas baltos gotikinės katedros vaizdas, perteikiantis gotikos dvasią, jai būdingus architektūrinius bruožus – kilimą, veržimąsi aukštyn.

3.4. Renesansas – antikinio meno atgimimas

XV a. pr. pradeda naują meninę epochą Italijos mene. Italijoje išliko daugybė Senovės Romos meno paminklų. Antikos laikai pradedami idealizuoti, antikinis menas tampa meno etalonu. Antikos mėgdžiojimas leido šį laikotarpį XV – XVII a. – pavadinti Renesansu (lietuviškai – Atgimimu: turimas galvoje antikos atgimimas). Renesanso epochos pastatus puošia kolonos, piliastrai, liūtų galvos ir pučiai (nuogi sparnuoti ar nesparnuoti berniukai), gipsiniai gėlių ir derliaus

gėrybių vainikai, akanto lapai ir kitokios detalės, kurių pavyzdžių buvo rasta Senovės Romos griuvėsiuose (didelė jų dalis puošybai buvo naudojami iki XX a. pr.). Žmonės didesnę dėmesį skiria gyvenamajai aplinkai. Pastatų interjerai puošiami paveikslais – „langais į pasaulį“. Drožiniai, derinasi su buitės daiktų praktine paskirtimi, o tam tikras profiliavimas tik pabrėžė jo sandarą. Vėlesniu Renesanso laikotarpiu buitės daiktai įgyja sudėtingas, prašmatnias formas, puošiami įmantriais raižiniais, sudėtingais dekoratyviniais paviršiais praturtinta tapyba, pvz. skrynios dėl savo monumentalumo ir sudėtinių puošmenų darosi panašios į senovės Romos sarkofagus. Baldų detalės įgavo liūto letenų ar kitokias analogiškas formas, o jų plokštumos suskaidomos įvairiausiais architektūriniais profiliais, piliastrais ir spiralinėmis kolonomis, atlantų figūromis. Didelis dėmesys skiriamas detalėms.

Saldainio etiketėje „Hermio projektai“ pavaizduotas Renesanso epochos stilisus langas. Ši saldainio etiketė priskiriama reprezentacinėms etiketėms. Įmonė gamina įvairių rūšių, formų ir stilių langus. Šiuo atveju, pateiktas neįprastos formos langas, leidžia vartotojui spręsti apie plačias įmonės technologines galimybes ir gebėjimą įgyvendinti įvairiausias vartotojo norus.

Metalinė saldainių dėžutė dekoruota architektūrine pastato dalimi – kupolu. Juodai – balta spalva kuria ryškų šviesos ir šešėlių žaismo išpūdį. Šių kontrastingų spalvų priešprieša sukuria gylio, trimatės erdvės efektą.

Saldainių dėžutės įpakavimas „Pupa“ dekoruotas interpretuotai pateiktu grotesko ornamento fragmentu, kuris būdingas renesansiniams puošybos motyvams. Šis ornamentas savo šakų, lapų ir žiedų forma, vingria linija, subtiliu plastiškumu įneša žaismingumo, judrumo, gyvybės į ramia bendrą kompoziciją. Kaip ir tikroje groteskoje, ornamento fonas dėžutės įpakavime yra šviesus ir pastelinis.

3.5. Barokas ir Rokokas

Aukštuomenei besivaikant madų, baroko dekore didėjo formų puošnumas. Turtingų rūmų interjere išplito lipdyba, skulptūra, brangios apdailos medžiagos (auksas), įvairūs audinių raštai ir motyvai. Atsiranda medžio mozaika. Valdant Liudvikui XVI rūmų dekoras pasiekė aukštumas. Puošnumo išpūdį stiprino ne tik aplinka, bet ir auksu ar sidabru siuvinėti šilkiniai gobelenai, vaizduojantys ištisas žanrines scenas, milžiniškos dekoruotos vazos, kurių paviršius subtiliai graviruotas. Eksterjeras puoštas puskolonėmis, piliastrais, trikampiais frontonais, kurių žaismas plokštumoje sukūrė begalinį šviesos ir tamsos žaismą, kur lankinės ir besiraitančios linijos susilieja. Mėgstamu dekoro motyvu tampa voliutos. Sienų ir lubų tapyba kuriami erdviniai efektai.

Saldainių etiketėje „Iris“ matomas elementarus, vertikalių rudų ir baltų, vienodo storio linijų raštas, atrodantis identiškai baroko meninės epochos dailininko Jano Vermero Delfiečio „Dailininko dirbtuvės“ paveiksle pavaizduotos centrinės figūros drabužių audinio fragmentui – lygiai toks pat dryžuotumas. Audinys lengvai krenta, sukurdamas šešėlių ir šviesos žaislą, mirgėjimą. Panašus mirguliavimas matomas ir ant saldainio etiketės, tik čia pastarasis sukuriamas blizgaus popieriaus, rudos bei baltos spalvų kaitos ir natūralaus suglamžymo dėka.

Yra toks terminas „gėlinis barokas“, pasireiškiantis rožės ar tulpės ornamento motyvais. Tai būdinga XVII – XVIII a. puošybinė dekoru forma. Šįkart gėlės saldainio etiketėje „Raktažolė“ galima interpretuoti ir kaip išsiskleidusius tulpės žiedus, įrėmintus ilgais, plokščiais, bet kartu ir lanksčiais lapais.

XVIII a. 3 dešimtmetyje išsirutulioja rokoko menas (pranc. rocaile – kriauklė, reiškęs tuo metu madingus akmeninius ir kriauklinius sodo papuošimo motyvus). Mažų salonų ir buduarų sienas dengė šviesūs paneliai ar veidrodžiai, puošti dekoratyvinėmis kompozicijomis iš gėlių, šakų ir lapų besiraitančių motyvų. Dažnai daiktai ir papuošimai įgauna kapringai asimetriškas formas. Visur naudojamas kriauklės motyvas. Madingais tampa kinietiško stiliaus papuošimai. Rokoko laikotarpio dekorui būdingas linijų ir paviršių banguotumas, į apačią plėtėjančios, rafinuotai lenktos baldų kojos. Atsiranda mozaikiniai pano. Akcentuojamas daiktų vientisumas, vienos formos perėjimas į kitą, išskirtinis dėmesys ažūrai (išpopuliarėja mezzinai).

Sena sovietmečio laikų saldainio etiketė „Grilijažas“ dekoruota ypač vingriu, judriu ir dinamišku ornamentu. Pats ornamentas sudarytas iš lanksčių šakų, lapelių ir lapų motyvo. Augalai labai stipriai stilizuoti. Motyvas labai susipynęs ir susisukęs, todėl suteikia gyvumo, plastiškumo, slydimo pojūtį.

Toks pat vingrus, tačiau lakoniškas ornamentas būdingas ir saldainių dėžutės „Grilijažas šokolade“ puošybai. Čia žymiai aiškiau matosi gėlių, dekoratyvių lapų ir grakščių, lengvai besiriečiančių šakų motyvas. Tokio pat pobūdžio ornamentas puošia šokolado plytelės „A.Korkunov“ įpakavimą.

4. Naujųjų ir Naujausiųjų laikų menas

XVIII a. archeologams atradus senovės romėnų Herkulanumo ir Pompėjos miestus, kilo didžiulė susidomėjimo antikos kultūra banga. Klasicizmo meniniai principai ramybę priešpriešino judėjimui, paprastumą – sudėtingumui, formą – spalvai. Ampyras, Napoleno I valdymo laikų dailės stilius - reprezentuojanti, puošni klasicizmo atmaina. Ampyras rėmėsi antikos, ypač Romos imperijos ir Senovės Egipto dailės pavyzdžiais, šlovinančiais valdovą.

Romantizmo terminu apibūdinama laisva kompozicija, virtuoziškas piešinys ar netikėti spalvų deriniai, nuotaikingi ir tapybiški vaizdai.

XIX a. vid. atsiradusi realizmo srovė sąmoningai kreipė dėmesį į socialinius tikrovės reikškimus, t.y. į taip vadinamą gyvenimo prozą. Vaizduojami tik realiai matomi objektai. Aplinkinis pasaulis suvokiamas idealizuotai.

XIX a. menas atnešė daug ryškių permainų, ypač antroji jo pusė. Tai salygojo romantizmas, skatinęs dailininko individualumą. XIX a. dailė permaininga. Kas ketvirtį formavosi naujos kryptys ir tendencijos, be to, lygiagrečiai egzistavo kelios meno srovės. Kartais skirtingų krypčių bruožai jungdavosi to paties dailininko kūryboje, neretai konkretūs kūriniai neatitiko jų autorių skelbiamų teorinių postulatų. Tolydžio daugėjo meninių krypčių, greitėjo jų raida. Kartu didėjo meninės individualybės, originalaus dailininko stiliaus reikšmė.

Tarp visų XX a. civilizacijai dariusių įtaką socialiai reikšmingų veiksnių svarbiausias yra XIX a. ir XX a. sandūrą ženklinęs technikos progresas. XX a. pr. – didžiųjų klasikinių XIX a. meninių judėjimų epochos pabaiga. Tačiau daugelis XIX a. estetinių idėjų išliko žmonių sąmonėje.

XX a. meninė kultūra formuojama vadovaujantis paraleliai egzistuojančiomis skirtingomis kūrybinėmis nuostatomis. XX a. meno kryptys neretai programiškai susijusios su vienomis ar kitomis filosofinėmis pažiūromis. Futuristams buvo artimas A.Bergsono, ekspresionistams – A.Šopenhaunerio, F.Nyčės idėjos. Siurrealizmas siejamas su Z.Froido, K.Jungo vardais. Abstraktusis menas buvo aiškinamas neoplatonizmo, dzenbudizmo kalba. Popmeniui tiko A.Makievo popfilosofija.

Šis šimtmetis pasižymi ypatinga meninės kultūros ekspansija. Išlieka ir modifikuojasi senos meno rūšys, formuojasi naujos. Atsirada fotografija, kino, garso ir videoaparaturės, poligrafijos. Gimsta nauja meninės kultūros šaka – dizainas. Atskirose meno šakose nuolat mėginama praplėsti paties meno ribas, išeiti už jų. Kubizmas, abstrakcionizmas, dadaizmas ir siurrealizmas, popmenas ir konceptualizmas – visos avangardinio meno srovės kėlė šį klausimą, svarstydamos visiško meno išnykimo nemeniniuose reiškinuose galimybę.

Meno kūrinys suvokiamas ne kaip realaus ar įsivaizduojamojo pasaulio atspindys, bet kaip uždaras, savarankiškas, specifinės problematikos, tik iš dalies susijusios su realiu gyvenimu, pasaulis.

Modernizmas – ne stilius, tai greičiau modernistinių principų įsitvirtinimo ir raidos mene istorija.

4.1. Klasicizmas. Ampyras. Romantizmas

Romantizmas. Dekorai labiausiai reiškiasi eksterjere. Pradedama mėgdžioti gotiką. Išsiskiria subtilumu, tačiau kartu ir sausumu, beveidiškumu. Atgimsta praėjusių laikmečių dekorų palikimas, kuris naudojamas be sistemos, skolindamasis vienus motyvus iš vieno stiliaus, kitus iš kito, visai nesvarstant, ar jie tarpusavyje dera. Net ir pramoninius pastatus puošė viduramžių bažnyčių dekorų fragmentai, kurie tuokart buvo skirti kitiems tikslams. Šis įvairių stilių jungimo principas vadinamas eklektišku, o dekorai eklektika.

Klasicizmas, kurio ištakos yra antikos menas, susiformavo XVIII a. paskutiniame ketvirtyje. Plokštumas į simetriškas plokštumas suskaldo piliastrai. Ant sienų atsiranda ritmiškai pasikartojantys elementai – girliandos, rozetės, medalionai, ryškinami atskiri konstrukcijos jungimo elementai. Akcentuojamos natūralios faktūros, tekstūros grožis. Labai paplitę reljefiniai papuošimai – vėliavos, skydai, alebarstros, ginklai ir trofėjai. Maži kūrinėliai prilyginami pastato struktūrai ir dekorui, pvz., knygų spinta – aklina apačia primena cokolį, pagrindinę dalį juosia girliandomis puoštas karnizas (taip užbaigiamas namo fasadas).

Saldainių etiketės „Робин Туд“ pavaizduotas klasicizmo epochos trofėjinio elemento fragmentas. Realybėje kardai, kirviai, ietys, strėlės, durklai susikerta kryžmai. Juos pridengia skydas, kurį vainikuoja lauro lapai. Saldainio etiketėje pavaizduota tik dalis trofėjuose naudojamų ginklų pavyzdžių. Čia susikryžiuoja tik kardas ir trimitas, kurie atlieka greičiau dekoracijos vaidmenį. Šis atributas ritmingai pasikartoja viena vertikalia eile abiejuose etiketės pusėse ir įrėmina centrinę etiketės dalį su riterio šalmu, lanku ir strėlėmis.

Ampyro stilius, klasicizmo atmaina, užbaigia klasicizmo epochą. Jis dirbtinai sukurtas imperatoriaus valia, nes, pasak pastarojo, menas turi būti susijęs su politika. Ampyro daugiausia interjero dekore, taikomojoje dailėje. Būdingos taisyklingos geometrinės formos, masyvumas. Iš graikų, romėnų, etruskų ir egiptiečių meno buvo patenkami tie puošybos elementai, kurie pabrėžia valdžią, iškilmingumą, prabangą: laivų vainikai, karūnos, palmės, arabeskos, trofėjai (šarvai, skydai, kalavijai, vėliavos), heraldiniai ereliai, mitologiniai herojai (liūtai, satyrų galvos, grifai, sfinksai, vaikai su gausybės ragais rankose). Dažnai naudojamas Napoleono inicialas – „N“ raidė. Interjerų puošyboje karaliauja simetrija, tiesios linijos, griežta ornamentų ir daiktų išdėstymo tvarka.

4.2. Realizmas

Realizmas (lot. *realis*, pranc. *realisme* – „daiktiškas, tikras“) – tai XIX a. viduryje užgimusi meno tendencija, kuriai būdinga:

- tikroviškas vaizdavimo būdas, pagrįstas natūros studijomis, siekiu tiksliai perteikti daiktų formas, proporcijas, faktūras, spalvas;
- domėjimasis tikrove, grožio siekis, estetinių vertybių, žanrų hierarchijos neigimas, atsigręžimas į kasdieninio gyvenimo temas ir motyvus, domėjimasi visuomeninėmis problemomis.

Realizmo formavimuisi įtaką darė materialistinė pasaulėžiūra, gamtos mokslai, pozityvizmo filosofija, socialinės teorijos. Jis atsiranda kaip priešprieša klasicizmo ir romantizmo idealistinei sampratai, kūryba bylojo gyvenimo tiesą.

Geriausiai ir tiksliausiai realimo principus atspindi fotografija.

Kaip matyti iš etiketėje esančių užrašų, tai pagal specialų užsakymą pagaminta saldainio etiketė, reprezentuojanti „Europa Royale“ viešbučių tinklą. Čia yra visi tokio tipo etiketei keliami reikalavimai. Kadangi fonuotruka geba perteikti visus realistiškus bruožus daiktų ir objektų, kuriuos vaizduoja. Ši nuotrauka yra retro stiliaus, kuris būdingas šį pavadinimą turintiems viešbučiams.

Saldainio etiketėje „Lietuvaitė“ kompozicijos pagrindine, akcentine figūra tampa mergina, vilkinti tautiniais lietuvaite drabužiais. Fone vyraujanti sodri žalia ir šriftui skirta geltona spalvos, mėgstamos vaizduojant Lietuvą reprezentuojančiose saldainių etiketėse.

4.3. XX a. meno apraiškos saldainių etiketėse

Impresionizmas (pranc. *impression* – „įspūdis“) – XIX a. pab. dailės, muzikos, literatūros kryptis. Siekė sugražinti menui gyvybingumą, perteikti tiesioginį tikrovės įspūdį. Impresionizmui būdingas virpantis paviršius, šviesokaitos žaismas. Mėgstama fragmentinė, simetriška kompozicija, netikėti rakursai, išplaukęs kontūras, grynos spalvos.

Postimpresionizmui (XIX a. pab. – XX a. pr. dailininkų judėjimas) būdinga spalvos ir linijos ekspresija. Nelieta linijinės perspektyvos, daiktai deformuoti, akcentuojamas bendras vaizdo dekoratyvumas.

Simbolizmas – tai idealistinės krypties menininkų judėjimas, susiformavęs XVIII a., suklestėjęs XX a. pab. Tai realizmo ir impresionizmo priešprieša. Simbolistų dėmesys nukreiptas į jausmus, fantaziją, sapnus, pasąmonę. Dažni erdvės, mirties, fantastiniai, siaubo, nevilties motyvai.

Moderno stilius – abstraktus ir manieringas, būdingi vijokliniai ar vandens augalų motyvai. Šio stiliaus kūriniais svarbi asimetrija, formų aptakumas, skirtingų formų tarpusavio dermė. Vyrauja stilizuotas augalinis ornamentas, tarp kurių komponuojamos plastiškos moterų figūros, fantastiški gyvūnai.

XIX a. pab. – XX a. avangardinių meno krypčių visuma, vadinama modernizmu (pranc. moderne – naujas, šiuolaikiškas). Pagrindiniai modernizmo bruožai saldinių etiketėse išsiskiria individualiais ieškojimais, siekiama originaliai vaizduoti pasaulį. Klasikinį modernizmą sudaro:

- Fovizmas (pranc. fauve – laukinis, plėšrūnas). Būdingas grynų ryškių, kontrastingų spalvų koloritas, dekoratyvios plokščios formos, ornamentinis piešinys.
- Ekspresionizmas (pranc. expression – išraiška). Tikslas - jausmų, išgyvenimų, būsenų perteikimas. Būdingos deformuotos, schematizuotos formos, laužytos linijos, dramatiški ryškių spalvų kontrastai. Idėjos kūriniais imamos iš primityvizmo, liaudies meno, vaikų piešinių.
- Kubizmas (lot. cubus – kubas) atsisakė geometrinės perspektyvos, susidomėta daiktų sandara. Šiai meninei srovei įtaką darė primityvusis Afrikos, Okeanijos tautų menas.
- Futurizmas (ital. futuro – ateitis) – meno kryptis neigusi praeities meną, šlovinusi techninę civilizaciją, judėjimą, greitį, siekusi išreikšti modernaus miesto gyvenimo dinamiškumą. Būdingas gyvas kompozicijos ritmas, segmentinis vaizduojamos tikrovės objektų suskaidymas.
- Siurrealizmo (pranc. sur – virš, virš realizmo) atstovai rėmėsi racionalistinės, intuityvinės filosofijos idėjomis, Zigmundo Froido psichoanalizės teorija, gilnamasi į vaizduotę, sapnus, aistras, nuojautas, instinktus.
- Abstrakcionizmas (lot. abstractio – nutolimas) reiškė dailės atitolimą nuo realių vaizdavimo formų. Vaizdas kuriamos linijos, spalvos, faktūros ir formos tūrio pagalba.
- Abstraktusis ekspresionizmas. Jam būdinga tiesioginė, spontaniška saviraiška, dominuoja dėmė, faktūra.
- Popartas (angl. popular art – populiarus, paplitęs menas) – dailės kryptis, pagrįsta masinės kultūros įvaizdžiais. Kūriniais idėjos imamos iš banalios komercinės produkcijos: prekių įpakavimų, reklaminių plakatų, komiksų, žurnalų, laikraščių nuotraukų ir pan.
- Opartas (angl. optical art – optinis menas) – dailės kryptis, pagrįsta regėjimo fiziologija ir psichologija, optinių gilumos, mirgėjimo iliuzijų kūrimu. Kuriamos racionalios, preciziškos geometrinės kompozicijos, sukeliančios žiūrovo akies tinklainės reakcijas.
- Minimalizmas (lot. minimus – mažiausias) – kraštutinė ieškojimų apraiška. Kūrinys supaprastintas iki elementaraus daikto.

Saldainio etiketę „Retro“ galima interpretuoti kaip XX a. avangardinės modernio meno krypties – abstrakcionizmo – apraišką. Nėra jokio panašumo į realius daiktus. Vaizdas kuriamas skirtingo dydžio ir spalvų geometrinių formų (kvadratų ir stačiakampių) išdėliojimu dvimatėje plokštumoje. Šioje etiketėje panaudotas ir simetrijos principas. Būtent dėl tokio komponavimo etiketės centras išsiskiria ir atrodo, kad etiketė padalinama į tris dalis. Joms visoms drauge būdinga asimetrija. Kompozicija, nors ir žaisminga bei spalvinga, tačiau stabili, statiška. Atitinkamai parinktas šriftas dar labiau stiprina tokį pojūtį.

Truputį kitoks abstrakcionizmo pobūdis, randamas saldainio etiketės „Bespoke“ kompozicijoje. Čia skirtingų spalvų, vienodo dydžio spalvoti kvadratai, sukuria judėjimo ir mirgėjimo vaizdą.

Pop meno apraiškų galima rasti ant saldainių dėžutės „The chocoholic's Box“ įpakavimo. Centre pavaizduotas dekoratyvus, įprastai reklamose vartojamas lūpų atvaizdas. Toks neįprastas lūpų vaizdavimas stebina. Primena saldų, šokoladu ištepintų lūpų, bučinį, todėl vartotojo dėmesį prikausto.

Skirtingais rakursais pasukinti ir skirtingų dydžių kvadratai, susikeisdami su baltu fonu, sukuria statišką ir ramų ritmą etiketėje „Black Magic“.

4.4. Rytų šalių dekoras (Indija, Kinija, Islamo šalys)

Rytų šalių dekoras. Senovės Indijos kultūra pradėjo formuotis III tūkst. pr. Kr. Jos dekoras buvo susijęs su kitomis senojo pasaulio kultūromis nuo šumerų iki Kinijos. Čia valdovų rūmai išsiskyrė didele prabanga. Rūmai buvo išpuošti skulptūromis ir medžio raižiniais. Didžiules sales puošė ištapytos sienos, kurios buvo išdabintos brangakmeniais, augalų ir gyvūnų atvaizdais. Fasadas puošiamas smailėjančiomis arkomis ir balkonais. Įsitvirtinus budizmui, kulto pastatai – šventyklos ir vienuolynai, puošiami skulptūromis ir reljefiniais atvaizdais, kur dominavo senųjų mitų ir legendų pagrindu sukurti meniški motyvai.

Kinijos kultūra apima ilgą 5000 m. laikotarpį. Seniausieji radiniai dekoruoti geometriniu ornamentu (keramika, buriamieji kaulai, poliruoto akmens įrankiai). Atsiradęs hieroglifinis raštas, vėliau tampa Vakarų pasaulio dekoro dalimi (XVI – XI a. pab.). Susiformavęs ornamento stilius išsilaiko ilgus amžius. Paprasti bronziniai įrankiai, iš išorės padengiami simboliškais vaizdais, o viduje – hieroglifiniai įrašai, žymi savininko vardą ir dovanojimą. Vaizdai pasižymi abstrakčia forma. Ypač paplitę žaibo ir debesų spiralių vaizdiniai, fantastinių gyvūnų, drakonų debesyse vaizdai, simbolizuojantys gamtos jėgų galybę. Formuojasi karkasinės konstrukcijos. Pastatai dengti dvišlaičiais stogais. Dvišlaičių mauzoliejų sienos ir lubos puošiamos

sienine tapyba, inkrustuojamos. Sukuriami konstrukciniai ir dekoratyviniai architektūros pastatų elementai (kronšteinai – „skraidantys stagai“). Rokoko laikotarpiu Europoje kinų meno darbai sukėlė tikrą kinų meno madą.

Islamo šalių sienų tapybos dekore vyrauja ornamentai (dažnai geometriniai motyvai, rečiau stilizuotų augalų ir gyvūnų). Kuriami subtiliausi „nėrinių“ ornamentai – arabeskos. Esama ir figūrinių atvaizdų. Pats ornamentas vartojamas labai gausiai. Statinių ornamentikai ir statybinei apdailai naudojamas spalvotas akmuo, vėliau (turkų išrastos) glazūruotos plytelės, Persijoje – fajansas.

Nepalaujamas laiko tėkmės kitimas, jo perėjimas iš vienos epochos į kitą ir integravimasis įvairiuose meno bei visuomeninio gyvenimo srityse, savitai ir naujai pasireiškia šiuolaikinio menininko kūryboje. Didžioji tam tikrų laikotarpių stilistikos, kompozicijos ir siužetų dalis, pakitusia forma atsikartoja naujai pateikiamuose dailės galerijų kūriniuose, ir paprastuose, kasdien matomose saldainių, šokoladukų etiketėse, saldainių dėžučių pakuotėse. Atidžiau pažvelgus į saldainio etiketę, galima pamatyti tiesioginį vienokios ar kitokios meno epochos atspindį, kuris pasireiškia tam tikrais ornamentų fragmentais, spalviniais deriniais, architektūrinių objektų atskirų detalių panaudojimu, stilizacija ar lakoniška simbolių kalba. Atskiram meniniam laikotarpiui būdinga tam tikra jos objektų kompozicija, nes pagal kompozicijos pobūdį, naudojamas harmonizavimo priemonės, nustatoma objekto priklausomybė atitinkamam laikmečiui. Meno istorija nuo jos pradžių pradžios iki šių dienų yra ir pačios kompozicijos istorija. Čia, kaip ir meno istorijos raidoje, viskas prasideda nuo pirmykštės dailės – nuo pirmykščio menininko gebėjimų taško, ekspresyvos linijos, dėmės, šviesokaitos ir spalvos pagalba perteikti savo išgyvenimus, jausmus, jį supančio pasaulio tvarką. Tokie kompozicijos harmonizavimo elementai kaip ritmas, proporcija, statika, dinamika, simetrija, asimetrija ir daugelis kitų, savo šaknis randa senovės civilizacijų meniniame palikime, pvz., ritmas būdingas Senovės Egipto menui, statiškumu pasižymi Senovės Graikijos architektūriniai šedevrai, dinamika – neatsiejama Kretos – Mikėnų kultūros dalis. Dabar nebesigilinama, kokiam laikmečiui priklauso vienas ar kitas kompozicijos elementas, nes, siekiant tikslingai įgyvendinti idėją, kompozicijos harmonizavimo priemonės saldainių etiketėse naudojamos intuityviai, tik savitai interpretuojamos ir pritaikomos mūsų laikmečiui. Matydami saldainių etiketėse savitai interpretuojamas simboliais tapusias formas, atskirus, kažkur jau „matytus“ stilizuotus objektus, ornamentų fragmentus, nesąmoningai ieškomas ryšys su atitinkamu laikmečių stilistika. Kompozicijos priemonių dėka saldainių etiketės tarsi praėjusių meninių epochų liudytojai.

III. Harmoninga saldinių etikečių kompozicija – meninių raiškos priemonių tikslingo panaudojimo prielaida

Kompozicija, kartu būdama ir mokslas, ir menas, remiasi visomis pažangiausiomis praeities meno tradicijomis. Šiandien kompozicijos teorija yra meninio mąstymo sistema, kuri nuo kitų mokslų skiriasi tuo, kad negali būti apribota griežtomis taisyklėmis bei kanonais, nes bodimės bet kokių reglamentavimu ne tik mene, bet ir gyvenime.

Kompozicija – kūrybinis procesas nuo sumanymo pradžios iki įgyvendinimo. Čia negali būti išankstinio nusistatymo, nes kuriant ji dažnai keičiasi. Stilių konfliktai tampa nenutrūkstamos meno raidos priežastimi. Kiekvieno dailės kūrinio pagrindu, laikomas jo sukomponavimas, be ko jis negali gyvuoti. Komponavimas – tai įvairių elementų išdėstymas plokštumoje arba erdvėje atitinkama meniška tvarka. Komponuoti nėra lengva, o kiekvienas kompozicijos variantas nėra galutinis ir geriausias.

Kompozicija (lot. compositio – suderinimas, sukūrimas), sąvoka keliariopa. Meno kūrinio elementų išdėstymas, jų tarpusavio ryšys ir santykis su visuma. Dailės ir architektūros kompozicija sukurama kontrastuojant, harmonizuojant bei akcentuojant plastinės išraiškos priemones (linijas, dėmes, plokštumas, tūrius, spalvas, šviesą, šešėlius), nustatant vaizdo dalių proporcijas ir ritmą. Kompozicijos pobūdis priklauso nuo kūrinio paskirties ir medžiagų savybių, individualių autoriaus tikslų ir laikotarpio stiliaus ar krypties principų. Skiriamos dvi pagrindinės kompozicijos rūšys – uždaroji ir atviroji bei įvairios jų atmainos.

Uždaroji kompozicija statiška, racionali ir taisyklinga. Jos elementus grupuojant centriškai apie pagrindinės vaizdo ašis ir taškus, sukuriama darnos, stabilumo ir užbaigtumo išpūdis. Atviroji kompozicija yra ekspresyvi, dinamiška. Jos elementai dėstomi išcentrinėmis kryptimis arba tolygiai, nepabrėžiant svarbiausios dalies, todėl vaizdas atrodo neužbaigtas.

Mene kompozicija turi du tikslus: ką pavaizduoti ir kaip pavaizduoti.

Laisvojoje kompozicijoje ir projektavime naudojamos įvairios raiškos ir harmonizavimo priemonės: taškas, linija, dėmė, šviesa, šešėlis, spalva, faktūra, proporcijos, simetrija, asimetrija, ritmas, ornamentas, kontrastas. Gali būti dar ir specifinės priemonės, kaip ažiūras.

„Visa meno istorija byloja, kad per kompoziciją su visomis jos meninėmis harmonizavimo priemonėmis buvo reiškiamos ištisu epochų, atskirų menininkų grupių ar pavienių kūrėjų idėjos“¹⁶. Saldinių etikečių, dėžutės apipavidalinimas – kūrybinis procesas. Saldinių

¹⁶ J. Adomonis. Nuo taško iki sintezės. P. 12

etiketės kūrimas prasideda nuo pavadinimo, be kurio saldainis negali gyvuoti. Saldainio pavadinimas – etiketės kompozicijos kelio pradžia. Bet kuri siūloma saldainio etiketės kompozicija nėra galutinė, tačiau kūrėjui ji geriausiai atspindėjo iškelto uždavinio esmę.

1. Taškas, linija, dėmė

Taškas arba taško kompozicija gali būti tik apibrėžtoje plokštumoje. Taškas yra visu kompozicijų pradžia. „Aš pradedu ten, kur prasideda formos vaizdas - taško judesys“ – rašė P.Klė.

Kaip jau žinome, taškas yra bet kokios kompozicijos atspirties pradžia. Priklausomai nuo vietos plokštumoje, kur jis patalpintas, priklausomai nuo taškų kiekio, taškų dydžio ir spalvų, galima sukurti stebėtinai įdomią kompoziciją, kurios ryšys su pavadinimu, leidžia vartotojui įdomiai perteikti idėją. Taško panaudojimo galimybės atsispindi saldainių etiketėse „Pagunda“, „Premiume“, „Rūta“, „Žiema“, „Panelė“, „Triufelis“, ir kt.

Trijų skirtingų dydžių, vienodos spalvos taškų (raudonos) panaudojimas baltos spalvos plokštumoje, sukuria optinės iliuzijos regimybę, trimatį vaizdą erdvėje. Atspindi saldainio ir jo sudedamųjų dalių pavadinimą. („Panelė“ su natūraliomis aronijos sultimis). Panelė – tai maištingo amžiaus paauglė, kurios pasaulis kinta tiesiog valandomis – tai išsipučia, tai subliūkšta kaip burbulas, o raudona spalva – tai aistringumo, kaitos ir nenustygstanumo spalva. Aronija – apvali uogelė, tamsiai raudonos spalvos, todėl visi etiketėje panaudoti elementai ir spalvos, akcentuoja „Panelės“ pavadinimą.

Taško pasikartojimas kartu su skirtingo dydžio žvaigždėmis, sudaro tam tikrą pasikartojantį zigzago formos ritmą saldainyje „Rūta Citrina“. Šiuo atveju žvaigždutės gali asocijuotis su citrinos rūgštumu, o taškeliai – citrinos sulčių lašeliai. Atitinkamai parinktos geltona (citrina) ir mėlyna (citrinos sultys, vanduo) spalvos akcentuoja bendrovės pavadinimą.

Žiemos negalime įsivaizduoti be sniego pusnių, snaigių (skirtingų dydžių baltų rutuliukų), eglučių ir Senio Šalčio (raudonais kailiniais). Saldainio etiketėje „Žiema“ skirtingo dydžio balti rutuliukai, išryškinti sodriai mėlyno fono, sudaro erdvės, kritimo žemyn, gylio iliuziją.

Ritmiškas tolygiai viena eile didėjančių ir mažėjančių rutuliukų – taškučių eilės sukuria judančios „spiralės“ formą „Pagundoje“.

Tolygiais atstumais atsikartojantys, vienodo dydžio ir tos pačios spalvos taškučiai, perteikia mirkčiojimą ir laikas nuo laiko virsta mažutėmis žvaigždelėmis šokolado pakuotėje „Premier“.

Saldainyje „Triufelis“ skirtingos spalvos ir dydžių taškai sukuria judėjimo erdvėje iliuziją.

Etiketėje „Raudonoji aguona“ kompozicijos kūrimui panaudoti dviejų skirtingų dydžių taškai. Smulkesnieji – balti ant raudono fono – išdėstyti asimetriškai, nėra griežto ritmo ir primena aguonos grūdėlius, kurie papurčius augalo galvutę netolygiai pabyra. O štai, centrinėje dalyje, ant skaidraus popierio fono, gausu truputį didesnių geltonų taškų, kurie atsikartoja ir ant stilizuotos aguonas gėlės žiedo. Pastarasis simbolizuoja gėlės žydėjimo gražumą, žiedadulkių gausumą. Saldainių įvyniojus į skaidrią etiketę, pabrėžiami geltoni taškučiai rudo šokolado fone dar labiau intriguoja. Taip kompozicija tampa gyva ir dinamiška vos kelių elementų dėka.

Linijomis galima apriboti plokštumas, taip pat ją dalinti. Linija – tai pats svarbiausias piešinio konstrukcijos elementas, turintis statinių, dinaminių ir ritminių raiškos galimybių. Pagal atlikimo pobūdį jos gali būti ir stiprios, ir silpnos, vertikalios ir horizontalios, banguotos ir laužytos, storos ir plonos, ilgos ir trumpos, tiesios ir lenktos, įstrižos, sinusoidinės, spiralinės, nepertraukiamos ir punktyrinės bei šviesios, tamsios, juodos, pilkos ir spalvotos. Linija galima nubrėžti objekto kontūrą, siluetą, pavaizduoti formą ir perspektyvą.

Saldainių etikečių kompozicijoje linija užima labai svarbią vietą. Ji gali įrėminti, nukreipti ar atkreipti dėmesį į esminį elementą ar etiketės centrą.

Skirtingas linijų storis, horizontalus jų subrūkšniavimas „prailgina“ vertikalios popierėlio gabaritą, o vingrus šriftas pateikiamas kaip kontrastas griežtam horizontalumui saldainyje „Batoonike“.

Saldainio etiketėje „Majai“, kurio pavadinimo šriftas lengvas ir plaukiantis, tolygiai įrėmintas horizontaliais, vienodais baltais taškais, jų tarpusavio kompozicija pateikiama kaip kontrastas, priešprieša. Čia smulkios vienodos linijos kontrastuoja didelei, sunkiai, raudonos spalvos dėmei.

Toks pat judėjimo efektas sukurtas balta, mėlyna, rausva, vienodo storio linija „Roks“ saldainyje.

Laužytos, dramatiškos linijos ir sunkios žalios spalvos derinys „Rūta ANNO 1913“ saldainio etiketėje:

Lengvos, trukčiojančios ar trumpos ir nutrūkstamos linijos sukuria gyvybės, judėjimo iliuziją etiketėje „Cappuccino“. „Cappuccino“ saldainio etiketėje banguota linija, nuo centro kyla aukštyn, Asociacija su kvapniais garais, kylančiais nuo karštos kavos puoduko.

Etiketėje „Dubingiai“ trys tolygiai viena greta kitos banguojančios linijos savaime įneša kompozicijai gyvasties ir judesio. Be viso kito, trys lygiagrečiai pavaizduotos linijos savyje turi paslėptą simbolinę, abstrakčią sąvoką - sėkmę.

„Time team“ etiketėje įstrižai krentančios vienodo storio raudonos ir baltos linijos, skleidžia pesimistišką nuotaiką.

Kiekvienam lietuviui žodis „Nerija“ asocijuojasi su mažai civilizacijos paliestu, nuostabiu gamtos kampeliu, kurį kiauriai perpučia vėjai, žarstydami kopų smėlį. Geltonos spalvos linijos susikertančios su baltomis, taip „sukuriamas“ vėjo dvelksmo efektas. Linijos perteikia nuolat kintančių smėlio kalvelių išpūdį, o ir centrinėje dalyje, mėlynos spalvos fone, įkomponuota „Nerija“, su ją kertančiomis geltonomis juostomis, dar labiau sustiprina pirmąjį išpūdį.

Saldainių dėžutės „Su šventėmis“ įpakavime ritmiškai pasikartojančios vertikalios, skirtingų storių ir spalvų linijos dera su taškų juostomis, sudarydamos judrios ir dinamiškos kompozicijos išpūdį. Šios pakuotės kompozicijoje panaudotas trys harmonizavimo priemonės – taškas, linija ir spalva, neskaitant šrifto.

Dėmė – dvimatė meninės išraiškos priemonė plokštumoje, plačiausiai naudojama tapyboje, grafikoje, architektūroje. Ji veiksminga plakato mene, reklamoje ir dekoratyvinėje dailėje. Ji visuomet nubrėžia siluetą.

Saldainio etiketėje „Draugų“ dominuoja dvi spalvinės, kontrastingos dėmės – auksinė ir juoda. Jos kompoziciją dalina į dvi tolygias dalis tarsi į „Jan – In“ – vyriškąjį ir moteriškąjį pradą – vienodą partnerystę. Šios dvi spalvinės dėmės „atkreipia“ dėmesį į kompozicijos centrą, kur rombo formoje (rombas – aktyvumo simbolis) raudona (aktyvumo, aistros) spalva įrėmintas „Draugų“ pavadinimu.

Pusiausvyrą jaučiama ir šokolado įpakavime „Sonna Rice“. Čia formą perpus dalina balta ir mėlyna spalvos. Tradiciškai dovanos įpakavimas baigiamas užrišant ar priklijuojant „kaspina“. Šiuo atveju, šokolado plytelė, esanti įpakavime, pateikiama kaip dovana, nes centre akcentuojamas kaspinas.

Išgirdęs žodį karvutė, mažas vaikas iškart pasakys, šiam gyvūnui priskiriamą garsą – „mū“. Latvių saldainių etikečių dizaineriai sukūrė etiketę su šiuo žodeliu „Muuu...“. Baltame fone netolygiai išdėstytos, išplaukusios juodos spalvos dėmės primena karvės kailį. Kartu su pavadinimu sukuriama neįprastas kompozicinis spindimas.

Neįprastai atrodo tam tikras įmonės reklamuojančios užsakomosios etiketės „JYSK“, „Reklamos dirbtuvė“, „Statoil“, „Balterna“.

Etiketėje „Butter Toffees“ rudame fone auksinės dėmės kontūrai ryškiai apibrėžti ir schematizuoti. Dėmė tam tikrais tarpais ir tolygiai išsidėsčiusi visame etiketės paviršiuje. Gaunamos stabilus, gana statiškas ritmas.

2. Šešėlio panaudojimo galimybė

Šviesa ir šešėlis taip pat sudaro aktyvias dėmes, kurios priklauso nuo apšvietimo židinio stiprumo, nuotolio ir padėties. Natūrali dienos šviesa šešėlius nuolat keičia, o dirbtinis apšvietimas išlaiko jų pastovumą. Šešėliai skirstomi į krintančiuosius ir savuosius. Pastarieji stipresni už savuosius, kuriuos suminkština refleksai ir blikai. Savieji daiktų šešėliai labiau pabrėžia daikto formą, o krintantieji perspektyvą, ypač išryškina trimatę erdvę.

Saldainių etikečių kompozicijoje naudojamas šešėlis padeda išryškinti, reklamuoti įpakuotą prekę. Dažniausiai šokolado plytelę ar šokoladinį batonėlį, kartais atskiria saldainį. Šešėlis išryškina atskirai fotografuotus šokolado gabalėlius arba specialias sudedamąsias jo dalis, pvz. riešutus, razinas, lazdyno lapą, saldainius, saldainių dėžutes ir pan.

Kartais šešėlis naudojamas siekiant kontrastingai išryškinti pavadinimą ir norint jį išskirti iš pilnai informacija „prigrūstos“ etiketės. „Winders“ etiketėje naudojamas padidintas baltos spalvos šriftas, įrėmintas juodu apvalu, kurį dar labiau pabrėžia šešėliai po raidėmis.

3. Faktūra, tekstūra, ažūras

Faktūra (lot. *facture* – apdirbimas) – tai įvairių medžiagų paviršiaus ypatybė. Šalia natūralios, būdingos vienai ar kitai medžiagai faktūros, ji dar gali būti sukuriama ir dirbtinai. Kompozicijoje faktūra yra naudojama kaip kontrasto priemonė.

Tekstūra (lot. *textura*) – medžiagos sandaros ypatybės, atsiradusios veikiant fiziologiniams, cheminiams ir fiziniams procesams.

Ažūras (pranc. *ajourei* – kiaurinis, permatomas) – dekoratyvinis kiauraraštis, kiauriniai elementai Ažūras kompozicijoje sudaro kontrastus arba ritmą.

Ažūro elementai saldainio etiketėje vartojami tikslingai ir dėl keleto priežasčių. Viena vertus, ritmiškai išdėliojus skaidrius, tam tikros formos lopinėlius, galima „įvesti“ papildomą spalvą – rudą, kurią „duoda“ pats šokoladas. Antra, jei saldainio etiketei parenkamas pusiau skaidrus popierius, į jį įvyniojus saldainį, pusiau skaidrus popieriaus įpakavimas įgauna rudą spalvą. sodrus, Ritmiški blykstelėjimai intriguoja ir traukia akį kaip, kad etiketėje „Abrikosas“.

Kiek silpnesnis ažūro elementas, matomas etiketėje „Rosita“, kur ritmiškos stilizuotos rožių eilės ant skaidraus permatomo žalio tono popieriaus, sukuria nuolatinio augimo, judėjimo ir gylio įapūdį. Rožė simbolizuoja pačius tauriausius jausmus.

Saldainių įpakavimai „Sostinės“, „Ku kū“, „Tik Tau“, „Rūta“, „Roshen“, „Geldon Boronia“, „Medėja“ ir t.t. savo kompozicijos idėjose užprogramuoti „nešti“ abi ažūro pozicijos,

panašiai kaip ir „Abrikose“. Ažūro panaudojimas „palengvina“ patį saldainį, mažina jo apimtį, o kartu dar ir leidžia dizaineriui kurti nenuspėjama ir dinamišką kompoziciją.

„Bedegti“ - čia ažūras pateiktas tiesiomis, įstrižai krintančiomis linijomis, kontrastuoja su trimis banguotomis linijomis bei dėme.

Pradedant ką nors komponuoti, pirmiausia iškyla objekto dydžio klausimas. Proporcijos suprantamos kaip ilgių, pločių, aukščių ir tūrių darna. Proporcijoms nustatyti reikia ne mažiau kaip dviejų parametrų, kad vykusiai parinktos, jos lemtų objekto meninę vertę, pabrėžtų kompozicijos vienybę. Sprendžiamą reikšmę turi konkretus kompozicijos uždavinys, dailininko laisvai interpretuotas.

4. Simetrija, asimetrija, disimetrija

Simetrija (gr. *symmetria* – atitikimas) – teigiamiausia kompozicijos harmonizavimo priemonė. Ji išlaiko pusiausvyrą ir labiausiai vienija kompoziciją. Tačiau simetriškų elementų pasikartojimas daro kompoziciją monotonišką. Simetrijos sąvoka labai plati. Pati gamta sutvarkyta pagal simetrijos dėsnius. Beveik visa, kas auga ir vystosi vertikalia kryptimi, turi ašinę kompoziciją, o kas auga ir juda horizontaliai - veidrodinę simetriją.

Simetrija saldainio etiketėje „Pagunda“ turi ašinę simetrijos liniją. Abipus nuo jos dantytos linijos raštas atsikartoja veidrodine asimetrija. Kartu su spalvomis ši simetrija pasižymi agresyvumu (smailėjanti, trikampio forma), pulsavimu, kažkiek primena širdies plakimo ritmą. Savotiška asociacija. Siejasi su aistra, pagunda, lūkesčiu. Agresyvumą pabrėžia raudona spalva etiketės šonuose.

Žymiai švelnesnė, lengvesnė simetrinė kompozicija „Paradiis“ saldainio etiketėje. Tolygus plunksnelės pasikartojimo ritmas, atstumai bei pačio objekto ažūriškumas, suteikia kompozicijai lengvumo pojūtį. Plunksnelė nekrenta, nesiplaiksto vėjyje. Ji ramybės būsenoje, kaip tik ši savybė ir pabrėžiama. Juoda, balta spalva – pamatinės spalvos. Diena – naktis. Miegas – veikla. Akcentuojamas kontrastas.

Ta pati veidrodinė kompozicija matoma „Balestar“ saldainio etiketėje. Griežtas, tolygus dviejų spalvų derinys būtų ne itin linksmas, tačiau grakštus šokančius balerinų figūrėlių rašto ritmas susmulkina ir suskaido erdvę, todėl etiketė „šokanti“ ir pulsuojanti. Šiai saldainio etiketei būdinga ir disimetrija. Abiejuose etiketės šonų pusėse „šokančių“ balerinų eilė turi savo simetrijos ašį, abipus kurios atsikartoja asimetriškai išsidėsčiusios šokėjos. Abipus ašinės linijos išsidėliotų šokėjų eilė turi ir savo spalvą, kuri atitinkamai pagyvina vaizdą.

Asimetrija (gr. *asymmetria* – nedarna) savo menine kokybe yra priešinga simetrijai, labiau intriguojanti. Ji pasireiškia elementų skaičiumi, jų dydžiu, forma, dėmėmis, spalvomis, faktūra, kontrastais, ritmu ir kompozicinėmis ašimis, kurias tuos elementus mobilizuoja į kompozicinę visumą. Dažniausiai akcentuojamas kompozicijos centras, į kurį nukreipiami visi kiti elementai, teikiantys dinamiškumo, įvairumo.

Asimetrija taip pat turi ašinę liniją, abipus kurios nesimetriškai išdėliojimas tam tikras stilizuotų nykštukų, geometrinių elementų ar formų raštas kaip, kad saldainių etiketėse „Nykštukas“, „Lino žiedas“, „Impresso“ ir kt.

Saldainių etiketėse disimetrijos apraiškos gana dažnos. Jos kompozicijai suteikia individualumo ir išskirtinumo. „Abrikose“ disimetrija atsiskleidžia skirtingų spalvų dėka. Nedidelis nukrypimas nuo įprastos tvarkos, įneša gyvybės ir „Hobis“ įpakavime. Šiaip statiška kompozicija, įtakojama disimetrijos principų, tampa lengva ir žaisminga.

Disimetrija – nedidelis nukrypimo nuo simetrijos.

5. Statika ir dinamika

Statika (gr. *statike*) – tai mokslas, tiriantis kūno pusiausvyrą veikiančias jėgas. Kompozicija, išreikšta stabilia, masyvia ir sunkia forma, pabrėžia idėjos svarbą, pastovumą, taip pat ramų ir griežtą dekoratyvumą. Statiškiems objektams būdingas simetriškumas bei vertikalios ir horizontalios linijos. Stabilumu daugiausia pasižymi geometriniai kūnai. Statišku laikomas kvadratas, skritulys, kubas, taisyklingas daugiakampis, gretasienis.

Objekto statiškumą gali pabrėžti linija, dėmė, spalva, simetrija, metrinis ritmas.

Ko gero, šiais visų ir visur skubančiais, bėgančiais laikais nieko nebestebina judesys, gyvumas dvelkias iš saldainio etiketės. Greičiau jau nustembame į rankas pakliuvus ramiam, stabiliam, nerėkiančių spalvų, grynų formų kompoziciniam vienetui. Rimties ir ramybės dvelksmas saldainių etiketėse randama palyginus dažnai. Statika „tarnauja“ kaip atsvara margumui, judrumui. Suteikia saldainio etiketei stabilumo ir kartu, savo ritmu, išskiria save iš gausios minios kompozicijos harmonizavimo priemonių. Saldainio etiketėje „Tele Bim Bam“ statiškumas sukuriamas tolygiai pasikartojančio šrifto (pavadinimo) ir žalios dėmės – „drakoniukų“ dėka.

Kompozicijos statiškumas jaučiamas tolygiai išdėliojus tarpus – linijas. Šį įspūdį sustiprina pasirinktos saldainio etiketės spalvos – „kakavos“ ir skaidrios plėvelės „spalvos“ –; pastelinės spalvas. Nereikia užmiršti to, kad įvyniojus saldainį į etiketės popierėlį „skaidrioji“ spalva virsta ruda. Dviejų spalvų ir vertikalių, pakankamai plačių linijų pagalba, „gaunama“ statiška kompozicija.

Ir nors etiketėje „Chocolla“ spalvos ryškios ir gyvos, tačiau pačios pakuotės kompozicija statiška, vaizdas nuo centro į skirtingas puses atsikartoja simetrišku „veidrodiniu“ principu, su tuo pačiu personažu – drambliuku.

Statiška kompozicija pasižymi etiketė „Europa“. Ši išpūdį sustiprina vertikali, tokio pat pločio linijos ir saldainio pavadinimas etiketės centre. Ten tiek pavadinimo ir pavadinimo fono dydis lygiagretus atstumui tarp sekančio atsikartojančio pavadinimo bloko.

Statiškomis formomis laikomos geometrinės formos saldainiuose „Ananasiniai“, „Libretas“, „Solo“, „Impresso“, „Nerija“, „Vaidilutė“ ir kt.

Dinamika (gr.dynamikas – jėgos, jėginis) tiria vidines ir išorines jėgas, kurios veikia mechaninių sistemų judėjimą. Fizinis judesys išreikiamas proporcijomis, ritmu, kelių kompozicinių ašių suskirstymu, asimetriškų didelių ir mažų formų kaita, spalva, šviesos ir šešėlių kontrastais. Dinamikai būdingas formų lengvumas, veržlumas, aptakumas, pasikartojimas. Tuo pasižymi baroko, rokoko, secesijos ir ekspresionizmo architektūra ir dailė. Efektingą dinamiką matome optinės dailės kūriniuose.

Kadangi mus supantis pasaulis kinta akimirksniu, juda visomis įmanomomis kryptimis, nieko nestebina dinamiška kompozicija saldainių etiketėse.

Laipsniškai platių ir siaurėjančių, pasikartojančių skirtingų storių linijų kaita, suteikia judesio išpūdį. Linijos susiaurėja ties žinomu, aiškiai matomu etiketės centru etiketėje „Suktinis“.

Judesys, spindėjimas ir mirgėjimas tolyn ir artyn, matomas dinamiškumo kupinoje saldainio etiketės „Miražas“ kompozicijoje. Įvairių geometrinių formų ir figūrų – kvadratų, rombu, apskritimų, kryžių, žvaigždžių ir skirtingų taškų – panaudojimas bei chaotiškas jų „išmėtymas“ ribotoje erdvėje, sukuria trimatės erdvės iliuziją. Šalia esančios stabilios, statiškos, horizontalios, skirtingų spalvų, bet vienodų ilgių linijos yra tarsi priešprieša mirgėjimui, judesiui. Statikos ir dinamikos priešprieša jau savaite suteikia neįprastumo ir sustiprina pavadinimo sukeltą išpūdį.

Judesio, skrydžio nuo kompozicijos centro link išorės vaizdas matomas saldainio „Eksperimentinis“ etiketėje. Didesnės ir mažesnės žvaigždės, įrėmintos vienodo storio linija ir parinktas šviesesnis fonas, išpūdį dar labiau sustiprina.

Statiškumo ir dinamiškumo sintezė pati savaime traukia akį ir yra „užprogramuota“ sėkmingam vartojimui. Juo labiau, kad ir pati kavos pupelė suteikia energijos ir yra lyg priminimas apie trumpas kavos gėrimo pertraukėles, kur kavos puodukas neišsivaizduojamas be saldainio. Žiūrėdamas į šią saldainio etiketę, rodos, matai ne tik garuojantį kavos puodelį (vertikalios banguotos linijos), bet ir atkąstą mėgstamą saldainį.

O štai etiketėje „Rospberry Rubbles“ skaidrus raudonas įpakavimo popierius susiliejęs su sodriu šokolado paviršiaus rudumu, parodo pasauliui savo sodrų vyšnios raudonumą ir, vėlgi, neatsitiktinai pabrėžtą atitikimą su pačiu pavadinimu.

6. Ritmas. Optinė iliuzija

Optinė iliuzija (gr. Optike – regėjimo, lot. illusio – apgaulė) reiškia iškreiptą daiktų arba reiškinių suvokimą. Optinės iliuzijos laužo plokštumas, formas, sudaro erdvės įspūdį, treniruoja akį, pritraukia dėmesį. Negalima vienareikšmiškai sakyti, kad optinės iliuzijos efektas saldainių etiketėse plačiai vartojamas ir būna centriniu, akcentiniu elementu.

Kartkartėmis optinė iliuzija yra šalutinė, lydimosios grafikos dalis. Dažnai šio efekto pasirinkimą ir vėlgi nulemia saldainio pavadinimas. Etiketėje „Vingis“ optinio judėjimo, vingiavimo ir įgyklėjimo įspūdis gaunamas naudojant tolygiai pasikartojančias, vienodas ir tam tikrais atstumais platančias linijas. Jų pulsavimo dėka, galima „pamatyti“ daug trumpų kelio vingių.

Saldainio etiketėje „Rusnė“ optinės iliuzijos efekto dėka jaučiamas vandens raibuliavimas. Kampuotos „spiralės“ derinyje su kiauraviduriais taškais, sukuria neapčiuopiamos, greičiau jau nujaučiamos erdvės įspūdį.

„Panelėje“ – skirtingų taškų dėka etiketės centre sudaromas trimatės erdvės, nežinomo gylio įspūdis, kritimas žemyn. O tuo tarpu „Ralli“ tolygus juodų ir baltų kvadratų raštas suteikia nuolatinį judėjimo įspūdį, pastovus mirgėjimas traukia ir sulaiko žvilgsnį.

Optinės iliuzijos efekto dėka galima sukurti netikėčiausios kompozicijos, „praplėsti“ sąlyginai mažą etiketės erdvę.

Ritmas (gr. rhytmos – dažnumas, proporcingumas) – tai įvairių meninių priemonių ir jų elementų (linijų, dėmių, spalvų, faktūrų, šešėlių, dydžių, tūrių, niuansų, kontrastų) tolygus pasikartojimas, kaitaliojimas, gretinimas. Visa tai teikia kūriniam harmoningumo, emociingumo. Ritmas padeda susieti erdvę, formą, spalvą ir dekorą. Ritmas rodo kūrinį stilių, formų tektoniką, medžiagų ypatybes ir funkcijų kartojimąsi.

Vaizduojamame mene ritmas ima reikštis esant ne mažiau kaip trimis elementams. Paprasčiausias ritmas, kuris pasižymi lygiagrečių elementų išdėstymu vienodais intervalais vadinamas metru. Remiantis metru sudaryti geometriniai ornamentai. Metras savo struktūra yra simetriškas ir statiškas. Jo geometriniai elementai (kvadratas, skritulys, rutulys, ritinys, kubas, tiesės ar apskritimas) taip pat statiški. Tačiau metras kompozicijoje gali būti taikomas kūrybiškai panaudojant akcentus, grupuojant eiles ir jų elementus pagal dydį, masę, formą, dėmę, faktūrą,

spalvą, periodus ir intervalus. Metrinę eilę pajvairina sinkopis, t.y., kai ją sudarantis elementas praleidžiamas arba pakeičiamas kitu. Sinkopės panaudojimas metrą priartina prie ritmo.

Ritmo keitimas daug laisvesnis, iracionalesnis, todėl jam netaikomas jokios griežtos taisyklės. Ritmas labiau siejamas su asimetrija ir yra dinamiškesnis. Jam būdingi laisvesni elementai (elipsė, parabolė, spiralė, sinusoidė). Ritmas įgalina pasiekti didesnę kompozicijos vienybę, sukurti vieningus ansamblius, geriau išreikšti objektų funkciją.

7. Kontrastas ir niuansas

Kontrastas (pranc. *contraste* – ryški priešingybė, skirtumas) pats savaime neegzistuoja. Vaizduojamajame mene kontrastai yra regimi: šviesi ir tamsi dėmė, šilta ir šalta spalva, didelė ir maža forma, lygus ir nelygus paviršius, vertikalė ir horizontalė, tiesi ir kreiva linija ir pan. Kontrastu galime pabrėžti svarbiausią objekto dalį, kompozicijos centrą, paryškinti kai kuriuos elementus. Kontrastui daugiausia įtakos turi elemento dydis ir spalva bei jų santykis su fonu. Kuo didesnis ir kuo ryškesnis elementas, tuo jis labiau veikia foną. Spalva ypač veikia achromatinius fonus. Kontrastai plačiai taikomi reklamoje, plakatuose, optinėje dailėje.

Kontrastas, pats savaime, būdamas priešpriešos sąvoka, iškelia dviejų priešingų polių, proporcijų, dydžių gebėjimą egzistuoti drauge, harmoningai papildant vienas kitą. Priešingų objektų savybių derinimas bet kuriuo atveju atrodo neįprastai ir intriguoja. Kontrastas etiketėse gali būti išreikštas didele – maža proporcija, šiltomis – šaltomis spalvomis, priešprieša „pastatant“ apvalias, aptakias ir kertuotas, statiškas formas. Kartais šriftas išryškinamas papildomai panaudojant kontrastingos spalvos liniją, dėmę.

Saldainio etiketėje „Karmen“ kontrasto principas matomas keleriopai. Pirma, centrinėje dalyje vėduoklė vaizduojama raudonos spalvos, kontrastui panaudojant sidabrinę, pilką. Labiau realistišė ir visai čia pat, šonuose, vėduoklė jau matoma stilizuota, juodos spalvos. Antra, juodi vėduoklių siluetai kontrastuoja ryškiai raudoname fone. Trečia, kontrastas gaunamas ritmiškai išdėliojant didesnes ir mažesnes stilizuotas vėduokles vertikaliomis eilėmis. Jos veidrodine simetrija atsikartoja kitoje pusėje. Ketvirta, realistiška raudonoji vėduoklė kontrastuoja su stilizuota juoda vėduokle.

Niuansas (pranc. *nuanse*), priešingai kontrastui, nedidelis, vos pastebimas vienos ypatybės skirtumas nuo kitos. Kompozicijoje niuansais derinami panašių ypatybių elementai pagal jų dydį, plotį, aukštį, ilgį, toną, spalvą, ritmą bei medžiagas. Labai silpni niuansai kompozicijai įtakos neturi, bet suteikia individualumo bruožų.

Niuansas saldinių etikečių kūrime naudojamas pakankamai dažnai. Bet kuri kompozicija turi pagrindinę figūrą, akcentą ar centrą, į kurią tam tikri kompozicijoje naudojami elementai (linijos, spalva, dėmė) atkreipia dėmesį.

Tapatybė – kažkokių elementų ar reiškinių lygybė pačiam sau arba kitam objektui. Architektūroje ir taikomojoje dailėje pastaroji suprantama kaip vienodo dydžio dalių ar elementų santykis, kitų vienodų meninių priemonių suderinimas. Tokios kompozicijos išlaiko rimtį, susikaupimą, pusiausvyrą, dažniausiai jos būna simetriškos.

Kontrastas, niuansas ir tapatybė įvairiose kompozicijose gali sudaryti savotiškus tarpusavio derinius.

8. Geometrinių formų simbolika

Fornos sąvoka labai plati. Saldinių etiketėse susiduriama su įvairios kilmės ir paskirties formomis, kartais ir gana dažnai jos būna simbolinės. „Čia egzistuoja formos, kurių neįmanoma suvokti, apibūdinti skaičiais ir proporcijomis, nors tai daryti bandoma“¹⁷. Saldinių etiketėse visas kūrybos procesas remiasi į vienokios ar kitokios formos suteikimo galimybę viso kūrybinio ciklo proceso pabaigoje. Pasirinkdamas formą, kūrėjas vadovaujasi keletu kriterijų – funkcionalumu, vyraujančiomis tradicijomis, estetiškumu ar vien tik savo intuicija.

Kai kurios formos jau savaime būdamos abstrakčios ir tikslios (kvadratas, kubas, apskritimas, rutulys, trikampis, kūgis) saldinių etiketėse derinyje su kitomis kompozicijos harmonizavimo priemonėmis (linijomis, spalvomis, kontrastais), sudaro netikėčiausius ir įdomius derinius.

Visos geometrinės formos –harmonijos įsikūnijimai – dėsningi, akį patraukiantys savo akivaizdžiu aiškumu, estetiškumu. Saldinių etiketėse ir dėžutėse kompozicijos „darna“ atspindi tikslingas ir harmoningas, tų formų išdėstymas dvimatėje plokštumoje“¹⁸.

Saldinių etiketėse drauge naudojant kelių ar keliolikos geometrinių formų derinius, būtina žinoti simbolines jų reikšmes, kad neatsirastų priešpriešos tarp visų kompozicijos elementų. Idant rezultate, būtų sukurta kompozicija, kurios atskirtos detalės ne tik vizualiai dera tarpusavyje, bet ir neverbaline, simbolių kalba tarnautų tam pačiam tikslui.

Trikampis – „šv. Trejybės emblema, gali būti traktuojamas kaip šviesos simbolis. Smaigaliu nukreiptas į viršų trikampis daugelyje tautų simbolizuoja ugnį ir vyrišką vaisingumą.

¹⁷ J.Burneika. Forma Kompozicija Dizainas. P. 14

¹⁸ J.Burneika. Forma Kompozicija Dizainas. P. 23

Smaigaliu žemyn nukreiptas trikampis simbolizuoja vandenį ir moteriškumo lytį. Lygiašonis trikampis dažnai yra Dievo arba harmonijos ženklas¹⁹.

Trikampis jau pats savaime yra statiška figūra, kurios vienodos kraštinės susijungia viename taške, pabrėžia veržimąsi, aštrumą, galimybę ieškoti kelių išeities variantų. Kelių didesnių ir mažesnių trikampių ritmas jau savaime intriguoja. Juolab, kad tai nors ir ne masyvi, tačiau stabiliu pagrindu, kompozicija.

Saldainio etiketėje „Ekspromtas“ ritmas sudarytas iš trikampių, kurių kraštinės nukreiptos priešingomis kryptimis – aukštyn ir žemyn – simbolizuojančiomis vyriškąjį ir moteriškąjį atitikmenį. Vaizduoja jau nuo gimimo užprogramuotą priešpriešą, amžinąjį konfliktą. Tačiau, iš kitos pusės, trikampis gali būti traktuojamas kaip šviesos, supratingumo simbolis. Jo atsiradimas kompozicijoje duoda galimybę konfliktuojančioms pusėms arba rasti išeitį, arba kuriai nors vienai iš jų pasielgti impulsyviai, neapgalvotai, ekspromtu. Kartais pasąmonės išprovokuotas, impulso stumtelėtas poelgis ar veiksmas, atveria duris išeities ir tarpusavio supratingumo link.

Saldainio etiketėje „Libretas“ tolygiai pasikartojantis viena kryptimi, lygiagrečiai atstumais išdėstytų trikampių ritmas, į kompoziciją įneša tam tikrą judesio regimybės pajautimą. Atsiranda statiškai griežtas ornamentas. Visas etiketės perimetras sudalintas monotoniško ritmo. Tačiau, kaip nebūtų keista, nėra nuobodus ir vienodas. Padėtį gelbsti žalsvi ir ryški „salotiniai“ trikampių tonai, nes žalia yra gyvybės spalva, simbolizuojanti nuolatinį augimą, kaitos procesą ir jaunystę.

Pati trikampio forma gali būti pritaikoma ne vien tik kuriant etikečių ornamento raštą ir ritmą. Trikampio motyvas įvedamas tam tikroje kompozicijos vietoje, siekiant kažką akcentuoti ar išryškinti. Pats trikampis gali būti pačios saldainių rinkinio dėžutės forma. Trikampio formos saldainių rinkinio „Naujametinis“ dėžutė yra tarsi tąsa centrinės, dėmesį prie viršelio prikaustančios, eglutės formos. Stilizuota ir supaprastinta eglutė – tai keli, vienas ant kito uždėti didėjančys trikampiai, kurių kylimas aukštyn, simbolizuoja pačios eglutės augimą.

Keturkampis yra pastovumo, statiškumo simbolis, sudarytas iš keturių linijų, turintis centrą ir keturias simetrines ašis, todėl yra žemės ženklas. „Simbolizuoja keturis metų laikus, keturis gyvenimo laikotarpius. Egipto hieroglifuose reiškė idėjos įgyvendinimą. Kiniečiams ir indams kvadratas – moters simbolis“²⁰. „Pagal Platoną kvadratas, šalia apskritimo, įkūnija absoliutų grožį“²¹.

¹⁹ Simbolių žodynas. P. 28

²⁰ J. Adomonis. Nuo taško iki sintezės. P. 162

²¹ Simbolių žodynas. P. 126

Į kvadratą saldainio etiketės „Karvutė“ kūrime, reikia pažvelgti per simbolinę šios sąvokos prizmę. Mat, pats kartuvės, gyvūno, atvaizdo stilizuotas pavaizdavimas tarsi „prašosi“ atitinkamai parinkto fono - žalios spalvos, pievos, žolės, gėlių ir pan. Tai pasakoma vienu paprastu simboliu – kvadratu, kurių čia tikrai gausu ir atitinkamas jų išdėliojimas, suteikia ramios, stabilios ir išlaikytas kompozicijos įspūdį. Tikslingai parinkta kvadratų spalvas – balta, mėlyna, žalia – tai tikslūs ir adekvatūs atitikmenys pienui, vandeniui ir žolei. Be viso to, kvadratas – žemės simbolis ir visa, kas siejasi su natūraliais gamtos procesais tokiais kaip metų, sezonų ar gyvenimo kaita, jam nesvetimas.

Saldainio etiketė „Hobis“ gali atstovauti keletui geometrinių formų panaudojimui. Čia tolygiai tarpais pasikartoja viena greta kitos išdėliotos trys geometrinės figūros – kvadratas, apskritimas, rombas. Apskritimas, ko gero, turėtų leisti įsivaizduoti plačią žmogaus pomėgių ir veiklos spektro įvairovę. Kadangi pats žmogus yra įvairiapusė ir įvairialypė būtybė, atitinkamai ir jo pomėgiai gali būti keli. Ir nors jie, galbūt, neturi išorinių panašumų, tačiau gali derėti vienas šalia kito. O laikui bėgant, kaip ir pats gyvenimas, kisti ar atsirasti naujų. Visa tai vyksta nenutrūkstama tąsa – vienas aktyviai keičia kitą arba, priešingai, pomėgiai išlieka nepakitę visam gyvenimui (kvadratas – stabilumo ženklas, rombas – aktyvumo, kaitos simbolis).

Rombas – aktyvumo simbolis. „Plačiai naudojamas, turi daug prasmių: žemė, saulė, diena, moteris, ugnis, vainikas, šulinys (su pratęstomis kraštinėmis)²². Moteriškumo, seksualumo simbolis.

Ko gero, saldainio etiketės „Miražas“ pavadinimas geriausiai gali atspindėti visų geometrinių formų panaudojimą. Pervargęs, neišsimiegojęs žmogaus „mato“ įdomius reginius. Jam akyse dvejinasi, trejinasi, mirga ratilai, matosi žvaigždutės, taškai, dėmės ir pan. Rombas, šiuo atveju, simbolizuoja aktyvumą ir to regėjimą tąsą.

Apskritimas, vienas iš dažniausiai pasitaikančių simbolių ženklų, siejamas ar priešinamas su kvadratu. Apskritimas pats grįžta į save, todėl yra vienovės, Absoliuto ir tobulybės simbolis. Glaudus ryšys sieja jį su simboline rato reikšme – tamsos ir išnykimo aspektu. Saulės simbolis, atsižvelgiant į nuolatinius atsinaujinimo ciklus. „Ratas gali simbolizuoti kosmosą. Ant ankstyvosios krikščionybės paminklų akmenų ratas simbolizuoja Dievą ir amžinybę²³. Kaip begalinė linija, simbolizuojanti laiką ir begalybę, apskritimas dažnai vaizduojamas gyvatės, kandančios sau į uodegą, pavidalu. Manoma, kad „apskritimas gali veiksmingai apsaugoti nuo

²² J. Adomonis. Nuo taško iki sintezės. P. 162

²³ Simbolių žodynas. P. 210

piktųjų dvasių, demonių ir pan. Trys susipynę apskritimai krikščionybėje simbolizuoja Trejybę²⁴. Saulės simbolis (kartais apsuptas spindulių) ištikimybę – „vestuvinio žiedo forma. Indijoje ir Tibete – vyro simboliu“²⁵. Apskritimo ženklas, forma – viena iš dažniausiai pasitaikančių formų. Apskritimas čia gali atstoti saulės, tęstinumo, begalybės ženklų, taip pat sąlytyje su kitomis geometrinėmis formomis ar atskirais kompozicijos elementais – taškais, linijomis ir t.t. – sudaryti ornamento raštą.

Saldainio etiketėje „Liusi“ netaisyklingų, mažų trapecijos formų dėka, sudėliojamas „apskritimas“, kuris primena liepsnojančios, degančios saulės įvaizį. Ši „saulutė“ išdėliota tolygiais atstumais ir tarpais.

Tiek „Saulutė“, tiek „Rokoko“ saldainių etiketėse apskritimas (saulutės įvaizdis), sukuriama kitos spalvos linijos dėka.

Trapecija savo atvaizdu primena primityvų kirvį arba gyvulio galvą. „Simbolizuoja aukurą, taip pat daugiau ar mažiau tobulas idėjas, nenormalią situaciją“²⁶.

Piramidė yra prieštaravimų arba, priešingai, stabilumo simbolis. „Turtingumo atributas dėl Juozapo iš Egipto istorijos“²⁷. „Megalitinėse kultūrose ir Europos folklore yra moteriškas žemės simbolis, tačiau dažniausiai simbolizuoja ugnį. Piramidės kvadratinis pagrindas vaizduoja žemę“²⁸.

Kubas – tai stabilumo, solidumo, tvirtybės, nekintamumo ir žemės simbolis, atspindintis svarbiausias idėjas ir pastovumą.

Spiralė (sraigtas). Daugiaprasmiškas simbolis. Visatos evoliucijos schema. Augimo forma, susijusi su aukso pjūviu, gyvatės (išminties ir amžinybės) simbolis. Kuriamųjų ir griaujamųjų jėgų (atmosferinių reiškinių) emblema. Potencijos ir jėgos įvaizdis. Dažnas ornamento motyvas. Spiralė gali būti išreikšta tiek grafinėmis kreivėmis, tiek erdvinėmis (kūgio) formomis, taip pat „S“ pavidalo piktograma ir sraigatine figūra erdvėje.

„Salt Water Taffi“ ir „Rusnė“ saldainio etiketėse spiralė simbolizuoja gamtos jėgas, t.y. vandens jėgą. Pirmuoju atveju, spiralė – tai vandens paviršiaus švelnus suraibuliavimas lašui palietus lygų vandens paviršių. Švelnūs melsvi atspalviai dar labiau sustiprina spiralės simbolinę reikšmę. Antruoju atveju, spiralės atlieka dekorą funkciją. Jos eina abipus centrinės etiketės dalies ir ją išryškina ir taip įrėmina. Susipindama su šalia esančiomis kitomis, tik skirtingais rakursais

²⁴ Simbolių žodynas. P. 22

²⁵ J.Adomonis. Nuo taško iki sintezės. P. 162

²⁶ J.Adomonis. Nuo taško iki sintezės. P.162

²⁷ Simbolių žodynas. P. 200

²⁸ J.Adomonis. Nuo taško iki sintezės. P.162

pasuktomis spiralėmis, sudaro savotišką ornamentinę grandinę, kuri sąveikaudama su tuščiaviduriais apskritimais, rodo nuolatinį vandens kitimą, kaitą, gyvybę.

Penkiakampė žvaigždė (pentograma). Žmogaus (su ištiesomis rankomis ir kojomis) simbolis. Saliamono antspaudas. Penkių žemynų emblema. Apversta žvaigždė – laumės kryžius. Šešiakampė žvaigždė. „Dvasios ir intelekto simbolis (dviejų trikampių junginys), Dovydo žvaigždė)“²⁹.

Bet kurioje etiketėje, kur tik naudojamas žvaigždžių motyvas, galima sukurti gyvą ir pulsuojančią kompoziciją. Mat ir gamtoje, pakėlę galvas, tamsaus dangaus fone, matome mirksinčias ir mirguliuojančias, didesnes ir mažesnes žvaigždutes, atskirus žvaigždynus, dangaus kūnus. Žvaigždės suteikia dinamikos, ekspresijos, nepastovumo ir nuolatinio vyksmo, kitimo pojūtį. Skirtingų spalvų ir dydžių, dar gi papildoma linija išryškintos žvaigždės etiketėse „Saldi dovana“, „Eksperimentinis“, sukuria trimatės erdvės įspūdį.

Etiketėje „Dumle“, kurios bendra kompozicija rami, stabili, išlaikyta, vingri, „numanoma“ linija išdėliotas žvaigždžių motyvas, kurio kiekviena žvaigždė yra pasukta dar tam tikru rakursu, taip įnešama šiek tiek gyvybės ir sušvelnina šiaip jau griežtą statiškumo įvaizdį.

Kryžius. Magiškas ir religinis simbolis, ornamento motyvas. Atsirado pirmą kartą bendruomenėje kaip ugnies simbolis. Nuo IV a. tapo krikščionių tikėjimo simboliu, o vėlesniais laikais ir heraldikos, ordinų bei apdovanojimų ženklų motyvu.

Skirtingi kryžiai – skirtingos priklausomybės bendruomenėms simbolinė prasmė. „Lotyniškoji kryžiaus forma mums įprasčiausia ir suprantamiausia – vaizduoja nukryžiuojimą ir krucifiksą. O štai, Antano kryžius jau turi savo istoriją. Jis T formos, XI a. įkurto antanitų ordino ir šv. atsiskyrėlio Antano ženklas. Šv. Antanas nešiodavosi T formos lazda, dažnai puoštą varpeliais. Gal tai istorinis krikščionių kryžius; piktadariai dažnai vaizduojami pririšti prie T formos kryžiaus. Arba dvišakis, X formos, viduramžiais naudojamas piktadariams ar tiems patiems krikščionims nukryžiuoti, o, kad dar labiau padidėtų kančios, jėga aukštyn iškeliamos rankos („maro krucifiksai“). Yra ir labai puošiųjų kryžių tokių, kaip: daugialypis kryžius (kuriame prie keturių galų matyti dar keturi kryžiai); Lozorius kryžius (sudarytas iš keturių T formos kryžių, t.y. romėnų, kaip šv. Antano kryžius); Jeruzalės kryžius (penki kryžiai reiškia penkias Kristaus žaizdas, Šventojo kapo Jeruzalėje riterių ordino ženklas), Dvigubas kryžius (kardinolo arba patriarcho kryžius) – viršutinis, trumpesnis skersmenis primena lentelę su įrašu ant krikščionių kryžiaus; Ašotasis kryžius egiptietiškuose hieroglifuose „gyvenimo“ ženklas, todėl koptų krikščionių perimtas kaip krikščioniškasis kryžius, ženklinamas tikrąjį gyvenimą ir t.t.“³⁰.

²⁹ J. Adomonis. Nuo taško iki sintezės. P. 163

³⁰ Simbolių žodynas. P. 118

Saldainio „Rosken“ etiketėje esantis kryžius neatlieka savo simbolinės, tam tikrą prasme perteikiančios reikšmės. Tai mėtinis, mėtų skonio saldainis. Šiuo atveju, kryžius atlieka šio skonio sustiprinimo funkciją. Čia kryžius tarnauja pačiai kompozicijai – tampa jos centrinė figūra, akcentu.

Saldainių rinkinio „Karvedys“ etiketėje kryžius atlieka puošybinės funkcijos paskirtį. Šiuo atveju, vienodos formos kryžiukai išdėlioti tolygiais atstumais, jų buvimo išskirtinumą ir neįprastumą pabrėžia rėmelį atstojanti plona, balta linija. Kryžiai ir linija primena rėmelį, kuris išryškina pavadinimą, dekoratyvų karvedžio portretą ir fone esantį ginklo siluetą. Pavadinimą įrėmina siaura balta linija ir centre esanti, iš atskirų geometrinių formų, sudėliota karūna, kurios pagrindine puošmena tampa kryžius. Toks pat kryžius, kuris atlieka „rėmelio“ funkciją. Kryžius yra visos šios kompozicijos nedaloma, jungiamoji dalis.

Kinta visuomenės gyvenimas, kinta ir menas. Senieji klasikai siekė sudvasinti išorinius dalykus, pvz., Antikos žmogus turėjo kūnišką dvasią. O šių laikų menininkai taikosi į dvasios judesius ir būtent emocinis patyrimas jiems darosi svarbiausias.

„Maža to, senieji ir naujieji menininkai skiriasi ir savo vaizduote! Klasikas vaizduotę pažaboja, šių laikų – nevaržo. Jų vaizduotę veikia ir kitos kultūros sritys – ypač mokslas, pažinimas. Menininko vaizduotė turi savas žaidimo taisykles“³¹. Tikrą meną sąlygoja gyvenimo aktualijos. Menas išteka iš giluminių tautos lūkesčių. Kiekviename žmoguje slypi menininkas. Pastarajam susižavėjus kolektyvinėms meno formomis, tautodaile, dailiaisiais amatais, tie kultūros reiškiniai simbolizuoja visuomenės vienybę, skirtingų socialinių grupių sąveiką ir bendradarbiavimą.

Kiekvienas kūrėjas mano, kad bent dalelę meno galima rasti ir jo kūryboje - sukurtoje drabužių kolekcijoje, sukurtame plakate, parašytoje knygoje... Jei sugebėtume plačią žodžio „menas“ reikšmę, supaprastinti iki minimumo ir paklausti skirtingą statusą visuomenėje užimančių žmonių, kas yra jiems menas. Išgirstume labai paprastus, bet skirtingus, kartais tų pačių žmonių pomėgius atitinkančias atsakymų interpretacijas. „Meną“ galime pamatyti parodose, „menas“ – tai paveikslai, „menas“ – pats kūrybos procesas, „menas“ – tai muzika, eilėraščiai, šokis...

O ar sukurti saldainio, tos saldžios, burnoje tirpstančios pasakos vizualų, fizinį įpakavimą, yra menas? Manau, kad taip. Saldainių, saldainių rinkinio, šokolado pakuotės vizualus pateikimas šios dienos vartotojiškai visuomenei yra ne mažesnis menas nei sukurti paveikslo užsakymą, pagal tam tikrus užsakovo norus ir pageidavimus. Reikalavimai tiek vienam, tiek antram lieka tie patys...

³¹ Meno sociologija. P. 17

Senovėje kūrybą bene daugiausiai reglamentavo atitinkamas kultas. Senovės Egipto, Artimųjų Rytų kompozicijose pastebime griežtą ornamentinę tvarką. Antikoje atsirando nauji kompozicijas sandaros būdai, susiję su žmogaus proto ir kūno garbinimu. Viduramžiais kompozicija pasireiškė simetrija, vertikaliu ritmu, daugybe detalių, o žmonių figūros buvo komponuojamos pagal bažnytinę hierarchiją. Renesanso meistrai didelę reikšmę teikė plastinei anatomijai, perspektyvai, geometrijai, erdvės iliuzijai, sudėtingiems rakursams. Pompastiškomis, judriomis formomis pasižymėjo barokas ir rokogas. XX a. visų sričių menininkai vos ne svarbiausiu uždaviniu laiko kompozicijos ir formos originalumą. Įvairių kartų menininkai sukūrė daug būdingų kompozicijų, kurias lėmė jų laikotarpio visuomenės socialinės, vertybinės koncepcijos ir pasaulėjauta. Kiekvienas stilius ir jam būdinga kompozicija siejasi su tradicijomis papročiais, religija, klimatu, medžiagos ir technikos lygiu.

IV. Ornamento vieta saldainių etikečių kūryboje (Ornamento kilmė ir raida. Lietuvių liaudies ornamentų motyvų panaudojimas saldainių etiketėse. Stilizacija. Simbolis)

Ornamentas (lot. ornamentum – papuošalas) – puošybinė priemonė, ritmiškai atsikartojanti geometriniais ir vaizdiniais elementais ant saldainių rinkinių dėžučių viršelių.

Iš ornamentų, kuriuos P.Galaunė vadino „primityviškiausiais raštais – pirmomis proto prašvaistėmis“, mes pažįstame istoriją nuo seniausių laikų. Pagal ornamento motyvą ir jo stilizaciją, galima spręsti, kuriam kraštui ir kuriai epochai jis priklauso. Skirtingi saldainių popierėliai atspindi skirtingas menines epochas, tereikia tik atskirti kas, kam ir kuriam laikotarpiui, vaizduojamas ornamentas ar ornamento fragmentas būdingas.

Ornamento pradmenys aptinkami paleolite. Iš ornamento evoliucijos matyti, kad jis atspindi atitinkančio laikotarpio ekonomines, socialines sąlygas, ideologiją, religiją ir žmonių papročius. Seniausi archeologiniai radiniai pasižymi mitologinės semantikos ženklais. Asirijos, Egipto ir antikos ornamentams būdingi stilizuotų augalų ir geometriniai motyvai. Bizantiniai ornamentai sudaryti iš antikos ir orientalistinių motyvų. Gotikiniais ornamentams būdinga stilizuotų gėlių, fantastinių gyvūnų ir žmogaus galvų bei figūrų motyvai. Viduramžiais ornamentas tapo svarbiausiu kulto pastatų ir apeigų atributų puošmena. Baroko ir rokoko ornamentai pasižymi dinamiškumu, sudėtingumu, simetriškumu. Renesansiniams ir klasikiniams ornamentams būdinga antikinių motyvų įtaka. XX a. pr. susiformavo moderno stiliaus judrus ir liepsnojantis ornamentas. Truputį vėliau dėl „Bauhauzo“ mokyklos poveikio paplito art deco stilizacija. Visiems ornamentams būdingi stilizuoti motyvai. Ornamentų gausa, savita stilizacija pasižymi Rytų tautų, Amerikos indėnų Senosios kultūros. musulmonų kraštuose paplitusios arabeskos (maureskos), nes ten buvo draudžiama vaizduoti žmogų.

Pagal motyvų pobūdį ornamentai skirstomi į geometrinius (taškas, linijos, apskritimas, daugiakampiai, kryželiai, kryputės, zigzagas, spiralės, meandros), augalinius (stilizuoti lapai, gėlės, girliandos, palmės, akantai, flironai), gyvūlinius arba zoomorfinius (stilizuoti gyvūnai, sfinksai, drakonai, chimeros, feniksai) ir antropomorfinius (stilizuotos žmonių galvos ir figūros, sirenos, kariatidės, amūrai). Zoomorfiniai ornamentai, vaizduojantys žvėris – pabaisas, dar vadinami teratologiniais (gr. teras (hilm. teratos) – pabaisa). Jie būdingi pirmykštės bendruomenės ir klajoklinių tautų menui, viduramžių dailei ir architektūrai. Tolimuosiuose Rytuose išplėtoti astraliniai (lot. astralinis – žvaigždinis, žvaigždžių) ornamentai. Artimųjų Rytų šalyse paplitę epigrafiniai (rašto) ornamentai. Istorinių stilių ornamentuose galima pamatyti gausybės ragus, muzikos instrumentus, ginklus, herbus, ordinus, cechų ženklus ir kt.

Pagal komponavimo būdą ornamentai skirstomi į juostinius (frizai, lambrekenai), centrališkuosius (rozetės) tinklinius ir ištisinius, kai elementai (arabeskos, raportai) užpildo visą paviršių, simetriškuosius (antebos, palmelės, kryžiai) ir asimetriškuosius (monogramos, rokailės), paprastuosius ir sudėtinguosius, vienplanius ir daugiaplanius bei mišruosius.

Komponuojant ornamentą organiškai sukuriamas pats objektas. Kitu atveju, ornamentas naudojamas kaip jo puošmena. Tai gana sudėtinga problema, kurią reikia išspręsti, kuriant saldinių pakuotes: 1) ar reikalingas ornamentas; 2) jei taip, tai koks jis turi būti; 3) kokia jo vieta ir santykis su visa visuma, su forma. Sunkiausias uždavinys – kaip surasti geriausią ornamento santykį su forma.

XIX a. pab. ir XX a. pr. susiformavo mūsų liaudies menas. Iš senolių mes paveldėjome ne tik archaišką kalbą, papročius, tautosaką, dainas, bet taip pat ir unikalią ornamentiką, įvairiausiais ženklais bei simbolika išmargintus išlikusius ir tebekuriamus mus supančios aplinkos daiktus, kurių kalba mums jau sunkiai suprantama, kartais netgi prilyginama su kol kas neišifruojama kosmine informacija. Aišku tik, kad, bėgant amžiams, žmogus įvairiose žemės platumose buvo nepaprastai sumanus, kūrybiškas, mitologiškai įprasmino jį supantį pasaulį, jame vykstančius reiškinius ir jų supratimą. Dar senovės lietuviai, pagonys, stebėjo ir garbino sudvasintus dangaus kūnus, dabar jų prototipus galime atrasti saldinių etiketėse. Danguis šviesuliai mūsų kosmologijoje dažniausiai vaizduojami su žydinčiais augalais, simbolizuojančiais Gyvybės medį, kuris visada reiškia Dangaus ryšį su Žeme.

Saulės (saulučių simbolika) ženklai buvo siejami su Pasaulio Gyvybės medžiu, tarsi jungiančiu visas Visatos dalis. Plačiai paplitusi segmentinė trikampė, keturkampė ar aštuonkampė žvaigždė apskritime daugiausia buvo raižoma ant moterų darbo įrankių. Senoje saldinių etiketėje „Rūta“ centrine, dėmesį sulaikančia kompozicijos figūra tampa prieverpstės motyvas. Dominuojančios geometrinės figūros – trikampis, padalinti kvadratai, simbolizavo žemę; spiralės, apskritimas, ratas, kaip ir vainikas, senoves žmogaus vaizdavimuose simbolizavo saulės šviesą, nesibaigiamumą, amžinumą, pasaulio, neturinčio nei pradžios, nei galo, supratimą. Šie simboliai neabejotinai turėjo ryšį su tikėjimu, darė didžiulę įtaką vėlesnių kartų pasaulėjautai, kūrybai.

Daugelyje saldinių etikečių randama lietuvių liaudies menui būdinga ornamentika, tik dažniausiai ji pateikiama nesąmoningai improvizuota ir nusuvokiant tikrosios atskirų ženklų prasmės. Ornamentams, naudojamiems etikečių dekorui, būdinga simetrija, paprasta, tobula ir aiški kompozicija. Ornamentika išskirtingai saikinga, neperkrauta bereikšmėmis detalėmis. Labiausiai čia paplitęs geometrinis ornamentas, kuris gimsta iš labai stipriai stilizuotų augalinių motyvų, atitinkamai pasirinktų, siekiant pabrėžti kuriamos etiketės idėją, pagrindinę mintį. Nuolat pasikartojančiuose, skirtingo stilizacijos stiprumo laipsnio paveiktuose saulučių, mėnulių,

žvaigždžių, eglučių, lelijų, žirgelių, žalčiukų, pateiktų paprasto zigzago ar vingiuotos linijos forma, motyvuose, stipriai pabrėžiamas dekoratyvumas ir bendras kompozicijos vientisumas. Norisi pabrėžti, kad bendroje formų simbolikoje minimas rombas, lietuvių liaudies ornamentikoje turi ypatingą prasmę. Tai pomirtinio gyvenimo simbolis, nes rombo forma, dar vadinama „varnos akute“ kartu su kryžiumi buvo dažnas ornamentas ant lietuvių liaudies kuriamų laidojimo juostų.

Čia rombas vaizdavo žemę, požemį, žemės vaisingumą, o kryžiuokas – „krikščelis“ – pradžių ir pabaigą. Etiketėse rombo forma naudojama atsargiai ir pakankamai retai. Atsižvelgiant į mūsų tautosaką, norint saldainių etiketėse panaudoti atitinkamas formas, ženklus ir simbolius, reikia į juos pažvelgti dar ir per lietuvių liaudies mene traktuojamą naudojamų ženklų simbolinę prizmę, kuri įtakojama pagonybės laikų palikimo, įgauna papildomą ar net kelios naujos prasmės, pvz., S arba zigzago pavidalo ženklas – „žalčiukas“ – išmintis, gyvybinė energinė, dvasinis ryšys; eglutė arba „šluotelė“ – laumių arba deivės Laimos, globojusios jaunamartės ir gimdyves, ženklas; svastika (dažniau pusinė), vėlgi remiantis baltų tikėjimu, yra prūsų dievo Svaistiko vardas, jo simboline išraiška.

Kaimo trobesiai ir įvairūs dirbiniai puošiami saulutėmis, mėnuliais, žirgeliais, žalčiukais, lelijomis, kryptėmis ir kt. motyvais. Ornamentams būdinga simetrija, ritmas, savitas natūralus dažų koloritas.

Labai senos saldainių dėžutės įpakavimas puoštas rūtos motyvu. Žinoma, tokio motyvo pasirinkimą būtų galima aiškinti paprastai – tai saldainių gaminusio fabriko simbolinis pavadinimo pateikimas, tačiau jo stilizavimo ir vaizdavimo pobūdis mums yra toks artimas ir suprantamas. Panašiu ar artimu polichrominiu ornamentu daugiausia buvo puošiamos mūsų senolių kraitinės skrynios, kuparai ar kiti daugiau ar mažiau naudojami baldai.

Gilinantį į lietuviškąją savimone, išskyla rūtos įvaizdis. Nepaprasta, išskirtinė rūtos vieta mūsų tautosakoje daug ką pasako. Ryškiausias rūtos įvaizdis išskyla lietuvių vestuviniuose papročiuose. Čia šis simbolis atspindi žmogaus raiškos plotmės: kūniškąją, kultūrinę ir dvasinę.

Pirmiausia, kūniškojoje plotmėje, liaudies dainose rūtų vainikėlio perdavimas jaunesniasjai seseriai ar broliui (jei nėra sesers), reiškia kūniškąją brandą, t.y. pasiruošimą tekėti ar vesti. Antra, kultūrinėje plotmėje, rūtos simbolikoje vyrauja nerūpestingų, jaunų dienų praradimo ir jungtvių bažnyčioje prasmė. Ir trečia, dvasinėje plotmėje, rūtų vainikėlio simbolikoje išskyla skaistos, tyrumo motyvas. Šiuolaikiniuose vestuvių papročiuose pastebimas rūtos simbolinės reikšmės desakarlizacija

Beje, Lietuvoje rūta dar yra laikoma nemirtingumo, sielos ir gyvųjų ryšio su mirusiaisiais simbolis. Šią rūtos kompoziciją papildė geometrinis ornamentas, kurio įvaizdis primena saulę, tačiau labai stipriai stilizuotą.

Geometrinis ornamentas, kaip žinoma, yra senesnis už augalinį. Taigi, šiuo atveju, yra tarsi pagalbinė puošybinė priemonė, įrėminanti rūtos motyvą centre. Tokią pat funkciją atlieka ir stilizuotų šakų motyvai, kurie dėmesį sutelkia ties rūtos šakele. Čia saulutės sudaro ritmiškai vienas šalia kito apskritimu išdėstyti pavieniai elementai, puošti tolygiai atsikartojančių, pagal lanko liniją išsidėsčiusių trikampių eilėmis.

Lietuvių liaudies stilistikos įspūdį sustiprina dar ir atitinkamai pasirinktos spalvos.

Lietuvių liaudies ornamentika dvelkia senos saldainių etiketės „Ananasas“, „Avietinis“, „Apelsininis“, „Juodieji serbentai“, „Tautiškas“, kuriose dominuoja tautinių juostų ornamento raštas. Jam būdingas atskirų etnografinių Lietuvos regionų stilistikos savitumas: ornamento pobūdį sąlygoja ne tik tradicijos ir papročiai, susiję su ikirikščioniškąją mitologija, bet ir atitinkamu laikotarpiu gyvavusios regionų mados su specifiniais ornamentų motyvais.

Visi juostose matomi elementai turi prasmę ir yra suvokiami per simbolio reikšmės prizmę, pvz., rombas, simbolizuojantis žemę, požemį, pomirtinį gyvenimą. Rombų motyvu puoštas laidojimo juostos ornamento fragmentas naudojamas saldainio etiketėje, jau savaime perteikia negatyvią informaciją ir yra surištas su gedulu, liūdesiu, rimtimi ir visa ko pabaiga. Todėl toks nesąmoningai, neįsigilinus į juostos simbolinę prasmę ir dėl grožio vaizduojamas objektas, jau savaime „užprogramuotas“ išnykimui, dėl neapgalvotai pateiktos idėjos.

Jau nuo seno žalčio – gyvatės motyvas yra naudojamas lietuviškų margučių ornamentuose. Saldainio etiketėje „Pikant“ naudojamas žalčio – gyvatės vaizdinys perteikiamas simetriškai išdėstant banguotas, skirtingo storio ir ilgio linijas, kurias papildo žiedų pumpurų motyvas. Jų tarpusavio derinys primena žalčio odos raštą. Gyvatė - žaltys yra glaudžiai susijęs su žeme, vandeniu, požemiu, ypač asocijuojasi su Pasaulio medžiu. Būtent šis, medžio, įvaizdis yra ryšys tarp trijų pasaulių: viršūnė – dangus, kamienas – žemė, šaknys – požemis.

Gyvybės medžio simbolika labiau pabrėžia gyvybinių galių pasireiškimą. Toks saldainio etiketės pateikimas, dargi derantis prie pavadinimo, yra gerai apgalvotas ir tarpusavyje glaudžiai derantis, savyje nešantis sėkmingumą ir paklausumą, kas ypač svarbu gamintojams.

P.Galaunė, apibūdino lietuvių liaudies meno savitumą, jo ryšį su tikėjimais ir tautosaka bei jo įtaka profesionaliajai kūrybai: „Tautos dvasinės kultūros paminklai, kuriais pasireiškia jos kuriamoji galia, yra kalba bei tautosaka – dainos, pasakos, patarlės, mįslės, padavimai ir liaudies menas. Todėl mes ir tvirtiname, kad tik tai tais paminklais tauta yra gyva, tik tai jie sudaro tautos esmę, tik tai tuo ji atsispiria prieš išnaikinimą, tik tai tuo viena tauta skiriasi nuo

kitos. Kalba, tautosaka ir liaudies menas yra visos tautos dvasios turtas, kurio niekas iš jos negali atitinti. Tie paminklai yra patys savaime gyvi ir kalba apie savo kūrėjus amžiais³².

J.Baltrušaitis, skirtingai nei kiti mūsų menotyrininkai, mūsų liaudies meną nagrinėjo, siedamas jį su Europos ir kitų tautų kultūros kontekstu. Be kita ko, jis buvo nepralenkiamas liaudies meno formų ir simbolių tyrėjas bei aiškintojas. Liaudies meno tradicijos yra gyvos tautoje, jos istorijos atmintyje ir estetinėje sąmonėje. Į liaudies meną žiūrima per senųjų tikėjimų įtaką tautodailei. Jis randa nemažai pagonių garbintų gyvūnų ir paukščių atvaizdų, kryžių bei koplytėlių dekoratyviniuose elementuose. Pagoniškos kultūros atspindžių aptinkama antkapinių stulpų stilizuotuose augaluose.

Lietuvos ir kitų kraštų istorikai, etnografai, tautodailininkai nuo seno domėjosi kryžių kilme ir jų savitumu. V.Šukevičius (V.Szukiewicz) nagrinėjo kryžių ornamentiką, M.Brenšteinas (M.Brensztein) juos kildino iš stabų. Apie tai daug rašė J.Basanavičius, kuris senąjį pagonių tikėjimą suplakė su stabmeldyste ir kryžių kildino iš antkapinio stulpo.

Kryžiaus temą savaip aiškino M.Gimbutienė. Pasak M.Gimbutienės, dviejų ar trijų aukštų šventojo, arba Gyvybės, medžio pavidalo stogeliniai kryžiai atsiranda iš ikirikriščioniškųjų laikų. Gyvybės medžio įvaizdis labai paplitęs lietuvių liaudies mene, įvairiuose namų apyvokos daiktuose – skrypelėse, kraičio skryniose. Tiek J.Baltrušaitis, tiek M.Gimbutienė pažymi, kad tai yra artima germanams ir anglosaksams. Jų kūriniuose panaudojami šiek tiek kitokie vainikų motyvai. J.Baltrušaitis pažymi, kokia yra įvairi ir vientisa ornamentinė, konstrukcinė ir simbolinė kryžiaus kompozicija. Įspūdingi saulės, mėnulio įvaizdžiai arba S pavidalo kryžiaus konstrukcinė forma yra atėję iš pačios amžių glūdumos ir atkartoja žalčio formą.

J.Baltrušaitis rašė: „Galima pamatyti, kad išnyko senųjų motyvų pėdsakai. Tačiau taip nėra. Dažnai aplink kryžių su koplytėle arba be jos išsidėstę ugnies ratai, diskai. Kaip Airijoje taip pat matyti lankai, strėlių vėduoklės, šakos, palmės, besivejančių gėlių motyvai. Į sunkiai atpažįstamą krikščionišką simbolį įsiterpia kitas elementas, atėjęs iš pagonybės. Tai priešistorinių formų, senųjų tikėjimų dangaus kūnais palikimas. Atgiję saulės ratai užgožia Kristaus ženklą³³. Pradžioje naujos religijos simbolį apakina senųjų dievų šviesa. Dangaus šviesuliai įgauna aureolės pavidalą.

Lietuvoje geometrinio ornamento pradmenys, žinomi iš III – II tūkst. pr. m. e. (duobutės, virvelės, eglutės). Nuo XV a. gaminami puošnūs kokliai su geometriniais ir augaliniais motyvais, heraldika ir portretais.

³² P.Galaunė. Lietuvių liaudies menas. Jo meninių formų plėtojimosi pagrindai. P. 14

³³ Kryžiai ir koplytėlės (Iš pranc. k. vertė R.Babavičiūtė). Knygos fragmentas J.Baltrušaitis. Lietuvių liaudies meno elementai. P 12

Didelių keramikos gaminių pogrupį sudaro kokliai. Buvo statomi židiniai, vis daugėjo koklinių krosnių. Pasiturintys žmonės rūpinosi, kad jos nebūtų vien funkcionalios, kad atitiktų interjero įrangą, patrauktų akį. Ankstyvojo klasicizmo koklių reljefo piešinys minkštas ir tapybiškas. Ornamentiniuose kokliuose dažnai pasitaiko stilizuotų, simetriškai vazonėliuose sudėliotų eglių motyvų. Kitur plokštumų kraštus uždaro lauro šakutės, o sudėtingesnis augalinis motyvas įrašytas centre. Kartais augaliniai motyvai būdavo susiejami su herbinais: pvz., iš dvigubos heraldinės lelijos iškyla šakelės, kurios išsiriečia į kraštus ir ties lelijos surišimu užsibaigia ramunės ar rugiagėlės žiedais. Pasitaiko augalinių ir gyvulių formų jungtis. Koklių reljefuose esti ir žmonių atvaizdų. Mėlyname, šviesiai dėmėta glazūra dengtame koklyje pavaizduota pilnaveidžio vaiko galvutė. Vaikų galvutės pasitaiko ir saldainių dėžutės viršelyje. Čia jos užima centrinę vietą. Dvi švelnių bruožų vaikų galvutės įrėmintos linija ir švelniame pasteliniame fone, taip dar labiau išryškinami vaikų portetai.

Heraldika susijusi su Herald vardu (lot. heroldus). Herbų mokslas. Pagalbinė istorijos disciplina, tirianti herbų kilmę, raidą ir naudojimą. Pagalbinė istorijos disciplina, tirianti herbų kilmę, raidą ir naudojimą. Iš pradžių herbas buvo atpažinimo ženklas, nes XII a. naujoji šarvuotė neleisdavo vizualiai identifikuoti kariūnų. Herbus piešdavo ant skydų. Vėlesniais šimtmečiais herbas virto paveldimu asmens ženklu. Kaip žinia, iš pradžių tik kilmingieji turėjo teisę nešioti herbą. Heraldikos terminologija, griežta ir glausta. Spalvos atitinka metalus (geltona) auksas, balta (sidabras). Galimos ir emalių spalvos – raudona, mėlyna, žalia ir t.t. Herbo aprašymas (blazonovimas, pranc. blasoner) pradedamas nuo skydo laikytojų (heraldinė dešinė pusė žiūrinčiajam atrodo esanti kairė). Pagrindinis herbo skirtumas nuo simbolio ar emblemos – heraldinės figūros vaizdavo skyde. „Herbą galima išplėsti iki meninės kompozicijos skydą vainikuojant šalmu su puošmena, karūna, apgaubianti mantija, puošianti vėliavomis ir t.t.“³⁴.

Heraldikai priklauso monogramos (asmens ženklai), geologiniai medžiai (giminės pažinimas), herbai. Dažnas herbų ženklas – kryžius (tai universalus simbolis).

Herbai saldainių etiketėse atsiranda pristatant atitinkamus miestus, universitetus, šalis. Čia saldainių etiketėse herbas tampa pagrindine figūra, akcentu. Šriftas ir lydimoji grafika – linija, kartais dėmė, tikslingai parinkta fono spalva, išryškina patį herbą. Herbas tampa pačia saldainio etiketės idėja, subtiliai perteikiančia pagrindinę mintį, nes herbas simbolių kalba pasako net ir daugiau negu reikia temai atskleisti. Herbe vaizduojamas asmuo, gyvūnas, stilizuotas daiktas, architektūriniai fragmentai – tai vis elementai, turintys atskiras simbolines prasmes, kurios greta viena kitos patalpintos, viena kitą papildo ir tarsi trumpai, keliais žodžiais „pasako“, kas

³⁴ Universalus meno žodynas Nuo seniausių laikų iki dabar. P. 194

svarbiausia, tai į ką reikia atkreipti dėmesį, pvz. „Šiaulių universitetas“, šokolado įpakavimas „Sostinės“, dėžučių įpakavimai „Vilnius“, „Klaipėda“.

Kartkartėm saldainių etiketėse vaizduojamas konkretaus žmogaus portretas kaip, kad saldainis, remiantis valdovų rūmų atstatymą. Juose puikuoja Žygimanto Augusto ir Barboros Radvilaitės portretas. Čia, be vaizduojamo išorinio panašumo ir tam tikrą karališkąjį asmenį išduodančių atributų, atskleidžiamos ir portretuojamojo psichologinės ypatybės. Portreto funkcija – atvaizduoti ir įamžinti tam tikrą asmenį, kuris tiesiogiai susijęs su objektu ar istoriškai svarbia vietoje (vaizduojama saldainio etiketės fone), taip dar stipriau pabrėžia to objekto svarbą. Šiuo atveju, valstybės mastu. Juolab, kad valdovų rūmai simbolizuoja LDK buvusią galybę ir šlovę. Žygimantas Augustas ir Barbora Radvilaitė – paskutiniai Lietuvos valdovai. Jie tarsi paskutinė, simbolinė gija, siejanti mus su ta praeitimi.

Saldainių pakuotėms stilizacija labai būdinga reiškinys. Taip supaprastinamas ir apibendrinamas pasirinktas objektas, personažas ar vaizdas. Šis reiškinys pasiekiamas apibendrintai pateikiant vaizduojamąjį siluetą, kontūrą, specialiai išryškint proporcijas, mases, kontrastą, ritmą, perspektyvos atsiradimą. Stilizacija dažnai pasižymi geometrine struktūra. Stilizacijos pobūdis ir laipsnis priklauso nuo objekto formos, medžiagos, atlikimo technikos bei dailininko manieros. „Ypač dideliu stilizacijos savitumu pasižymi liaudies kūryba. Stilizuoti vaizdai matomi iš karto. Kartais jie išryškina svarbią idėją ar mintį. Stilizacija ypač būdinga ornamentui³⁵“.

Stilizacijos, supaprastinamo procesą pergyvenęs objektas, savyje gali pernešti labai daug lakoniškos informacijos. Saldainių etiketėse stilizacija dvelkia gyvūnai, augalai, tam tikrą socialinių vaidmenų įkūnijantys veikėjai, tam tikrais atvejais vaikiškų filmukų herojai, kartais gamtovaizdžio fragmentas. Stilizuojamas objektas dažniausiai pasižymi konkrečia geometrine forma (apskritimas, trikampis, kvadratas ir pan.) kaip, kad saldainių etiketėse „Raganiukė“, „Saldainis“.

Stilizuoti floros ir faunos atstovai išlaiko sau būdingą siluetą, tik jis stipriau pabrėžiamas spalva, linija, jam suteikiama abstraktesnė forma („Kukulki“, „Kregždutė“, „Abrikosas“).

Vaizduojamo žymaus architektūrinio objekto atvaizdo išpūdis pabrėžiamas tik jam vienam būdinga geometrine forma, o svarbiausios dalys akcentuojamos linija. Šie objektai net ir stipriai stilizuoti išlaiko savo apibendrintą kontūrą, proporcijas, perspektyvą, adekvačią realiajam („Eiffel“, „Vilnius“).

³⁵ J. Adomonis. Nuo taško iki sintezės. P. 127

Saldainio etiketėje „Melodija“ stilizuota keletas muzikos instrumentų, akcentuojant svarbiausias, pagrindines jų dalis, be kurių neišgirstumėme nei garso. Šios detalės – stygos, įvairūs sraigteliai, mygtukai - išskiriami kitos spalvos linija. Norint sustiprinti įspūdį, iki realaus tikslumo detalizuojami atskiri muzikinio instrumento fragmentai, o pats objektas išryškinamas šešėliu.

Saldainių etiketėje stilizacija ypač dažnai naudojama. Jos dėka vaizduojami objektai ritmiškai pulsuoja, suardo arba, priešingai, suteikia kompozicijai statiškumo įspūdį. Kokio pobūdžio bus etiketė – gyva ar rami, išlaikyta ar dinamiška, labai priklauso nuo saldainio pavadinimo, jo simbolinės prasmės, nuo žmogaus sąmonėje susiformavusio vaizduojamo objekto paskirties, suvokiamo apibūdinimo ir, ne mažiau svarbu, kokiam socialiniam sluoksniui jis kuriamas, t.y. koks bus galutinis produkcijos vartotojas.

„Menininko vaizduotė turi laisvus sparnus, bet tie sparnai užgriebia ne tik neįžvelgiamas erdves, taip išryškėja socialinė menininko prigimtis ir ypatingas, jo vaidmuo visuomenės gyvenime, civilizacijų sąveikoje ir kaitoje. Talentingi menininkai pasakoja tai, ką galvoja, simbolių ir metaformų, Ezopo kalba“³⁶.

Todėl gali keistai nuskambėti, kad tame mažutėliame saldainio įpakavime galima rasti ir akmens amžiaus protėvių patirtį, ir antikinio dekoru elementų, ir simboliškų formų įvairovę. Čia, įdėdamas dalį savęs, menininkas remiasi „kolektyviniame atmintimi“. Kaip ir dideliame paveiksle, taip ir mažutėje skiautelėje slypi kūrinio dvasia.

Simbolis dažnai pasako daugiau nei pilnas vaizdas ar paveikslas, nes dar giliose senovėje ženklais, simboliais, žmogus stengėsi perteikti informaciją visiems suprantama „kalba“. Atvaizdas, įprasminantis tam tikrą sąvoką. Simbolių esamą visose kultūrose. Kitaip nei simbolis piktogramos nėra visuotiniai suprantamos; jų prasmę atskleidžia konkrečios kultūros pažinimas (pvz. kryžius - krikščionių simbolis). Simboliais gali būti ženklų arba figūrų (pirmykščių gyvūnų) atvaizdas, be to, skaičiai ir spalvos.

Jei pažvelgtume į tradicijų seką nuo pat ištakų, tai su kiekvienu žingsniu vis labiau aiškėtų, kokie daugialypiai, susipykę, priešaringi ir dažnai neišnarpliojami gali būti simboliški posakiai. Kaip žinia, žodį „simbolis“ atsirado iš graikų kalbos veiksmažodžio *symballein*, kuris reiškia „sumesti viską į krūvą“, „suplakti“ arba „sujungti“, atitinkamas gr. k. daiktavardis yra simbolis. Šis žodis pirmą kartą aptiktas ant senovės egiptiečių širminės lentelės; analogiškos antikoje buvo naudojamos kaip savotiški asmens liudijimai.

Taikomosios ir dekoratyvinės dailės kūryboje, išlaikant tradicines formas ir jų simboliką, kartais pravartu pažinti mitologijos, tautosakos, apeigų ir papročių archetipus. Įvairios

³⁶ A.Gaižutis. Meno sociologija. P. 10

kosmogramos, simboliai ir ženklai paplitę visų pasaulio tautų kultūrose. Pasak dr. M.Gimbutienės, jie, kaip savarankūs abstraktūs ženklai, atsirado vėlyvajame paleolite. Dr. R.Rimantienės nuomone, kuri daug tyrinėjo Lietuvos paleolitą ir mezolitą, gyvūnų ir kitokių vaizduojamų objektų atvaizdų būta ir tais laikais. Daugiausia jų randama neolito laikotarpiu ant akmens, kaulo ir molio dirbinių. Baltų archetipų užuomazgos – taip pat akmens amžiuje. Neabejojama dėl jų indoeuropietiškos kilmės. Ženkilai, simboliai – visa tai atsirado senovės žemdirbių ir gyvulių augintojų aplinkoje. Manoma, kad baltai jau akmens amžiuje garbino dangaus šviesulius, taip pat elnius, žirgus, žaibus, kai kurios paukščius ir medžius. Jų piktogramos randamos ant akmenų, darbo įrankių, rakandų.

Dabartiniai mokslininkai jau gali paaiškinti daugelio senovės ženklų ir simbolių semantiką. Ne vienas simbolis naudojamas kuriant emblemas, juostas, prizus ir kt. Jie, kaip dekoratyvūs elementai, kartu teikia informaciją ir turi nacionalinių bruožų.

Pagal prasmę ženklus ir simbolius galima suskirstyti į kosmoso, gamtos, žmonių ir abstrakčios minties stilizuotus vaizdus. Kai kurie iš jų turi keletą prasmų arba skirtinguose regionuose savaip aiškinami. Yra ir tokių grafinių vaizdų, turinčių vieną arba kelias sąvokas.

Simboliu tapęs ženklas užšifruoja atvirą frazės arba vaizdo prasmę pvz. skaičius septyni turi labai daug reikšmių. Skaičiai, daugelyje kultūrų ir religijų yra daugialypiai, dažnai komplikuoti ir anaipol ne visada turi aiškią reikšmę. Saldainių etiketėse priskiriant konkreitiems skaičiams simbolines reikšmes, galima iššifruoti gamintojų užkoduotus norus ar palinkėjimus vartotojui. Saldainių etiketė, kurios pavadinimą atstoja skaičiai „777“, savyje neša labai didelę potencialią jėgą. Visų pirma, tai nelyginis skaičius. „7“ skaičių simbolikoje laikomi aktyviais, vyriškais. Pats „7“ turi daugybę reikšmių. 7 – tai septynios savaitės dienos, septynios planetos, septynios spalvos. Septynetas – sėkmės simbolis. Kadangi etiketėje yra trys septynetai – tai gamintojai, ko gero, tikėjosi ir vylėsi, kad šios rūšies saldainiai taps populiariais ir patraukliais vartotojui.

Analogiška dviejų atskirų skaičių „3“ ir „4“ bendros sumos reikšmė ir etiketėje „43“.

Kiekvienas skaičius savyje turi ne vien tik tiesiogiai suvokiamą prasmę kaip, kad vienetas yra vienetas, o dvejetas – dvejetas, bet ir tai, kad vienetas yra esybės simbolis, o dvejetas – dualistinis skaičius, reiškiantis gyvenimą ir mirtį, pastovumą ir kaitą. Taip galima pasakyti apie visus ir viską. Štai, kad ir simbolis, reiškiantis planetų išsidėstymą septyniašakėje žvaigždėje, žydams yra tapęs šventu. Kaip tik tokį septyniašakės žvakės fragmentą randame etiketėje „Hanukkah Nosh!“

Svastikos ženklas iki šiol daugeliui asocijuojasi su fašistine Vokietijoje, Hitleriu, Antruoju pasauliniu karu. Hitleris savo simboliu buvo pasirinkęs apverstą svastiką, kuri savyje užprogramuota nešti griaujamąją jėgą, pražūtingą galią. Iš tiktųjų, taisyklinga svastika, sudaryta iš

keturių vienodo ilgumo šakų, kurių galai prailginti stačiu kampu arba lanko forma. Ši forma savo išvaizda sukuria sukinio įspūdį. Saldainių dėžutės etiketėje svastiką galima interpretuoti kaip saulės ženklą, kurį sustiprina kvadrato simbolika, t.y. žemės simbolis. Svastika laikoma laimės ir sveikatos simboliu ir tik Žemės – Motinos dėka mes pajėgūs gauti viską, kas reikalinga mūsų fizikiniams ir dvasiniams poreikiams tenkinti.

Snaigė – yra tobuliausias simetrijos pavyzdys gamtoje. Jų formos stebina savo nepakartojamu tobulumu ir grožiu. Sniegas – vienoje vietoje sukibusių snaigių rinkinys.

Sniegas, snaigė, išreikšta balta ir švelniai melsva spalva simbolizuoja švarumą, tobulumą, statiškumą ir begalybę (saldainių dėžutė „Lindl Kristallzauber“).

V. Šrifto panaudojimo variacijos saldinių etiketėse (Šrifto komponavimas. Reikalavimai šriftui. Šrifto dermė su kitais kompozicijos harmonavimo elementais)

Saldinių ir šokoladų etiketės, saldinių rinkinių dėžutės atkreipia mūsų dėmesį savo grafine išraiška – spalvomis, vartojamais simboliais ir formomis. Ne mažesnis dėmesys skiriamas komponuojant tekstą ir parenkant šriftą. Juo, pirmiausia, atkreipiamas dėmesys tų žmonių, kuriems aktuali siūloma prekė ar svarbi ta informacija, kurią norime pasakyti. Tam yra daug priemonių, pradedant kai kurių žodžių išryškinimu, šrifto išraiškingumu, baigiant iliustracijos ar simbolio panaudojimu.

Pirminė maštančio žmogaus saviraiškos forma buvo natūraliuose būstuose, olose, išlikę ženklai. Šios pirmosios civilizacijos žymės, bylojančios apie pirmųjų žmonių pastangas reikšti emocijas, išduoda jų poreikį palikti žinias apie save. Ženklių, raidžių – šrifto – kompozicija yra seniausi raštiniai istorijos šaltiniai. Civilizacijos vystimosi eigoje formavęsi ir jos periodus atitinkantys „rašymo“ būdai turi savo pavadinimus. Tai egiptiečių hieroglifai, iškalti akmenyje ant statinių sienų bei piešti papirusuose, juos išradus. Mesopotamijoje sukurtas dantiraštis, kyliaraštis. Pastarasis savitas tuo, kad rašyta molio plokštelėje specialiu įrankiu „stiliumi“. Išdegtos plokštelės buvo tvirtinamos ant sienų arba saugomos bibliotekoje ir kitokiose saugyklose. Vėliau „stilius“ tapo bendrinio žodžiu, reiškiančiu asmens, žmonių grupės, net tautos arba epochos elgesio, bendravimo, kultūrinio ar kitokio reiškinio būdingos sistemos, savitumu.

Šriftas (vok. Schrift) – tai garsinio rašto grafine forma. Šriftas yra vienas iš pagrindinių bet kurios vizualinės reklamos bei informacijos elementų. Netgi išraiškingiausia saldinių etiketė arba saldinių rinkinio dėžutės įpakavimas papildomi šriftu. Vizualinę informaciją etiketėje sustiprinti padeda naudojamas kontrasto principas, kuris gali pasireikšti keliariopai: šriftų dydžių kontrastas, šriftų formų kontrastas bei šrifto spalvinis kontrastas. Kontrastingos kompozicijos (pvz., tamsus šriftas ir šviesus fonas, laisvai pavaizduotos atskiros, atitinkamai paryškintos raidės ir tiksliai spausdintų raidžių eilutės, mistiniai ženklai ir dailiausias, dinamiškos formos ir ramaus šrifto eilutės) derinyje su šriftu, patraukia dėmesį neįprastu komponavimu, dinamiškumu ir veržlumu, tačiau tekstas tokiose kompozicijose suvokiamas žymiai vėliau nei etiketėje vaizduojama forma, ornamentika ar tam tikras stilizuotas veikėjas, piešinys.

Grafinėje kalboje į šriftą dėmesys atkreipiamas pakeičiant, o kartais ir drastiškai pabrėžiant šrifto dydį, spalvą, paryškinius, būdingus atskirų stilių šriftams. Kartais akcentuojamas vienas žodis, kartais atskira žodžio raidė, kartais keletas žodžių, kartais žodžių junginyje esantis pagrindinis žodis (pavadinimas), bet tai priklauso nuo bendros kompozicijos idėjos, užmanymo.

Saldainių etiketėse informacija pateikiama pakankamai lakoniškai, todėl tam tikroje vietoje šriftas akcentuojamas, siejant jį su turiniu, neblaškant dėmesio.

Atitinkamą, nuotaiką, etiketės ar saldainių dėžutės viršelio turinio proporcijos, formos ir prasmės akcentus pabrėžti padeda ritmas, raidžių, linijų, spalvų, šviesių ir tamsių plotų dėmės. Ritmas, kuriamas šrifto pagalba, gali būti statiškas ir dinamiškas, ramus ir judrus, netgi originalus dėka dekoratyviai prailgintų atskirų raidžių dalių, keičiant pačias šrifto dalis, derinant tiesius ir pasvirusius šriftų elementus.

Vienas iš svarbiausių reikalavimų keliamų šriftui saldainių etiketėse – skaitomumas.

Šriftas, kurio raidžių forma panaši į stačiakampius – nuobodi. Gotiškasis šriftas – sunkiai įskaitomas. Antikvos – sudėtingo ir įvairaus ritmo, čia kiekvienos raidės grafika paprasta, bet labai apgalvota ir individuali, gerai įskaitoma.

Vienodo ilgio, vertikaliai sukomponuotos eilutės, kuria griežtą eilučių junginį, o etiketėje toks šriftas atrodo ramus, išlaikytas, pastovus ir statiškas. Saldainių etiketėse šriftą stengiamasi išdėlioti trumpomis eilutėmis, nes ilgos eilės sunkiai skaitomos, mat kuo daugiau ženklų vienoje eilėje, tuo skaitančiojo dėmesys silpsta, o informacijos suvokimas mažėja. Retas kuris vartotojas baigia skaityti rašytinę informaciją apie saldainio sudedamąsias dalis, esančios saldainių rinkinio kitoje, ne „titulinėje“, pusėje. Manoma, kad teikiama informacija gerai suvokiama ir priimama, jei informacijų ženklų kiekis vienoje eilutėje neviršija 50 – 60 simbolių.

Įmanrus, gausiais puošybiniais elementais išmargintas šriftas saldainių etiketėse sutinkamas pakankamai retai, nes mažame plote jis apsinkina skaitomo teksto suvokimą, o ir teksto skaitymą. Retais atvejais, dažniausiai ant saldainių rinkinio dėžutės viršelio vartojama vienos labai puošnios raidės ir šrifto kompozicijos derinimas su minimaliu lydimosios grafikos elementų skaičiaus panaudojimo galimybe.

Harmoningos teksto kompozicijos darnai palaikyti labai svarbus didžiųjų ir mažųjų raidžių aukščių santykis. Etiketėse (kaip ir kituose reklaminiuose leidiniuose) dažniausiai naudojamas šių raidžių aukščių skirtumų santykis 3:2. Naudojant santykį 2:1, tekstas būna šviesesnis, o 4:3 – tamsesnis.

Lengvam šrifto skaitomumui labai svarbu numatyti atskiro elemento (ar atskirų elementų) svarbą, kurią reikia išreikšti teksto dalių tarpusavio santykiu.

Eilutė ar atskiras žodis lengvai skaitomas, jeigu tarpai tarp raidžių yra optiškai vienodi, o tarpai tarp eilučių nėra didesni nei pats raidės aukštis. Lengva skaityti žodį ar tekstą parašytą kontrastingu baskerville šriftu. Beje, trumpa eilutė parašyta helvetica šriftu taip pat lengvai skaitoma.

Didelė kompiuterinių šriftų įvairovė šiandien suteikia didžiulę laisvę vizualinės informacijos kūrėjams. Jei periodiniame leidinyje šriftas turi būti tik funkcionalus, šiuolaikiškas ir lengvai perskaitomas, tai saldinių etiketėse, nors ir išlieka aiškus įskaitomumo reikalavimas, tekstas dažnai interpretuojamas ir apipavidalinimas taip, kad trauktų potencialaus vartotojo dėmesį, kad būtų netikėtas – čia, kaip niekur kitur, jis pirmiausia suvokiamas optiškai ir tik po to yra skaitomas.

Kartkartėmis pasitaiko, kad dėžučių įpakavimo viršelyje raidės pakreipiamos ir apverčiamos, nesilaikant eiliškumo, kad net sunku perskaityti ir suprasti žodžio prasmę. Toks komponavimas būna netikėtas, originalus, taip sustiprinamas optinis efektas. Būtent tai dažnai ir sudomina vartotoją.

Yra keletas būdų, kurie naudojami komponuojant šriftus ir siekiant sukurti harmoningą galutinės produkcijos variantą. Visų pirmiausia, tai paprasčiausias – simetrinis teksto komponavimas, kai tekstas išdėstomas tolygiai, kvadratu arba stačiakampiu, išskiriant svarbiausius žodžius ar žodį (pavadinimą) iš bendrų eilučių spalva, dydžiu. Tokia šriftinė kompozicija atrodo rami ir stabili, o plačios paraštės atrodo lyg rėmas. Kartais šį simetriškumą pabrėžia simbolis ar kitoks akcentas pačiame kompozicijos centre.

Asimetriškas teksto išdėstymas sukuria gyvos ir dinamiškos kompozicijos įspūdį, kai teksto eilutės glaudžiasi prie kairiojo ar dešiniojo etiketės krašto. Svarbiausias šriftas tuokart komponuojamas arba etiketės viršutinėje dalyje arba, priešingoje, teksto eilučių išdėstymo pusėje ir išryškinamas skirtinga spalva, raidžių dydžiu arba abiem būdais iškart. Simetriškas tekstas etiketėje gali būti sukomponuotas iš kelių skirtingų dalių. Šriftai priklausomai nuo informacijos svarbos, pabrėžiami skirtingu dydžiu ir spalva. Dar galimas simetriškos kompozicijos projektavimas, kai vienoje etiketės pusėje patalpinamas tekstas, o kitoje simbolis, piešinys ar nuotrauka.

Galimas dar vienas – laisvas – teksto komponavimas, kai kūrėjas šriftą komponuoja intuityviai, savo gebėjimų dėka.

Nepaisant to, koks teksto komponavimo būdas yra taikomas, šriftas, jei nenaudojama kitų grafinių išraiškos priemonių, saldainio etiketės paviršių užpildo maždaug tolygiai, popierėlio apačioje palikdamas didesnę tuščios erdvės tarpą, nes, priešingu atveju, jei tarpai viršuje ir apačioje būtų vienodi, tekstas optiškai „nusėstų“ žemyn.

Įstrižai iš kairės į dešinę ir į viršų kylantis kampuotas šriftas, perteiks dinamiškumą, judesį ir optimizmą, o įstrižai žemyn – nuovargį. Taip parašytą tekstą dažniausiai sunku skaityti ir suvokti.

VI. Spalvos vaidmuo saldainių etiketėse (Spalvų psichofiziologinės savybės. Spalvų deriniai saldainių etiketėse. Spalvos santykis su kompozicijos harmonizavimo elementais)

Norėdami pažinti mus supantį pasaulį, turime priimti, apdoroti ir pasirinktinai įprasminti gausybę informacijos. Pirmiausia, įvairius mūsų kūną veikiančius dirgiklius paverčiame nervine informacija, kuri pasiekia smegenis. Ten ji apdorojama, tvarkoma ir įprasminama.

Dalis genialumo, kuri mes priimame kaip savaime suprantamą, yra mūsų kūno gebėjimas vienos rūšies energiją paversti kita. Mokslo požiūriu mūsų akis veikia ne spalvos, o elektromagnetinės bangos, kurias mūsų regos sistema priima kaip spalvą. Mūsų regos jutimai padeda apibūdinti du fiziniai šviesos požymiai : 1) šviesos bangos ilgis, t.y. atstumas nuo vienos bangos iškylos iki kitos lemia jos atspalvis (spalvą, kurią mes matome, pvz., žalia ar mėlyna). 2) šviesos stipris turi įtakos skaisčiui. Nors regimos šviesos spektrą sudaro įvairių ilgių bangos, mes, žmonės, linkę matyti keturias pagrindines spalvas: raudoną, žalia, geltoną ir mėlyną – violetinę. Mes matome spalvotą pasaulį ir dar tokią spalvų įvairovę. Galime atskirti apie septynis milijonus skirtingų atspalvių.

Spalva – labai aktyvi, plati ir beveik neišvengiama kompozicijos priemonė. Spalva daro poveikį objekto dydžiui, jo proporcijoms, optiniam kontrastui, ritmui bei fiziologiniam, psichologiniam, estetiniui suvokimui ir funkciniam pritaikymui. Todėl ji tapo biologų, fizikų, chemikų, filosofų, dizainerių ir dailininkų diskusijų objektu. Spalva reikšminga ne tik menininkui, bet ir paprastam žmogui. Jam nuo antikos laikų sukurta daug spalvos teorijų..

Visos spalvos skirstomos į dvi grupes: achromatinės ir chromatinės. Achromatinės – tai balta, juoda ir pilka su visais atspalviais. Chromatinės – tai spektro (raudona, orandžinė, geltona, žalia, žydra, mėlyna, violetinė ir kitos spalvos bei jų atspalviai).

Pagal šilumos ir šalčio įspūdį spalvos grupuojamos į šiltas ir šaltas.

Spalvas veikia ir optinė apgaulė, kai ta pati spalva ant skirtingo fono įgyna jo atspalvį.

Spalva turi ir savo svorį. Jos skirstomos į sunkias ir lengvas.

Spalva ir forma – bene opiausia ir įdomiausia kompozicijos problema. Spalva pabrėžia formą arba ją niveliuoja. Spalvų grožis atsiskleidžia tik per spalvų harmoniją (vadinamą koloritu), jų dėsniais. Jų samprata siejama su istorinio laikotarpio tradicijomis, filosofija, ideologija ir mada.

Pagal tradicijas spalvos turi simbolinę prasmę. Ypač spalva susimbolinta Rytų šalyse, kur ji yra siejama ne tik su žmogaus būsenai, bet ir su metų laikais, medžiais ir pan. Viduramžiais krikščionių religija sukūrė „dieviškų“ spalvų kanonus.

Spalvos turi poveikį tiek žmogaus psichologinei, tiek fiziologinei būsenai.

Raudona spalva – labai stiprus stimulatorius. Psichologinis raudonas spalvos poveikis stimuliuoja jausmus, įkvepia pasitikėjimą savimi. Mūsų pasąmonėje ji asocijuojasi su religiniu aukojimu, agresija, karu, aistra. Raudona – gyvenimo jėgos, nervinio aktyvumo ir sėkmės siekimo spalva, rodo poveikį nugalėti, lyderio savybes, kūrybinį pradą ir aktyvumą.

Oranžinė spalva, sukelia malonias svajas. Ji yra proto ir žinojimo simbolis, kai kur oranžinė siejama su agresyviais jausmais.

Žalia spalva – labiausiai ramina iš visų spalvų, todėl labai tinka nerimą jaučiantiems žmonėms. Ši spalva sukelia pasitikėjimą savimi, įkvepia naujas idėjas, siejama su apsauga ir gyvybe.

Žydra spalva – ramina, švelnina atsiradusius svyravimus, mažina susierzinimą, neigiamas emocijas, siejama su švara, palaikymu.

Violetinė spalva – susijusi su simpatinėmis nervų sistemos funkcijomis, emociniu nuovargiu. Su tokia spalva asmuo ieško kontaktų jausdamas emocinį nuovargį, žmogus tarsi sako: „Man reikia pailsėti“.

Geltona siejama su energija, saule, šviesa, ateitimi, naujumu, nepaprastumu. Dėl to ši spalva signalizuoja svetingumą, dosnumą, komfortą, asocijuojasi su džiaugsmu.

Tačiau geltonos ir juodos spalvos derinys signalizuoja pavojų (primena bitės, širšės, tigrų dryžuotumą).

Mėlynos spalvos apsuptyje žmonės jaučiasi ramesni, ji sumažina pulsą ir kraujospūdį. Mėlyną spalvą lengva mėgti – ji labai komfortabili: ramina ir guodžia, sukelia gerovės pojūtį. Ji laikoma profesionalumo, verslo ir autoriteto simboliu.

Pasak J.W.Goethe, „spalvos veikia sielą, jos gali sukelti jausmus, emocijas ir mintis, kurios mus ramia arba jaudina, liūdina arba džiugina“³⁷.

Saldainio etiketės vaizdo bei informatyvumo kokybė ir efektyvumas priklauso nuo jų bendro spalvinio sprendimo.

Paprasčiausias spalvos pritaikymo būdas – juodą užrašą talpinant spalvotame arba neutraliame fone, tačiau tokių atvejų nėra daug, pvz., saldainio etiketė „Juoda balta“.

Kadangi etiketės ar dėžutės apipavidalinamo fono poveikis, yra ribojamas, todėl informatyvioji plokštumos plotas čia gali būti:

1. optiškai gerokai mažesnis už fono plokštumą;
2. optiškai lygus fono plokštumai;
3. optiškai dominuojantis fono plokštumoje.

³⁷ R.Kučinskienė. Dailės terapija.

Nepaisant, kad spalvų vertinimo kriterijai priklauso nuo epochos, aplinkos, vyraujančių mados tendencijų, kultūros ir technikos lygio, pirmoji atsiradusi etikečių spaudoje spalva buvo juoda su visais pilkais atspalviais. Raudonas spalvos vartojimas turi būti saikingas, derinant jį su juoda ir pilkos spalvos tonais. Spalvų derinimo dėka galima pasiekti harmonijos, kontrasto, ritmo ir judėjimo.

Senai pastebėta, kad yra spalvinių derinių, kuriuos žmonės vertina, kaip harmoningus, malonius ir gražius, tokie labai dažnai sutinkami etiketėse, pvz.:

1. raudona ir oranžinė;
2. oranžinė ir geltona;
3. mėlyna ir žalia;
4. melsva ir violetinė.

Saldainių etiketėse pakankamai dažnai sutinkami ir kiti švelnių, pastelinių spalvų deriniai, kurie maloniai veikia galutinės produkcijos vartotoją.

Spalviniai kontrastai labai dažnai naudojama saldainių etiketėse, siekiant greičiau patraukti dėmesį netikėtumu. Kontrastingos spalvos yra: raudona – žalia, oranžinė – melsva, gelsva – mėlyna. Kontrastingos spalvos paryškina viena kitą, ir toks derinys dažnai būna efektingas, pateisina produkcijos užsakovų ir vartotojų lūkesčius. Būdamos viena šalia kitos dvi kontrastingos spalvos, sumažina viena kitos spalvingumą, „prigesina“ ryškumą. Balta spalva raudoname fone pagelsta ties jų abiejų susikirtimo vieta, o šviesiame fone tamsi spalva mažiau spalvinga nei juodame. Ir, priešingai, juodos spalvos šriftas baltame fone yra dar juodesnis.

Grynos spalvos geriau dera su juoda ar balta, o spalvos, turinčios pilkų priemaišų, geriau dera su pilkomis.

Yra pastebėta, kad labiausiai krinta į akis:

1. juodas šriftas geltoname fone;
2. žalias šriftas raudoname fone;
3. raudonas šriftas balta fone;
4. baltas šriftas juodame fone.

„Garsus prancūzų reklamos dizaino autoritetas Gerord’as Caronas teigia, kad, skirtingai nuo subtilaus ir elegantiško prancūzų stiliaus, amerikietiškas pasižymi rėksmingumu, ryškiomis, akį režiančiomis spalvomis, laisvu, netikėtais grindžiamu komponavimu. Jis skirtas mažiau išlavinto skonio masiniam vartotojui. Toks stilius Lietuvoje populiarus ir, deja, skatinamas. Jam nereikia rimtesnio profesionalumo, kurio dabar neretai stinga.

Jau senai žinoma ir tyrimais įrodyta, kad rėksmingos, ryškios spalvos, daug „blizgančių“, nereikalingų detalių, patraukia žemo išsilavinimo ir savos nuomonės neturinčius asmenis. Subtilios, derančios spalvos traukia intelektualesnės visuomenės pusę, tenkina jos poreikius.

Kartkartėmis pasitaiko, kad prekių, t.y. saldainių etikečių ir dėžučių apipavidalinimas, „patraukia akį“ ir atkreipia vartotojų dėmesį absurdo motyvais, siužetais, o, kartais net nesuvokiamais kraštutinumais. Kakofoniško neskoningumo gausėja. Saldainių etiketėse vis dažniau pastebima nederančių spalvų tarpusavio deriniai, kurie savo rėksmingumu, akį rėžiančiomis spalvų kontrastais, slopina jautrumą, neigia subtilumą. Spalvų agresyvumu siekiama patrauti žiūrovo – vartotojo dėmesį. Tai ne emocionalus lavinimas, o psichologinis žmonių protų spaudimas. Taip dar kartą pasireiškia neigiama įtaka lavinimui.

Ryškios, akį rėžiančios spalvos patraukia dėmesį, tačiau netinkamai ir per gausiai naudotos blizga, bet esminę ir pagrindinę mintį nuslopina. Žinoma, ji „randama“, tačiau į ją atkreipiamas tik „antraeilis“ dėmesys, „pirmąjį“ užgožia spalva savo ryškumu rėžianti akį ir išskirianti iš aplinkinių.

VII. Šokolado plastiškumo ir formos sintezė (Trumpa šokolado istorija. Šokoladinės skulptūros, kompozicijos, paveikslai)

Mus veikia didelė gamtinė jėga, neapsakomi pasaulio toliai, praeities ir įsivaizduojamos ateities begalybė. Šokoladinės kompozicijos kūrybos procesas nukreiptas ne į paprastą reiškinių įvairovės atspindėjimą, bet labiau į jų skleidimosi priežastis, prigimtį. Ieškoma pirmapradė forma, o joje slypinti (nujaučiama) pasaulio vyksmo galimybė tampa pagrindine realybe, kūrybine minties atmaina. Materializuoti šį dvasinį žmogaus ir pasaulio santykį mene galima tik forma.

„Skulptūrų atsirado III tūkst. pr. Kr. Ji buvo susijusios su architektūra. Pirmosios atskirai statomos figūros buvo sukurtos antikinėje Graikijoje. Kadangi ankstyvoji krikščionybė nepripažino apvaliosios skulptūros, iki X a. buvo kuriami daugiausia reljefai. Krucifiksas buvo vienintelė krikščioniškos dailės apvalioji skulptūra. Viduramžiais vyravo architektūrinė plastika. Renesanso laikais, sekant graikų ir romėnų antika, vėl paplito atskirai statomos statulos. Portretinė, antkapinė skulptūra ir paminklai rodo išties padidėjusią individo reikšmę. Baroko epochoje bandyta skulptūrą jungiant su tapyba ir architektūra kurti menų sintezės kūrinius. XIX a. plačiai paplito paminklai. Prie šiuolaikinės skulptūros ištakų stovi dailininkai, sukūrę puikių skulptūros darbų (pvz., A.Rodenas) XX a. buvo kuriamos ir daiktiškosios, ir abstrakčios skulptūros. Taip kaip paveikslai žiūrovui pateikiami įrėminti; skulptūros eksponuojamos ant postamentų, nišose, edikulose arba po baldakimais“³⁸.

Senųjų formų skolinimasis ir jų atgaivinimas vėlesniuose istoriniuose stiliuose nebūna atsitiktinis, o sąlygojamas daugelio aplinkybių. Meno raida yra cikliška. Archaiškos formos ne perkeliamos, o perkuriamos. Jos paklūsta bendrajai stiliaus morfologijai, savotiškam istorijos ritmui. Formų raidoje vyksta sudėtingi judesiai. Kartais jos pakartojamos, kartais perkuriamos ar jautriai įvedamos į kito stiliaus „rėmus“. Meno raidos ciklai neišėina, neišsibaigia, o įgauna savitus, tiesa, dažnai sunkiai beatpažįstamus, pavidalus vėlesnių laikų kūryboje. Ir tuomet galimas nuodugnus to meto meno ir kitų civilizacijų bei kultūrų ryšių pažinimas. Meno formos yra sąlygojamos dvejopai. Jos priklauso nuo tos aplinkos, kurioje atsirado, ir nuo tos, kurioje buvo perkurtos.

Ižymus botanikas Karlas Linėjus (1707 - 1778), suteikęs gausybei augalų rūšių mokslinius vardus, labai mėgo gerti šokoladą. Tad ir kakavmedį, iš kurio vaisių jis gaminamas, pavadino labai garbingu „Theobroma cacao“ (iš lot. k. „dievų maistas“) vardu.

³⁸ Universalus meno žodynas. Nuo seniausių laikų iki dabarties. P 415

Archeologiniai eksponatai, rasti kapavietėse, rodo, kad jau 1500 - 400 m. pr. Kr. klestėjusių majų ir actekų valstybių didžiūnai genčių švenčių ir didžiųjų apeigų metu mėgavosi šokoladu. Šalia daiktų, kurie būdavo įdedami kaip labai svarbūs į kapavietes jų laimingo pomirtinio gyvenimo tąsai, randami ir puošnūs puodukai šokoladui gerti, o sieniniuose piešiniuose vaizduojamas šio gėrimo paruošimas.

Actekų imperatoriaus Tenochtitianas kakavmedžio ankštis kaip brangiausią dovaną veždavosi į tolimos Šiaurės ir Vakarų Amerikos žemyno valstybes, kur taip pat buvo mėgiamos ir populiarus šokoladas. Čia jis atstodavo net pinigus.

Metrasčiai byloja, kad 1502 m. po sėkmingo žygio į Ameriką, Kristupo Kolumbo žmonės kakavos pupelių pirmąkart atvežė į Europą. Tačiau išlepusio skonio Ispanijos didikams toks „kartusis vanduo“ – šokolado gėrimas – nepatiko. Iš kakavos pupelių gaminamas gėrimas pasiekė ir vienuolynų virtuves. Netrukus ispanų vienuoliai sumanė „pagerinti“ šį gėrimą – pasaldino jį medumi. Taip atsirado geriamasis šokoladas, ilgam užkariavęs ne tik ispanų, kurie jo ruošimo paslaptį saugojo per 100 metų, bet ir visas Europos aristokratų širdis.

Daug kas bandė išgauti iš ispanų šokolado gaminimo paslaptį, tačiau tai pasisekė tik 1606 m. gudriam italui iš Florencijos Antonio Carlotti. Nuo tada vos ne visuose Europos dvaruose nė viena puota ar žirgų lenktynės bei kiti renginiai neapsiejo be šokolado gėrimo. Šalia kavinių kūrėsi ir specialios šokoladinės, kuriose tikrai netrūko turtingų lankytojų.

Europiečiai paėmę į savo rankas šokolado gaminio technologiją, nenusiramino, jie intensyviai darbavosi toliau. Jau XVIII a. viduryje Europoje pradėjo veikti pirmieji šokolado fabrikai, tačiau juose šokoladas dar vis buvo gaminamas pagal senas technologijas, t.y. buvo labai riebus. Tik XIX a. (1828 m.) olandas C.J. van Houtenas sudarė būdą riebalams išspausti iš kakavos ir pirmas pagamino kakavos miltelius. Tuoj po to anglas Josephas Fry pagardino šokolado masę cukrumi, o šveicaras Danielė Peteras 1875 m. pirmas pagamino pienišką šokoladą, į jo masę įdėdamas kondensuoto pieno. Greitai buvo pradėtos gaminti ir pirmosios šokolado plytelės, kurių gaminio technologija mažai pakitusi išliko iki mūsų dienų.

Didžioji šokolado pramonė susikūrė po 1879 m., kai Radoefas Lidtas sugebėjo pagaminti vientisos konsistencijos šokolado masę, iš kurios buvo pradėti formuoti labai įvairūs šokolado gaminiai. Ir dabar didžioji dalis kakavos masės skiriama šokoladui gaminti. Į kakavos masę įdėjus cukraus, gaunamas juodasis šokoladas, cukraus ir pieno miltelių – pieniškas šokoladas. Abiejų rūšių šokoladas gali būti papildytas įvairiaisiais įdarais – riešutais, razinomis ar kitais sausais vaisiais. Neseniai pasirodęs baltasis šokoladas gaminamas iš kakavos sviesto ir miltinio cukraus.

Šiuolaikinė šokoladinė skulptūra stebina savo formų įvairove, netikėtu įprastų temų interpretavimu. Šiuolaikiniai šokolado kompozicijų skulptoriai platesniu žvilgsniu aprėpia skirtingų skulptūrų tarpusavio santykius ir ryšius su tam tikro laikmečio stilistika. Šis formos pobūdis dažnai neteisigai sutapatinamas su menišku apsisprendimu realybės atžvilgiu. Bet kurios šokoladinės skulptūros ar kompozicijos idėja turi būti atpažįstama ir suvokiama.

Skulptoriai žvilgsniu aprėpia skirtingų civilizacijų ir kultūrų palikimą, daug ką perima bei perkuria, bodisi regioniniu uždarumu. Pamažu užmezgami keistoki ryšiai tarp senųjų autorių, gyvenusių praėjusiose epochose ir mūsų amžininkų. Gerai žinomi klasikiniai kūriniai, dabar tampantys interpretacijomis, darosi aktualesni ir vis populiariesni. Menininkai sukuria tokių kūrinių, kurie interpretuoja ne gyvenimo įvykius ir situacijas kaip kadaise ir kaip tai būna pasirinktuose kūriniuose, bet iliuzinę paties meno tikrovę – estetinę tikrovę. Interpretaciniai kūriniai, kurių šiandien gausėja, verti dėmesio kaip naujadarai.

Apskritai įvairios šokoladinės kompozicijų variacijos atsiranda neatsitiktinai, grynai atskirų individų (naujos produkcijos linijos užsakovu) pastangų dėka. Naujosios (šokoladinės) skulptūros atstovai ne tik sugeba sukurti naujadarą, bet ir moka deramai pasinaudoti jau egzistuojančia pačios kultūros medžiaga. Kartais jiems ne mažiau svarbu iš esamų vaizdo elementų sudaryti naujas jo variacijas. Taip kuriamos kažkuo giminingos, panašios į tradicines ir drauge skirtingos formos, todėl naujajame kūrinyje kartais sunku atrasti kokio nors etapo pradžia ir pabaigą. Seni ir nauji reiškiniai daro įtaką vieni kitiems.

Senųjų meno elementų panaudojimas skulptūroje pateikiamas tik tada, jei jie nėra savitiksliai ir tarnauja naujo kūrinio idėjai, jei jie plyksteli metaforoms būdinga šviesa ir pagyvina suvokimą.

Senovės Amerikos dekoru užuomazgos randamos jau 1200 – 900 m. Kr. I tūkst. pr. Kr. almekų (pačių ankstyviausių Mezoamerikos kūrėjų) dėka, išskyla pirmieji ritualiniai centrai La Ventoje ir Tres Sapotese. Čia statomos piramidės – akmeniniai paminklai. Jie puošiami mitologinio ir religinio turinio reljefais. Teotihuakano mieste išskiria šventyklą dievui Kecalcoatliui (išliko tik piramidinis pagrindas). Fasadas ir pagrindinių laiptų baliustrada puošta dievų skulptūrinėmis galvoms. Freskose vaizduojamas valdovų kultas, žyniai, dievai ir gyvūnai.

I – IX a. Amerikoje suklesti naujos civilizacijos. Laiptuotos piramidės puošiamos reljefais. Piramidžių viduje prabangios vadovų kapavietės dekoruotos reljefais ir pandomis, „pasakojančiomis“ apie valdovų gyvenimą. Inkai (XI – XVI a.) puošybinais elementais pasižymi saikingumu. XIV – XVI a. actekai vartojo piktagrafinį raštą su hieroglifų elementais. Šventyklas ir rūmus puošė reljefais ir piešiniais.

Šokoladinėse skulptūrose dominuoja sąmoningai pasirinktas ir puoselėjamas konstruktyvus požiūris į skulptūros tradicijas, būdingas atitinkamoms tautoms, į tylų gyvybingųjų struktūrų skleidimąsi amžinosios gamtos stichijose, mokėjimą atrinkti tai, kas skamba mums čia ir dabar, nors pastarosios ateina iš giliausios praeities: Senovės Egipto, magiškos Meksikos, tolimosios Japonijos, paslaptingos Afrikos ar archajiško lietuvių liaudies meno.

Yra nemažai skulptūrinių kompozicijų, kurioms būdinga abstrakčios formos. Šiuose kūriniuose, kuriems yra svarbi alegorinė, simbolinė, semantinė reikšmė, poveikį vartotojams daro formų masės, faktūros, tiesių santykiai, dinamiški rakursai, kuriantys vidinę įtampą. Kartais tokios kompozicijos gimsta įtakojamos literatūrinių asociacijų. Skulptūrinės kompozicijos pasižymi tokiomis pačiomis savybėmis kaip ir visi kiti meno kūriniai: statika, monumentali ir geometrizuota forma gali transformuotis į lengvą ir ažūrinę, o dėl nepalaujamo šviesos ir šešėlio žaismo jos paviršiuje, gali atrodyti dar labiau plastiška ir grakšti. Skirtingų geometrinių formų ir paviršiaus faktūrų dermė, organiškai papildo viena kitą, kartu „atveria“ kūrėjo sumanymą.

„Ir dabartiniame mene nesilpsta įvairūs geometriniai ieškojimai. Jau nuo antikos laikų, ypač musulmoniškų tautų kultūroje, geometrijai buvo teikiamas reguliuojamasis vaidmuo, kuriant įvairias regimąsias formas. Moksle geometriniai ieškojimai aprėpia tiek atomo, tiek universumo struktūrą. Bet šiuolaikiniam menui (nors ši sąvoka gan apytikrė) jie rūpi. Kai kurie dailininkai: P.Mondrianas, V.Vazarelis ir kompozitoriai J.Ksenokis (I.Xenakis), iš dalies netgi Dž.Keidžas (J.Cage) geometriją laiko vos ne svarbiausiu meno atradimų šaltiniu“³⁹.

Pasak B.Paskalio, išlavintas geometrinis jausmas, kurį turi toki gražu ne visi žmonės, liudija jų sielos subtilumą. Mūsų amžiaus pabaigoje sustiprėjo geometrinių konstrukcijų ieškojimo tendencija. Ją kurstė kubistai ir ekspresionistai. Paprasčiausiais tos darnios struktūros elementais jie laikė taisyklingas geometrines figūras arba gan taisyklingas formas – laisvai išdėstytas ir nesuvaržytas kokių nors griežtesnių geometrinių reikalavimų.

Konkreči forma nėra tokia svarbi – labai svarbu jos proporcija ir derėjimas prie aplinkos. Forma sukuria ir emociją. Pasak kinų išminčių, visų dalykų esmė slypi jų nuolatinėje kaitoje. Permainos turi du veidus kaip, kad gyvenimas ir mirtis. Bepormis daiktas įgyja formą, bet kokią formą turinis daiktas, priešingai, išnyksta. Naudojama medžiaga suteikia formai charakterį. Dažniausiai pati formos plastika atsiranda tik iš konkrečios medžiagos, jos faktūros, matmenų, spalvos ir kitų savybių. Natūralios formos tarsi įeina į mus ir į mūsų apliką mums to specialiai nedarant. Šviesa ir forma tarsi vienalytis reiškinys. Būtent šviesa padeda formai suteikti nuotaiką,

³⁹ A.Gaižutis. Kultūros vertybės ir erzacai. P. 180

išryškinti medžiagiškumą. Krentantys šešėliai gali visiškai pakeisti pačią formą ir sukurti ją iš naujo. Šviesos įtaka formos tektonikai yra tiesioginė, jeigu ją suvokiame vizualiai (akimis).

Įvairios šokoladinės skulptūros ar abstrakčios kompozicijos dažnai būna teminės. Kartais gaminamos pagal specialius užsakymus. Nieko nebestebina prekybos centrų lentynose stovinčios šokoladinės Senelių Šalčių skulptūrėlės. Tačiau ne vienas nustemba akis į akį susidūręs su subtiliai, itin kruopščiai atliktu saldžiu kūrinium.

Šokoladinėse verpstėse atsikartoja tie patys lietuvių liaudies kūrybai būdingi ornamentai (ratai, šakutės, paukštukai, lapeliai, kryžiukai ir t.t.)

Nemaža dalis skulptūrų labai realistiškos: dviejų žuvų kompozicija (aiški kompozicija, ryškiai pabrėžtos dekoratyvinės žuvies detalės – žvynai, pelekai, žiaunos ir akys. Pati kompozicija šiek tiek dramatiška – dėl neįprastais rakursais išlinkusių atskirų žuvų figūrų).

Dvivieta lova su čiužiniu ir dviem pagalvėmis. Lova atrodo labai realistiškai dėl šio kūrinėlio gamybai panaudotų skirtingų šokolado rūšių – juodojo šokolado lovos karkasui, pieninio ir baltojo šokolado derinys – čiužinys ir pagalvėlės. Skirtingų rūšių šokoladų dėka sukuriamas dekoratyvus čiužinio ir pagalvėlių „užvalkalo“ raštas.

Gana tiksliai, tačiau dekoratyviai sukurtas tilto per upe ir tam tikro gamtovaizdžio vaizdas. Tiltą laiko vertikalių kolonų eilė. Tiltu kompozicijoje stipriai pabrėžta konstrukcijos svarba. Ji yra priešprieša gamtovaizdžio motyvui (keletui „krūmų“ ir „medžių“, „upės“). Gamtovaizdžio fragmentas gana abstraktus, nedetalizuotas. Šiuo atveju, upė rami, tolygiai „tekanti“; neblaškanti ir neatitraukianti dėmesio. Upė ir tam tikri tilto elementai išskirti – pienišku šokoladu – kita spalva. Likusi kompozicijos dalis iš juodojo šokolado.

Stebina labai kruopščiai išryškintos malūno čerpės, kaminas, ratas, sukantis „vandenį“ šokoladinėje „Malūno“ kompozicijoje.

Yra tam tikros progoms skirtas šokoladinis suvenyras, pvz., „Ąsotis“, skirtas gimtadieniui arba višta, skirta šv. Velykų šventei.

Abstrakčios kompozicijos išsiskiria savo nenuspėjamumu, išraiškingai pateikiamais statiškų ir dinamiškų formų deriniais, ritmu, apgalvota kompozicija, griežtų ir minkštų formų kaita. Čia taip pat naudojamos kelios spalvos – kelių skirtingų šokoladų rūšys.

Pagal specialų užsakymą gaminamos šokoladinės kompozicijos, vaizduojančios atskirų įmonių firminius ženklus, logotipą, pvz., „Mažeikių nafta“, „Rūta“.

Įdomesnėmis formomis išsiskiria atskiri desertiniai saldainiai, kurie įgauna „kekso“, kriauklės, lašo, „ežiuko“, kubo ir kitokias formas.

Šokoladinės skulptūros papildomai išryškinamos kitos rūšies, o kartu ir kitos spalvos, šokoladu, spalvotu glaistu, šokolado drožlėmis, papuošiami sudėtinėmis dalimis – razinomis, riešutais, vafliais, kokoso drožlėmis, marcipanais, karamele, vaisiais ir t.t.

Populiariu tampa avangardinis madų šou, kur pristatomi drabužiai, gaminami iš šokolado. Tokio pobūdžio „drabužiai“ gaminami iš specialios sudėties šokolado, kuris netirpsta nuo žmogaus kūno temperatūros.

Kūrybinio proceso ir konkretaus meninio rezultato santykiai labai sunkiai nusakomi. „Atlikimo meistrystė (vadinamasis profesionalumas) ir meniškumas dažnai nesutampa. Tikras profesionalumas – tai plastinio mąstymo pobūdis, sugebėjimas suteikti tam tikras realybes išgyvenimui, konkrečią medžiaginę formą. Forma, kuri teatspindi tik išorinį vaizdą, nepalies vidinės reiškinių prigimties“⁴⁰. Nieko neturėtų stebinti, kad daugiau laiko sugaištama ieškant tokios plastinės formos, kuri tikrovę išreiškia dvasiškai. To fakto neįvertinus, dominuos medžiaga. Neįvertinus dvasiškumo, užmanymo idėjos būtinumo, kūryba sumaterialėja, į pirmą vietą iškeldama neadekvatų pasaulio supratimą. Vertinant šokoladinių kompozicijų plastinę formą kaip žmogaus, kūrėjo, dvasios atspindį, galima tikėtis, mūsų būties įprasminimo. Pati forma kūryboje nėra atskira nuo būties veiksmo ar reiškinių: kaip visa telpa joje, taip per ją ir reiškiasi.

⁴⁰ A. Andriuškevičius. Lietuvių dailininkai – apie dailę. P. 315

VIII. Savybės, būdingos etikečių kūrimui. Autorinės ir kolektyvinės kūrybos problema

Yra tam tikros išskirtinės ypatybės, būdingos saldainių dėžučių kūrimui ir įpakavimui. Visų pirmausia, tai vadinamoji „folija“. Ji gali būti įvairių spalvų – raudonos, geltonos, rudos, mėlynos, bet visada blizgi. Ji gali būti naudojama šriftui, t.y. pavadinimui, išryškinti; gali būti naudojami atskiriems dekoru elementams išskirti ar tam tikram „rėmeliui“ sukurti. Kompozicijai „folija“ visada suteikia netikėtumo įspūdį, patraukia dėmesį, nes jį koncentruojasi tam tikroje kompozicijos vietoje, dažniausiai centre.

Antra, vadinamasis „kongrevas“ – tam tikri, stipresni ar silpnesni iškilumai popieriuje. Jie sukuria erdvės, gylumos ar judesio įspūdį. Kongrevas dažniausiai būna fono spalvos. Kongrevo dėka kuriamas tam tikras ornamentas ar atskiri kompoziciniai elementai, dar labiau išryškėjantys šešėlių dėka. O šviesokaita, kaip žinoma, yra viena iš naudojamų kompozicijos harmonizavimo priemonių. Naudojant „folija“ kartu su kongrevu, sukuriama neįtikėtini ir stebinantys deriniai.

Trečia, saldainių dėžučių kūrime ne paskutinę vietą užima vien tik šiai sričiai būdingas koraksas, t.y. plastmasinis įdėklas, dedamas į saldainių dėžutę. Šis įdėklas gaminamas pagal specialų užsakymą. Prieš tai atrenkami saldainiai, kurie bus naudojami konkrečiam rinkiniui. Remiantis saldainių formomis, saldainių svorio norma kuriamai dėžutei, sukuriamas kompozicija koraksui.

Ketvirta, saldainių pakuotės antroje dėžutės pusėje esantys tekstai negali būti rinkti mažesniu nei 6 dydžio šriftas. Beje, čia net ir smulkus šriftas turi būti aiškiai įskaitomas.

Ko gero, kitos ypatybės jau būdingos visiems grafinio dizaino objektams, siekiant harmoningos kompozicijos įspūdžio. Tai ir rekomenduojamas skirtingų spalvų, šrifto rūšių skaičius.

Autorinės ir kolektyvinės kūrybos problema. Saldainiai – priskiriami kasdieniniams, masiškai visuomenės naudojamiems produktams. Dėl savo savybių ir dėl žmogui būdingo elementaraus pomėgio – smaguriauti, saldainiai mums yra tapę tokiau pat įprastu reiškiniu, kaip oras, lietus ar vėjas. Mes nesidomime iš kur, kaip ir koku būdu saldainiai mus pasiekia. Nesusimąstome, kodėl vienokios ar kitokios rūšies saldainiai „dingsta“ iš apyvartos, nes jų dingusiųjų, vietą netrukus užpildome naujais. Abejotina, ar kuris nors iš mūsų susimąstome, kad mėgstamo skonio saldainius atskiriame pagal jiems skirtą etiketę, kuri yra tarsi saldainio „veidas“, autorinis kūrinys. Ir kaip tik čia susiduriame su vadinamąją autorystės (arba kolektyvinės kūrybos) problema. Didžioji dalis saldainių etikečių autoriai taip ir lieka nežinomi, tik vardinių, išskirtinių, specialiai užsakomų gaminių autoriai kuria pagal autorines sutartis. Tačiau tas faktas nieko nestebina, nes masinės produkcijos sraute, kūrėjas pataikauja užsakovui. Vartotojo teismui

pateikiami tik pagal tam tikrus reikalavimus įgyvendinti užsakymai. Kūrėjai, dizaineriai, žinomi tik specialių, firminių įmonių ir fabriku, užsiimančių saldainių gamyba, vadovams ir aptarnaujančiam personalui. Žinoma, išėitis iš šios problemos visgi yra – autoriaus vardą ir pavardę (arba autorių grupės duomenis) būtų galima užrašyti saldainio etiketėje prie kitų duomenų apie saldainių sudėtį, masę, kilokolorijas ir pan., kurie yra tiesiog privalomi. Galbūt tada kistų bendras visuomenės požiūris į patį kūrėją (autorių) ir jo darbą.

IX. Firminių ženklų panaudojimo galimybės saldinių etiketėse

Reklama yra kasdien ir kiekviename žingsnyje sutinkamas reiškinys. Reklama – tai ne tik įprasti siužetai rodomi per televizorių. Tai parduotuvių vitrinos, iškabos, neoniniai užrašai, spauda, radijas, reklaminiai plakatai, skelbimai ir saldinių etiketės. Reklama saldinių etiketėse konkreti, lakoniška, tačiau patraukia dėmesį formomis, spalva, gerai apgalvota idėja. Pagrindinė tokios reklamos mažame formate funkcija – atkreipti vartotojo dėmesį ir informuoti jį apie teikiamas paslaugas, prekes. Tokio pobūdžio saldinių etiketes užsakančios įmonės tik išlošia, nes čia patalpinta informacija platinama tiesiogiai iš raktų į rankas ir yra gerai apgalvotos reklaminės kampanijos dalis.

Be viso kito, tai dar ir saldi reklama, o tai netgi labai malonu vartotojui. Norint, kad užsakymų apimtys didėtų, reklama turi stebinti. Mums malonu smaguriauti, o įmonės džiaugiasi didėjančiu pelnu.

Dizaineriai kurdami saldinių etiketes pagal specialius įmonės poreikius, visų pirma, naudojami psichologinėmis žiniomis. Saldinių etiketėse matoma informacija turi būti informatyvi. Ten esantys informaciniai objektai turi kelti susidomėjimą, traukti dėmesį nepaprastu kompoziciniu sprendimu, turi žadinti norą įsigyti tos įmonės gaminamą prekę ar skatinti pirkti tam tikras paslaugas. Tai ir yra pagrindinis reklamos tikslas ir esmė.

Esminė saldinių etiketėse sprendžiama reklaminė problema – atkreipti vartotojų dėmesį „vizualiniu skandalu“, t.y. netikėtu, lengvai įsimenančiu sprendimu.

Žmogus geriausiai įsimena trumpus, lakoniškus ženklus, simbolius, šūkius. Tam tikslui geriausiai tinka firminis ženklas. Beveik ant kiekvienos saldainio etiketės patalpinamas logotipas.

Firminis ženklas gali būti vien simbolis, atspindintis firmos veiklą. Kartais būna vien tik simbolis kartu su šriftine kompozicija arba parinktu specifiniu šriftu užrašytas pavadinimas, kartu panaudojant firminiame ženkle esantį spalvų derinį. Kartais tokiose kompozicijose atsiranda stilizuotas piešinys, kažkokio ornamento arba fonuotraukos fragmentas, kuris darniai susilieja su fono spalvomis. Firminiai ženklai, kartu su šriftinėmis kompozicijomis randami saldinių etiketėse „Santa Monika Networks“, „Nord/LB“, „Fransmass“, „Sapnų sala“, „Lietuvo avialinijos“, „Rūta“.

Paprastai tokios kompozicijos būna minimalistinės, ryškiaspalvės, lakoniškos ir atviros. Po pagrindiniu logotipu, ženklu ar šriftine kompozicija, saldinių etiketėse įkomponuojamas šriftinis informacinis blokas su besireklamuojančios įmonės kontaktiniais duomenimis – telefonais, adresu, internetiniu adresu ir pan.

X. Saldžios reprezentacinės dovanos

Daugelis šalių yra suinteresuotos organizuoti tarptautinius, prestižinius renginius, seminarus ne tik todėl, kad pademonstruotų savo gebėjimus ir pritrauktų daugybę žiūrovų. Tai puiki galimybė valstybei pademonstruoti savo nacionalines ypatybes bei formuoti ir (ar) sustiprinti šalies įvaizdį tarptautinėje arenoje. Šalį pasaulinei rinkai pristatyti galima labai įvairiai – televizijos, informacinių leidinių pagalba, prieš tai tinkamai ir tikslingai parinkus vaizdus, ornamentus, kurie akcentuoja tautos nacionalinius turtus ir vertybes.

Reprezentaciniai vaizdai perduoda tam tikroje kultūroje vyraujančius požiūrius. Nacionalinis identitetas pristato kitas tautas, žmones su savitais jų charakterio bruožais ir skirtingų kultūrų egzistavimą. Bet kuriuo atveju, šalies reprezentavimo aspektai įgyja politinį atspalvį. Ant saldinių, saldinių rinkinių dėžučių patalpinti šalį reprezentuojantys objektai esti labai įvairūs – tam tikri architektūriniai paminklai – bažnyčios, garsus visame pasaulyje Kryžių kalnas, Vilniaus senamiesčio vaizdai, atskirų miestų, universitetų fragmentai ar emblemos, garsių praeityje valdovų, karžygių portretiniai atvaizdai. Visa tai artima ir širdžiai miela.

Išvados

Saldainių etiketės kuriamos kasdien, tačiau konkrečių duomenų apie etiketės gyvavimo pradžią, pirmosios etiketės išvaizdą ar pirmąjį autorių, nėra. Meno, periodiniuose leidiniuose ar interneto puslapiuose rasta medžiaga abstraktaus pobūdžio. Padrikai pateikiama informacija tiesiog prašyte prašėsi būti surinkta, susisteminta ir glaustai pateikta. Saldainio etiketės turinys pilnas lakoniškos informacijos. Stebina, kad ribota, dvimatė plokštuma gali sutalpinti tiek atskirų kompozicinių elementų. Darnus jų tarpusavio ryšys sukuria tam tikrus kompozicinius darinius. Jų stilistikos pobūdis, gauta forma, dažnai būna jau kažkur „matyta“. Ornamentų fragmentai, spalviniai deriniai, architektūrinių objektų elementai, akcentuoja glaudų ryšį su praėjusiomis meno epochomis. Meno istorijoje yra daug kūrinių, kurių autoriai ir šiandien nežinomi. Su tokia pat problema susiduria ir saldainių etikečių kūrėjai. Tačiau abiejų reiškinių priežastys skirtingos. Pirmųjų vardai užsimiršo amžių tėkmėje. Antrieji pažymėti masinės gamybos ženklai. Saldainių etiketės, atlaikiusios masiniam tiražavimui keliamų reikalavimų našta, lieka mažais ir visuomenei prieinamais meno kūrinėliais.

Į saldainio etiketės turinį žvelgiama per kultūrinę meno paveldo prizmę. Ornamentai, įvairios organiškos jų formos ir motyvai saldainių etiketėse sukurti remiantis jau egzistuojančiais kūriniais - pirmtakais, todėl meno istoriją galima traktuoti kaip „formų geneologinį medį“. Saldainių etiketėse pateikiamas savitai ir naujai suvokiamas buvusių civilizacijų palikimas. Simbolių kupina praeitis, kūrėją nuolat vilioja, stebina ir įkvepia kūrybai.

Saldainių etikečių kūrybai nemažą įtaką turi tautodailė. Liaudies menas – daugiasluoksnis ir sudėtingas kultūros reiškinys, su jam būdingais ornamentų motyvais, stilistika ir spalva, perteikiama saldainių etiketėse. Tautodailė turėdama glaudų ir betarpišką ryšį su kultūra, atstovaujanti materialistinę ir vartotojišką visuomenę, geba perteikti mūsų kartai senolių požiūrį į gėrio ir grožio vertybes. Dar yra likusių vienetinių saldainių etikečių pavyzdžių, pabrėžiančių tautodailės baltiškąsias ištakas ir jų savitumą.

Menas atsirado istoriškai susiklosčius tam tikroms aplinkybėms, o formų gyvavimas ir jų įvairovė paklūsta tam tikrai tvarkai, stilistinei vienovei. Šokoladinės kompozicijos ir skulptūros – dar viena priemonė nustebinti ir priversti suklusti vartotoją. Kūrėjas save išreiškia per stilių. Įgyvendindamas užsakovų keliamus reikalavimus, individualiai suvokdamas supančią tikrovę, atitinkamai ją apdorodamas, sutvarko, keičia ir formuoja savo kūrinius. Sukurtos formos, turėdamos naują – šokolado – medžiaginį pagrindą, egzistuoja atitinkamoje kultūrinėje aplinkoje.

Mūsų laikmetyje gausiai vartojama spaudinių įvairovė. Ji paženklinta praėjusių laikmečių grožiu ir nūdienos informacinių technologijų darba. Saldainių etiketėse vizualinės

informacijos pateikimo įtaigumas priklauso ne tik nuo jos turinio, bet ir nuo tinkamo šrifto parinkimo, grafikos (ilustracijos ir šrifto) derinimo su tekstu ir išradingo komponavimo.

Kompozicijos istorija – tai meno istorijos kelias nuo pirmykštės dailės iki šiuolaikinio meno apraiškų. Naudodamas atskirus kompozicijos elementus (taškas, linija, dėmė, dinamika ir statika, simetrija ir asimetrija, proporcija, spalva ir dar daugelis kitų priemonių), kūrėjas saldainių etiketėse geba „atgaivinti“ atskiras menines epochas, meninių grupių ar pavienių asmenų – kūrėjų idėjas, jas savaip interpretuojant.

Spalva saldainių etiketėje – pati aktyviausia, naudojama kaip kompozicijos harmonizavimo detalė. Jos dėka išgaunami netikėčiausi ir akį patraukiantys efektai.

Simbolių – atvaizdų, įprasminančių tam tikrą savoką, žodį ar veiksmą, esama visose kultūrose. Spalvos, skaičiai, figūros, mišrios ir pasakiškos būtybės – visa tai simboliai. Saldainių etiketėse mėgstamas simbolis, jų grupės. Simbolis visada turi tam tikras savyje uždarytas ir tik jam vienam būdingos prasmes, kurios sąlytyje su saldainio etiketės pavadinimu, geba sustiprinti pasirinkto simbolio įtaigumą. Remiantis simboliu ar kelių simbolių kalba, galima pasakyti daugiau nei ilgais tekstais. Jų glaustumas ir daugialypis prasmingumas labai mėgstamas vizualinės reklamos kūrėjų.

Literatūros sąrašas

1. Adomonis, J. (1994). Nuo taško iki sintezės. Vilnius: VDA leidykla.
2. Adomonis, T., Adomonytė, N. (1997). Lietuvos dailės ir architektūros istorija 2. Vilnius: VDA leidykla.
3. Adomonis, T., Čerbulėnas, K. (1987). Lietuvos TSR dailės ir architektūros istorija T.1. Vilnius: Mokslas.
4. Adomonis, J. (1998). Keramikos menas. Vilnius: VDA leidykla.
5. Aleksa, O., Kunčinas, J., Veršulienė, L. (1998). Universalus meno žodynas. Kaunas: Šviesa.
6. Andrijauskas, A. (1995). Grožis ir menas. Estetikos ir meno filosofijos. Vilnius: VDA leidykla.
7. Andriuškevičius, A. (1998). Lietuvių dailininkai – apie dailę. Vilnius: VDA leidykla.
8. Andriuškevičius, A. (2006). Lietuvių dailė 1996 – 2005. Vilnius: VDA leidykla.
9. Andriuškevičius, A. (1997). Lietuvių dailė: 1975 – 1995. Vilnius: VDA leidykla.
10. Balčiūnas, D. (1998). A. Gricevičius Lietuvių saldainių fabrikas Rūta istorinė ir veiklos apžvalga. Šiauliai: Spalvota plunksna.
11. Balys, J. (1951). Lietuvių tautosakos lobynas. Bloomington
12. Baltrušaitis, J. (1992). Visuomeninė meno istorija. T.1-2. Kaunas: Šviesa.
13. Bagdzevičiūtė, R. formos beiėškant. Namas ir aš. Nr. 10 (93) / 2007. P. 46 - 49
14. Becker, U. (1995). Simbolių žodynas. Vilnius: Vaga.
15. Bechwith, J. (1999). Ankstyvųjų Viduramžių menas. Vilnius: R.Paknio leidykla.
16. Benevolo, L. (1988). Europos miesto istorija. Vilnius: Baltos lankos.
17. Bernard, E. (2000). Modernusis menas. Vilnius: Gamta.
18. Boardman, J. (1998). Graikų menas. Vilnius: R.Paknio leidykla.
19. Burianas, J., Muchova, B. (1983). Paslaptieji etruskai, Vilnius: Mokslas.
20. Burke, P. (1992). Renesansas. Vilnius: Atviras Lietuvos fondas.
21. Burneika, J. (2002). Forma. Kompozicija. Dizainas. Vilnius: VDA leidykla.
22. Ceramas, K. V. (1991). Dievai, kapai ir mokslininkai. Vilnius: Mokslas.
23. Cholmianskis, L., Ščipanas, A. (1987). Dizainas. Kaunas: Šviesa.
24. Civilizacijų aušra. (1999). Vilnius: Spindulys.
25. Čepienė, J. (1999). Etninė kultūra ir ekologija, Kaunas: Šviesa.
26. Dobrovolskis, T. Reklamos funkcijos ir etiketės. Formatas. Nr. 4 / 2004. P. 94 – 96
27. Dorofejava, S. Reklamos dizainas: esmė, paskirtis, tikslas. Reklamos ir marketingo idėjos. Nr. 1 / 2004. P. 20

28. Dundulienė, P. (1998). Lietuvių liaudies kosmologija. Vilnius: Mintis.
29. Dundulienė, P. (1989). Pagonybė Lietuvoje. Vilnius: Mintis.
30. Dundulienė, P. (1990). Senovės lietuvių mitologija ir religija. Vilnius: Mintis.
31. Dmitrijeva, N. (1972). Trumpa dailės istorija. Vilnius: Vaga.
32. Eco, U. (1997). Menas ir grožis viduramžių estetikoje. Vilnius: Baltos lankos.
33. Europos dailė. Lietuviškieji variantai. (1994). Vilnius: Leidytos centras.
34. Europos dailės istorija. (1995). Kaunas: Šviesa.
35. Federavičienė, E. (2000). Krikščionybės kultūros istorijos bruožai. Klaipėda: KU leidykla.
36. Galaunė, P. (1930). Lietuvių liaudies menas. Kaunas: Mokslo leidykla.
37. Gaižutis, A. (1993). Kultūros vertybės ir erzacai. Vilnius: Academia.
38. Gaižutis, A. (1998). Menų giminytė. Kaunas: Šviesa.
39. Gaižutis, A. (1998). Meno sociologija. Vilnius: Enciklopedija.
40. Gere, Zs. K., Kuntler, T. R. (1997). Erdvė, forma, spalva. Kaunas: Šviesa.
41. Gimbutienė, M. (1985). Baldai priešistoriniais laikais. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
42. Gimbutienė, M. (2002). Senovės lietuvių deivės ir dievai. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
43. Gimbutienė, M. (1994). Senovinė simbolika lietuvių liaudies mene. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
44. Glinskaitė, R. Miesto įvaizdžio kūrimas verslui padedant. Reklamos ir marketingo idėjos. Nr. 7 / 2004. P. 72 - 75
45. Gombrich, H. E. (1995). Meno istorija. Vilnius: Alma Littera.
46. Gombrich, H. E. (2000). Dailė ir iliuzija. ALK . Vilnius: Alma Littera.
47. Greimas, A. J. (1990). Tautos atminties beieškant. Vilnius: Mokslo.
48. Grinius, J. (1938). Grožis ir menas. Vilnius: VDU Teologijos – filosofijos fak.
49. Gudavičienė, G. (1988). Spalvotyros pagrindai. Vilnius: LTSR liaud. Įvietimo m-ja.
50. Iš lietuvių kultūros istorijos 5. (1968). Vilnius: Mintis.
51. Januševičius, A. Saldžiausi vardai pasaulyje. Šiaulių kraštas. 2005 m. birželio 10 d. P. 5
52. Jarašienė, G. Grafinio dizaino tradicijos. Formatas. Nr. 8 / 2004. P. 72 – 73
53. Jeffrey, I. (1999). Fotografija. Trumpa istorija Vilnius: R.Paknio leidykla.
54. Jakobsovienė, J. Saldusis fenomenas. Reklamos ir marketingo idėjos. Nr. 4 / 2004. P. 71 – 73
55. Johansas, B. R. (1975). Menas ir mes. Vilnius: Vaga.
56. Karsavinas, L. (1991). Europos kultūros istorija T.1. Vilnius: Vaga.

57. Kasputis, V. Ženklas. *Formatas*. Nr. 8 / 2004. P. 62 - 67
58. Keturka, A. (1987). *Spalva Lietuvių liaudies baldų puošyboje/Sktynios Kuparai*. Spintos. Vilnius: Mokslo.
59. Klengel – Brant, E. (1981). *Kelionė į senovės Babiloną*. Vilnius: Mokslo.
60. Kinčinitis, V. (2001). *Interpretacijos. Postmodernizmas. Vizualinė kultūra*. Dailė. Šiauliai: Šiaulių knygriškla.
61. Koskienė, N. Saldainiai iš praeities. *Šiaulių kraštas*. 2003 m. gegužės 31 d. P. 3
62. Koskienė, N. Rūta atidaro fabriką Kalingrade. *Šiaulių kraštas*. 2003 m. gruodžio 23 d. P. 3
63. Kotrelas, I. (1999). *Faraonų laikais*. Vilnius: Mokslo.
64. Kučinskienė, R. (2006). *Dailės terapija*. Kaunas; Spindulys.
65. *Spalva liaudies mene*. (1988). Vilnius: Vaga.
66. Kunas, N. (1988). *Senovės Graikijos legendos ir mitai*. Kaunas: Šviesa.
67. *Lietuvių mitologija ir 2 tomai*. (1997). Vilnius: Mintis.
68. *Lietuvos dailės istorija*. (2002). Vilnius: VDA leidykla.
69. Leitanas, R. Šriftų komponavimas. *Formatas*. Nr. 8 / 2004. P. 54 - 56
70. Lucie –Smith, E. (1996). *Meno kryptys*. Vilnius: R.Paknio leidykla.
71. Mačiulis, A. (1997). *Architektūra. Stiliai. Kompozicija. Metų sąveika*. Vilnius: VDA leidykla.
72. Marcinkus, F., *Puodžiukaitytė*. (1987). *Tautodailė 4 dalis. Lietuvių liaudies ornamentika*. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras.
73. Martindale, A. (2000). *Gotikos menas*. Vilnius: R.Paknio leidykla.
74. Mažeikis, G. (1998). *Renesanso simbolinis mąstymas*. Šiauliai: ŠU leidykla.
75. Myers, G. D. (2000). *Psichologija. Poligrafija ir informacija leidykla*.
76. Moskatis, S. (1975). *Finikiečių menas*. Vilnius: Vaga.
77. Munro, T. (1996). *Rytų estetikos ir meno pasaulis*. Vilnius: Vaga.
78. *Paslaptingos vietovės. Nepaaiškinamos pasaulio simbolinės vietos, senovės miestai ir pradingę kraštai*. (1998). Vilnius: Alma Littera.
79. Peleckis - Kantavičius, L. (2004). *Rūta. Vizitinė kortelė*. Šiauliai: Saulės spaustuvė.
80. Piggott, S. (2004). *Druidai*. Vilnius: Alma Littera.
81. Powell, T. G. E. (2002). *Keltai*. Vilnius: Alma Litera.
82. Rimantienė, R. (1995). *Lietuva iki Kristaus*. Vilnius: VDA leidykla.
83. Rudzinskaitė – Arcimavičienė, M. (1936). *Senovės Rytų istorija*. Kaunas: VDU humanitarinis mokslų fak.

84. Rusteika, M. Kokybiška etiketė – tramplinas į vartotojo širdį. Reklamos ir marketingo idėjos. Nr. 2 / 2004. P. 51 – 53
85. Senovės baltų simboliai. (1992). Vilnius: Academia.
86. Sezemanas, V. (1970). Estetika. Vilnius: Mintis.
87. Spauda ir spaustuvės. (1972). Vilnius: Mintis.
88. Sophie, D. Coe., Michael, D. Coc. (2007). Trumpa šokolado istorija. Vilnius: Mintis.
89. Šepetytys, L. (1965). Daiktų grožis. Vilnius: Mintis.
90. Trinkūnas, J. (2000). Baltų tikėjimas Lietuvių pasaulėjauta, papročiai, apeigos, ženklai. Vilnius: Diemedžio leidykla.
91. Tuffelli, N. (2000). XIX amžiaus menas. [Vilnius]: Gamta.
92. Universalus meno žodynas. (1998). Nuo seniausių laikų iki dabar. Kaunas: Šviesa.
93. Urbonas, V. Leidėjo ir spaudėjo žodynėlis. Formatas. Nr. 11 / 2004. P. 16
94. Vaughan, W. (2000). Romantizmas ir menas. Vilnius: R.Paknio leidykla.
95. Veličkienė, A. (1995). Antikos mitologijos žinynas. Kaunas: Šviesa.
96. Vijrand, T. (2001). Jaunimui apie meną. Kaunas: Šviesa.
97. Vyčinas, V. (1999). Senovės Europos deivės. Kaunas: Šviesa.
98. Ženklas ir simbolis senojoje Lietuvos dailėje. (1996). Vilnius: VDA leidykla.
99. Wolfflin, H. (2000). Pamatinės meno istorijos sąvokos. Vilnius: Pradai.
100. <http://www.korkunov.ru/mode.1148-l.ru> [žiūrėta 2007-11-17]
101. http://www.ruta.lt/index.php?item_id=1 [žiūrėta 2007-11-17]
102. <http://www.mendocino-chocolate.com/SearchResult.aspx?CategoryID=2> [žiūrėta 2007-11-17]
103. <http://www.googlesearch.com/u/explo?q=chocolate> [žiūrėta 2007-11-17]
104. <http://gourmeton.com/chocolate-assortments/> [žiūrėta 2007-11-17]
105. http://the-chocolate-factory.co.uk/our_chocolate.htm [žiūrėta 2007-11-17]
106. <http://www.sweetstall.com/acatalog/shop.html> [žiūrėta 2007-11-17]
107. <http://www.saldireklama.lt/lt/> [žiūrėta 2007-11-17]
108. http://www.alibaba.com/catalogs/236/Confectionery_Candy.html [žiūrėta 2007-11-17]
109. <http://www.sugarstand.com/> [žiūrėta 2007-11-17]
110. <http://www.zenbarakji.com/home.htm> [žiūrėta 2007-11-17]
111. <http://www.gzlaili.en.abibaba.com/> [žiūrėta 2007-11-17]
112. <http://www.sweetcandy.com/> [žiūrėta 2007-11-17]
113. http://www.cadbury.co.uk/EN/CTB2003/product_info/ [žiūrėta 2007-11-17]

114. <http://www.chocoholic.com/> [žiūrēta 2007-11-17]
115. <http://www.queensplace.net/index1.html> [žiūrēta 2007-11-17]
116. <http://www.dylanscandybar.com/index.jsp> [žiūrēta 2007-11-17]
117. http://www.exploratorium.edu/exploring/exploring_chocolate/choc_3.html [žiūrēta 2007-11-17]
118. <http://www.meniu.lt/publications.php?strid=1101&id=58248> [žiūrēta 2007-11-17]
119. http://www.vdamuziejus.mch.msi.lt/kolekcijos_01.htm [žiūrēta 2007-11-17]
120. <http://www.swissconnection.com/dept.asp?dept%5Fid=1> [žiūrēta 2007-11-17]
121. <http://www.franschocolates.com/home.php?cat=32> [žiūrēta 2007-11-17]
122. <http://www.flickr.com/search/?q=chocolate> [žiūrēta 2007-11-17]
123. <http://www.cloettafazer.com/en.aspx> [žiūrēta 2007-11-17]
124. http://www.germansweets.de/produkte_hersteller0.html [žiūrēta 2007-11-17]
125. <http://products.construction.com/portal/server.pt> [žiūrētav 2007-11-17]
126. http://www.prizme.lt/index.php?option=com_content&task=vien&=186&_itemid=81 [žiūrēta 2007-11-17]
127. <http://www.search.delfi.lt/cache.php?id=5459C87F58A9EAAD> [žiūrēta 2007-11-17]
128. http://vivani.de/shop/index.php?cat=c4_Produktsortiment.html&XTCsid=322e42a6d297aff49d950740aa0fe62e [žiūrēta 2007-11-17]
129. http://www.pergale.lt/lt/catalog/list/?id=13&cat_id=2 [žiūrēta 2007-11-17]
130. <http://www.venchi.it/it/company.php> [žiūrēta 2007-11-17]
131. <http://www.nruta.lt/lt/catalog/list/?id=53> [žiūrēta 2007-11-17]
132. <http://www.sweetiebag.com/sweetsearch/searchresults.asp?Mode=Browse&GroupID=8> [žiūrēta 2007-11-17]
133. <http://wrappedhersheys.com/cat.cfm/ct/1> [žiūrēta 2007-11-17]
134. <http://www.harmonysweets.com/harmonysweets/Products.jsp> [žiūrēta 2007-11-17]
135. <http://www.dolciariabedetti.it/Home/tabid/52/Default.aspx> [žiūrēta 2007-11-17]
136. <http://www.laima.lv/files/catalogue20062007.pdf?PHPSESSID=a47b589dc40e5c66ef0a002703eda389> [žiūrēta 2007-11-17]
137. <http://www.lindt.de/epages/Lindt.sf/?ObjectPath=/Shops/Lindt/Categories/ChocolateBars> [žiūrēta 2007-11-17]
138. <http://www.corneportroyal.be/index.php> [žiūrēta 2007-11-17]
139. <http://www.ferrero.it/main.php?w=7LJPWK8EHX2NQBLRYOOJ&path=IT/Prodotti&subpath=Prodotti/Caramelle> [žiūrēta 2007-11-17]
140. http://www.geocities.com/napa_valley/6454/chocolate.html [žiūrēta 2007-11-17]

141. <http://www.mithaiboxes.com/> [žiūrėta 2007-11-17]
142. http://www.exploratorium.edu/exploring/exploring_chocolate/choc_4.html [žiūrėta 2007-11-17]
143. <http://www.roshen.ua/ukrbiz/assortment/> [žiūrėta 2007-11-17]
144. <http://www.karlfazer.com/en/Product-selection.aspx> [žiūrėta 2007-11-17]
145. <http://www.dumle.se/sv/Sortiment-Ny.aspx> [žiūrėta 2007-11-17]
146. <http://www.sees.com/cat.cfm?CatSelect=C0007> [žiūrėta 2007-11-17]
147. www.yiwuyunxing.eh.alibaba.com [žiūrėta 2007-11-17]
148. <http://www.efavormart.com/index.asp?PageAction=VIEWCATS&Category=87> [žiūrėta 2007-11-17]
149. <http://www.chocolate.com/> [žiūrėta 2007-11-17]
150. <http://www.wishlist.com.au/Search/CategoryProducts.asp?CHID=3130&PCHID=3119> [žiūrėta 2007-11-17]
151. <http://www.chocolatebuttons.co.uk/erol.html#1X0> [žiūrėta 2007-11-17]
152. <http://www.logosweets.co.uk/productrange.asp?rangeID=28> [žiūrėta 2007-11-17]
153. <http://www.neuhaus-chocolates.com/index.asp-Q-ItemList-E-connoisseur-chocolate--18891108> [žiūrėta 2007-11-17]
154. <http://www.chocolatetradingco.com/mainpage.asp?> [žiūrėta 2007-11-17]